

EUGLENA

PB-PP|B-37037
BELGIE(N)-BELGIQUE

JAAR
GANG **46**
NR. **2**

**MINERENDE
MOTTEN 4-5**

**BOHEEMSE HERSEN-
KRONKELS 14-18**

**EEN SLEUTELMO-
MENT VOOR ONZE
OCEANEN 29-32**

**INTERVIEW MET
OPA LUK 44-45**

**GROTE STRIJD DER
AFDELINGEN 71-72**

WINTER 2025

DRIEMAANDELIJKS NATIONAAL TIJDSCHRIFT VAN JNM VZW

JE BEESTIGSTE JEUGDBEWEGING

INHOUDSTAFEL

Voorwoord van een bovo 3

NATUURSTUDIE

Minerende motten 4

Een bondige maar hartsgrondige introductie tot veen en veenmos 6

Stuip trekweekend met de VWG 11

Flora Belgica: gevinde kortsteel 13

NATUURBEHEER

Boheemse hersenkronkels 14

Weidevogels in historisch perspectief 19

Sint-Pietersbergkamp Herfst 23

De historiek van Het Leen 26

BERICHTEN UIT BRUSSEL

Richtlijn bodemonitoring 29

Een sleutelmoment voor onze oceanen 31

Overige berichten 32

MILIEU

Gedicht 37

Etymologie klimaat 38

Conflictmineralen in Congo 43

Interview met Opa Luk 45

"Mag het wat stiller, alstublieft?" 47

JNM schrijft geschiedenis 50

Opinie RO 52

JEUGDBOND

Kampwegwijzer 39

Nationaal kort 55

Beleidsnota 2022-2025: it's a wrap 57

Nacht van de Duisternis 63

Personeel in de kijker 65

API's voorgesteld 66

Anna's mijmeringen 67

Interview met Eckhart Kuijken, oude sok 68

De Grote Promostrijd der Afdelingen 71

JNM Pocketgids 73

AANKONDIGINGEN

Waterkers-T-fuif 74

Euglena Lente: Herstel 75

JNM Winkel 76

VOORWOORD VAN EEN BOVO

Beste JNM'ers

Deze editie van Euglena is niet zomaar een editie. Ze gaat over mijnen en kwam er op initiatief van het Inhoudelijk overleg (IO). Het IO is een orgaan binnen JNM dat open is voor alle JNM'ers en de inhoudelijk voorzitter (Ivo) en de voorzitters van de drie inhoudelijke werkgroepen als vaste leden heeft. Samen werd er besloten om de handen in elkaar te slaan en enkele artikels in het thema van mijnen te schrijven.

Mijnen is voor JNM'ers zeker geen onbekend thema! Zo was er het congres van 2019 dat plaatsvond op het epische C-mine in Genk, waar het thema niks anders dan mijnbouw kon zijn. Met een bezoek van nog levende mijnwerkers uit de streek leerden we ook meer over hoe het eraan toeging toen de mijn van Winterslag nog open was. Al zal van dat congres vooral de IENE MIENE MOVE in het collectieve geheugen blijven hangen zijn. Plots werd elke JNM'er, afdeling, cursus of ploeg uitgedaagd om op een aanstekelijk deuntje enkele simpele dansmoves te doen. Dat verzinsel van de organisatoren zorgde voor een collectieve saamenhorigheid door de danspasjes saamen uit te voeren.

Het doet me dan ook deugd om de samenwerking van de inhoudelijke werkgroepen te zien en hen de handen in elkaar te zien slaan. Niet enkel voor deze thema-editie, maar ook voor activiteiten wordt er hevig over de ploeggrenzen heen gewerkt. Al van in begin september zijn de ploegen druk in de weer om interessante, gevarieerde en bovenal leuke activiteiten, weekendjes en artikels aan te bieden en te organiseren.

Wanneer dit nog eens saamen gebeurt, met een hernieuwd enthousiasme en overschrijdende thema's wordt er extra ingezet op verbinding. En hoewel er nog werk aan de winkel is om bepaalde activiteiten, thema's en kennis meer bij afdelingen te krijgen of nog meer JNM'ers betrekken, is dit alvast een goeie stap in de juiste richting. Deze goedgevulde Euglena is daarvan een van de resultaten.

Veel leesplezier
Mihiel

Namens de bondstop
(Nel, Kobe en Mihiel)

NATUURSTUDIE

MINERENDE MOTTEN: BLADMIJNEN

Vlinders zijn prachtige dieren. Iedereen kent de mooie koninginnenpage, de dagpauwoog en het groot koolwitje, maar heb je al eens gehoord van de mineerende motten? Dit zijn kleine microvlinders die ongeveer een centimeter groot zijn, waarvan de rupsen een heel speciaal gedrag vertonen. Terwijl de meeste rupsen bladeren van buiten naar binnen eten, eten deze rupsen het blad van binnenuit. Dat wordt "mineren" genoemd.

Niet alleen mineermotten mineren, maar ook bepaalde bladwespen, kevers (bv. de meikever) en vliegen doen dat. In dit artikel laten we deze insecten links liggen en focussen we op de mineermotten.

Door: Ilias
Bijns

Als je het mineren in meer detail bekijkt, zie je dat het een redelijk complex gegeven is. Het begint allemaal wanneer het vrouwtje een eitje legt op het blad. Dat kan in het midden van het blad gebeuren, maar evengoed aan de nerv. Als het eitje uitkomt, kruipt de rups meteen in het blad waar hij zich voedt met het binnenste van het blad, waarbij hij de epidermis (het buitenste laagje) intact laat. Als de epidermis niet intact is, is het spoor niet van mineerende motten. Tijdens het voeden laat de rups een spoor van uitwerpselen achter, ook wel frass genoemd. Naarmate de rups groter wordt, wordt het achtergelaten gangetje ook groter. Zo kan je zien waar de rups begon met zich te voeden en waar hij eindigde. Als de rups voldoende heeft gegeten, vormt hij een pop. Dat kan op meerdere manieren: bepaalde soorten, zoals de zwartkraagelzen-mineermot (*Stigmella alnetella*), kruipen uit de mijn, laten zich op de grond vallen en vormen daar een pop. Andere soorten zoals de vruchtboomvouwmot (*Phyllonorycter corylifoliella*), vormen een pop in de mijn en overwinteren daar.

De mineersporen die meestal op bladeren te zien zijn, zijn lichtbruine/groene sporen, met bruine strepen of bolletjes (frass), die kronkelen of recht zijn. De meeste micro-motten groeien op de bladeren die nog op de boom zitten, maar je hebt natuurlijk ook uitzonderingen. Zo heb je de late eikenmineermot (*Ectoedemia quin-quella*) die op de groene delen van afgevallen eikenbladeren mineert.

© Evert Van de Schoot
De mijn van de vuilboomooiglapmot

© Evert Van de Schoot
De mijn van een vruchtboomvouwmot

Minerende motten zijn heel vaak verbonden aan één specifieke gastheer. Zo heb je specifieke mineerders die alleen op de gladde iep voorkomen. Als de iepenziekte heerst, gaat de populatie van de gladde iep achteruit. Dat zorgt ervoor dat de mineerders die op de gladde iep mineren het dan ook slechter doen.

Nu denk je misschien: rupsen passen toch niet in een blad? De meeste niet, maar deze rupsen zijn aangepast aan het leven in het blad omdat dit meer bescherming biedt tegen roofdieren. Ze hebben namelijk kleinere poten en een kop die meer naar voren is gericht. Omdat de rupsen kleiner zijn, hebben ze geen volledig blad nodig om zich mee te voeden voordat ze een pop vormen.

Een voorbeeld van een vlekmijs met koker

De mijs van een late eikenmineermot

Ben je geïnteresseerd geraakt en wil je meteen aan de slag gaan met het determineren van bladminen? Via Bladmineerders.nl kan je per waardplant zien welke mijnen erop voorkomen en hoe ze te determineren. Soms is het wel nodig om de bladmijs op te kweken. Je kan het wel best alleen houden op bladminen en niet naar het volwassen individu, want daarbij is het vaak niet mogelijk om die te determineren, behalve als je naar de genitalia gaat kijken. Tip: begin ook niet meteen bij de bladminen op een zomereik. ;-)

Een voorbeeld van een mijs gevormd door een mineermot

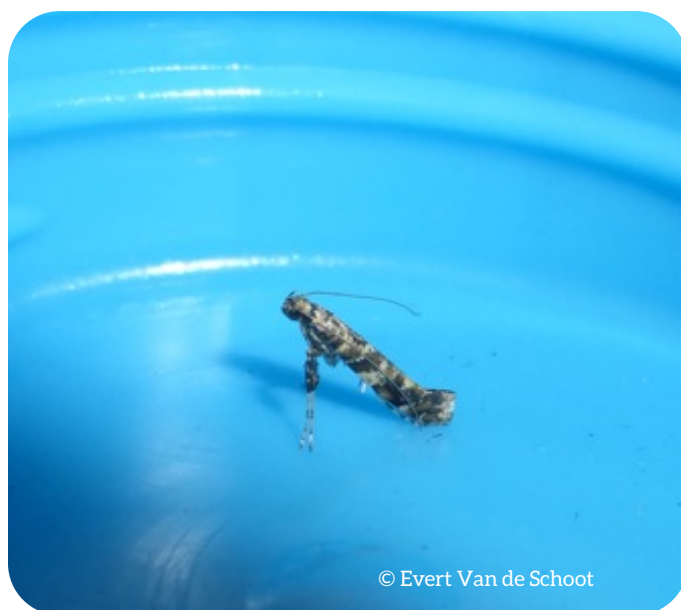
Onder de minerende motten vallen mineermotten, kokermotten, vouwmotten, zebarmotten en steltmotten. Er zijn 2500 in Europa voorkomende soorten mineermotten, die herkenbaar zijn omdat ze een lijn vormen met meestal in het midden duidelijk zichtbaar frass.

Kokermotten tellen ongeveer 1500 soorten in Europa. De rupsen van kokermotten maken een kokertje van plantmateriaal waarin ze leven. Met deze koker wandelen ze rond op het blad, en mineren alles wat ze vanuit de koker kunnen bereiken. Dit zorgt voor vlekvormige mijnen, ook wel vlekmijsen genoemd. Vouwmotten brengen een soort spinsel aan op de epidermis, waardoor het blad gaat plooien. Hierdoor wordt er een holte gevormd waarin de rups leeft. Dit wordt een vouwmijs genoemd, en wordt ook gebruikt door steltmotten en zebarmotten.

Een voorbeeld van een vouwmijs

De mijs van een hopperspruitmot

Een seringesteltmot

EEN BONDIGE MAAR HARTSGRONDIGE INTRODUCTIE TOT VEEN EN VEENMOS

Door: Florus Van Camp

Sinds vanouds heerst er een zeer dominante ziekte binnen de Natuurstudiewerkgroep. Het teistert alle excursies en is best besmettelijk. Ik heb het hier niet over die ene hardnekkige verkoudheid, maar over de ziekte der kalkgraslanden. Velen zijn er al aan gesneuveld en het is ook wat ik merkte na een jaartje meedraaien met de Plantenwerkgroep en op Natuurstudiecongres te zijn gegaan. Het is begrijpelijk dat hier zoveel mensen voor vallen, want deze kalkgraslanden herbergen een ongelooflijke soortenrijkdom met veel zeldzame planten en dieren om op los te gaan. Er is echter nog veel meer te spotten in ons Belgenlandje; als we buiten de kalkgraslanden kijken (die bij ons toch eigenlijk in slechte staat zijn) valt de blik al snel op veengebieden.

VEEN, WAT IS DAT EIGENLIJK?

Wanneer je aan veen denkt, komt direct het beeld van zeer voedselarm en zuur hoogveen, dat eveneens soortenarm is, naar boven. Veen is meer dan dat. Als we Wikipedia mogen geloven, is veen “een aanduiding voor verschillende vegetaties of plantengemeenschappen, die ontstaan als de productie van dood organisch materiaal de afbraak overtreft”. Een nogal saaie en stoffige definitie naar mijn mening, dus haal ik graag een iets ludiekere versie naar boven: “Veen is alles waar je niet over kan varen, maar ook geen koe over kunt sturen”. Dit is een brede definitie waar gevarieerde vegetaties onder vallen. Ze kunnen zuur zijn, maar ook alkalisch. Er kunnen weinig voedingsstoffen in de bodem zitten, maar ook veel.

Historisch valt een zeer groot deel van Vlaanderen onder deze brede definitie. Door grootschalige drainage voor land- of bosbouw en een overmaat aan stikstofdepositie*, is het echter slecht gesteld met de veengebieden in ons land. Kwaliteitsvol veen is een zeer zeldzame biotoop geworden en vele hectares staan veel droger dan ze zouden moeten staan. Dit is niet enkel voor onze geliefde soorten een groot probleem: het speelt ook een sleutelrol in de klimaatcrisis.

Kwalitatief hoogveen in Zweden

VEENGEBIEDEN, DÊ BELANGRIJKSTE CO₂-OPSLAG TER WERELD EN HOTSPOT AAN BIODIVERSITEIT

Een veengebied in goede staat is als het ware een CO₂-spons. Quasi al het dood organisch materiaal wordt er opgeslagen in de veenlaag omdat de afbraak bij gebrek aan zuurstof stopt. Zo ontsnapt er zeer weinig CO₂ terwijl er onverminderd wordt opgenomen. Een veengebied neemt dus niet per se meer koolstofdioxide op, maar staat slechts minder af, wat netto een ferme winst voor ons klimaat geeft.

De problemen beginnen pas als dit allemaal wordt drooggelegd, en laat dat nu net zijn wat doorheen de geschiedenis massaal gebeurd is. Door de aanleg van drainagegrachten wordt het water weggevoerd en zijn de drooggelegde venen klaar om voor

de landbouw bewerkt te worden. Allemaal goed en wel, maar naast een groot biodiversiteitsverlies komt hier ook de klimaat-gunstige werking van het geheel in het gedrang. Doordat al het water is afgevoerd, kan er nu zuurstof bij de niet-afgebroken organische resten komen die er eeuwenlang onaangeroerd lagen. Nu dit allemaal massaal afbreekt komen er zeer grote hoeveelheden Kooldioxide vrij, waardoor het veen van een spons in een CO²-bom verandert.

Natuurlijk is er ook het biodiversiteitsverlies, een zeer triestig gegeven voor gedreven spotters. Veel soorten hebben zich aangepast aan de harde omstandigheden van venen en zijn er qua habitat dan ook afhankelijk van omdat ze op andere plekken weggeconcentreerd worden. Nu deze habitat op grote schaal is verdwenen worden alle veensoorten zeldzamer en zeldzamer. Al die rode icoontjes staan natuurlijk mooi op Waarnemingen.be, maar het is vanzelfsprekend dat het er zo niet op lange termijn aan toe kan blijven gaan.

HOOG (EN GEDEGRADEERD) VEEN

Om het hoogveen weer als voorbeeld te nemen: iedereen kent de Hoge Venen: een van de meest uitgestrektste natuurgebieden van ons land, bijna helemaal bestaande uit ... hoogveen? Fout. Het is bijna schrijnend om te zien hoe het hoogveen er als sneeuw voor de zon is verdwenen. Door de massale drainage en aanplant van sparren voor bosbouw is het merendeel van dit 'natuurgebied' dus eigenlijk waardeloos bosbouwgebied (behalve voor enkele vogels). Misschien bestaan de uitgestrekte vlaktes boven op de plateaus dan wel nog uit goed veen? Helaas ook fout. Doordat de regio er, zoals bijna heel België, doordrenkt is met stikstof, woekert het pijpenstrootje er weelderig en is er van hoogveen ondertussen geen sprake meer. Kwaliteitsvol hoogveen bestaat uit hoge veenmosbulten die enkel door regenwater gevoed worden. Doordat het er zo zuur en voedselarm is, vinden we er maar een handvol aan plantensoorten terug zoals lavendelhei, kleine veenbes, struikhei, zonnedauw en kraaihei. Dit type veen vinden we in België amper terug. Wat ons er nog van rest, bestaat uit enkele relictten, kleine stukjes die bewaard zijn gebleven en waarvan het aantal waarschijnlijk op

Veenmosbult in hoogveen

één hand te tellen is.

Dat schetst zo ongeveer de toestand van alle zeldzame veengebieden in België. Het enige wat we momenteel (kunnen) doen, is krampachtig vasthouden aan de relictten die ons nog resten om nog zoveel mogelijk soorten te sparen van het uitsterven, wat niet zo vanzelfsprekend is. Op zich heeft hoogveen in goede staat geen beheer nodig; eigenlijk is het een climaxvegetatie*, en ook andere veentypes in écht goede staat zijn verre van beheersintensief. Jammer genoeg is het veen bij ons te veel om zeep, waardoor er steeds intensief beheerd moet worden om het te behouden. De grootste problemen bestaan uit het woekeren van stikstofminnende planten als riet en pijpenstrootje of het verbossen waarbij de boomwortels actief het veen gaan afbreken. We hebben echter veruit het meeste hectares verloren aan de massale drainage. Bij die drainage start het rottingsproces, veraardt het veen en klinkt het in: de bodem daalt enkele centimeters per jaar tot het meters worden na enkele eeuwen. Ondertussen verdampt de CO₂ lustig uit de bodem. Door de ferme inklinking krijg je een landschap dat veel lager komt te liggen. Een treffend voorbeeld hiervan is de hele Nederlandse kustregio. Het feit dat zo'n groot deel van Nederland onder de zeespiegel ligt is een zelf gecreëerd probleem, evenals de vele aardverzakkingen. Door het massale afgraven (voor o.a. turfwinning) en ontwateren van hoog- en laagveen, verkocht als 'landwinning', dreigen ze nu een groot stuk land te verliezen.

VEENBEHEER EN -HERSTEL

Problemen zijn er om aangepakt te worden, en de oplossing bestaat deels uit beheer. Doordat veen zo kwetsbaar is, kan er helaas geen doorsnee beheer plaatsvinden. Groot materieel kan dus niet gebruikt worden om bodemverdichting te voorkomen en omdat dit ook gewoon kostbare vegetatie verwoest. Het gros van het werk, voornamelijk bestaande uit bomen verwijderen, moet dus manueel gebeuren. Indien het veen ferm gedegradeerd is, is het soms noodzakelijk om de bovenste laag aan veraard veen te verwijderen, natuurlijk nu wel met de nodige machinerie.

Voor herstel is het sleutelwoord 'vernatten'. Door het dichtgooien van drainagekanalen breng je het veen weer in oorspronkelijke staat, het gaat de veraarding tegen en helpt de vegetatie flink vooruit. In combinatie met voorgaande beheerwerken kan je zo relatief eenvoudig op grote schaal veen herstellen. Al moeten natuurlijk alle beheermaatregelen tot in de puntjes worden afgesteld op een specifiek gebied om het er bovenop te helpen.

© Floor Streckx

Trilveenbeheer met JNM'ers in de Zegge

Bij het uitknippen van veenmos valt al snel op hoeveel water er in opgeslagen kan worden.

VEENMOSSEN

Naast alle unieke vaatplanten, vogels, insecten en andere organismen is er een prominent aanwezig genus dat zijn naam aan zijn habitat verleent: veenmos. Deze mossen vormen vaak de bouwsteen van het veen en spelen een zeer belangrijke rol in de water- en koolstofopname. De watercapaciteit van veenmossen is echt enorm: ze kunnen tot zo'n 4 000% van hun eigen drooggewicht aan water opnemen. Onnodig om te vermelden dat ze een gigantische rol spelen in de waterbuffering. Deze grote opnamecapaciteit is voor praktische doeleinden ook al van nut geweest voor de mens. Zo werden tijdens Wereldoorlog I wondverbanden van veenmos gemaakt en bestond er zelfs voor een tijd maandverband met veenmos in verwerkt. Ook voor CO₂-opslag zijn ze essentieel. De dode delen van de stengel worden zo goed als niet afgebroken. Bij venen in uitmuntende staat zal je dan ook tot op meters diepte volledig intacte veenmosstrengen zien. Opmerkelijk is eveneens het vermogen van veenmossen om H⁺-ionen af te geven en zo de omgeving actief zuurder te maken: zeer nuttig voor de mossen zelf omdat ze net in dit zuur milieu zo goed gedijen.

Als je net begint met ze te determineren, schrikt deze mossenfamilie een beetje af door veel nieuwe termen en soms wat microscopie, maar als je er wat vertrouwd mee geraakt, wordt het al snel likkebaardend ingezameld (voor determinatiedoeleinden). Om die overgang wat vlot te laten verlopen volgt nog een korte uitleg van terminologie met enkele tips voor het determineren.

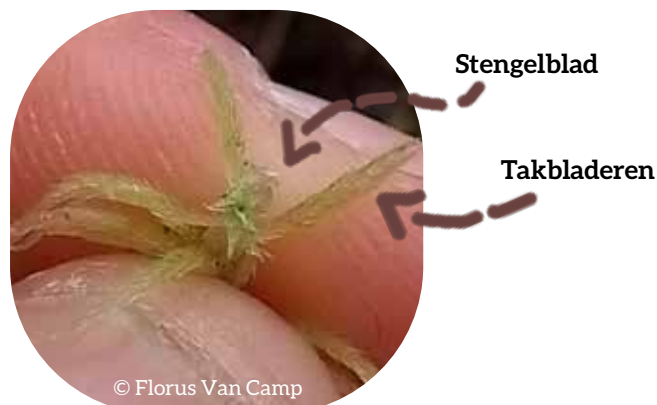
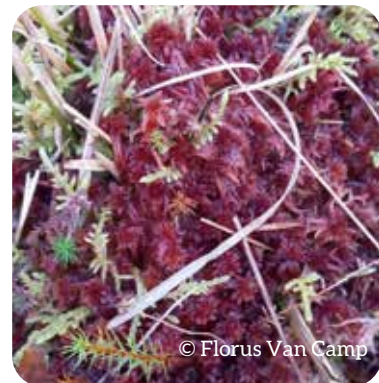
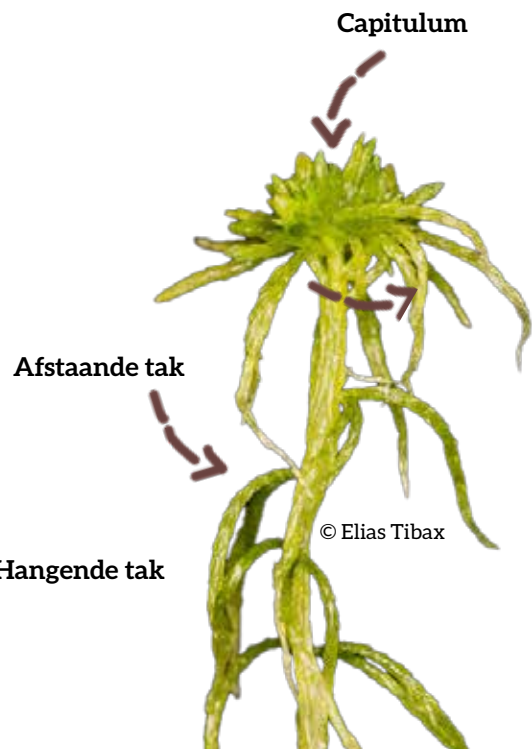

EERSTE HULP BIJ VEENMOSDETERMINATIE

Veenmossen hebben een heel kenmerkende en unieke vorm: een lange streng met zijtakken die in bundels groeien en bovenaan een hoofdje of capitula waar korte takken heel dicht opeen staan. Je zal ze al snel in het veld herkennen, wat het zo'n leuk geslacht maakt. Wie al eens de mosflora heeft doorbladerd, zal zeker de grote hoeveelheid aan droge sleutels al opgemerkt hebben. In plaats van ellenlang te sleutelen om al dan niet bij de juiste groep aan te komen, kan je gewoon met zekerheid bij het veenmosgedeelte beginnen of nog beter: gespecialiseerde literatuur raadplegen, want de mosflora staat nog niet helemaal op punt.

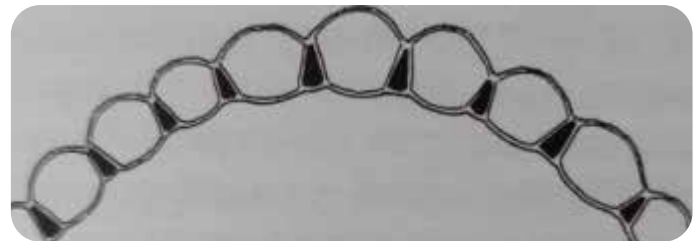
Om dan met de echte determinatie te beginnen moet je wel wat bekend zijn met enkele termen. Zoals eerder gezegd, bestaat het veenmos uit takken. Er bestaan wel hangende en afstaande takken. Een belangrijk determinatiekenmerk dat ik hopelijk niet verder hoeft uit te leggen. Een ander, minder relevant verschil bij de takken is de aanwezigheid van het antheridium bij mannelijke takken en het archegonium bij vrouwelijke. Al is het niet simpel dat waar te nemen en voor determinatie van weinig tot geen belang. Verder is er nog een verschil in blaadjes, wat soms moeilijker te zien is. Er zijn takblaadjes die je op de takken terugvindt en stengelblaadjes die op de stengel staan. Klinkt simpel, maar meestal is het een heel gedoe om ze te onderscheiden, mede doordat de takken heel dicht op elkaar kunnen staan. De beste manier om ze duidelijk te krijgen, is door het hoofdje eraf te halen - dat kan geen kwaad voor het mos - en enkele takken aan de bovenkant van de stengel weg te nemen. Daar staan normaal gezien veel stengelblaadjes tezamen aan de bovenkant van de stengel die dus makkelijk te bezichtigen zijn (zoals op de brakke foto).

Met deze termen in het achterhoofd gaat het heel wat vlotter om veenmossen in het veld op naam te brengen, al vergt dat natuurlijk enige oefening. Ook is het belangrijk te weten dat de kleur zeer variabel is: mossen in de zon gaan felle kleuren hebben dan degene in de schaduw en zelfs de meest gekleurde mossen kunnen quasi al hun kleur verliezen in de zomer. Puur op veldkenmerken kan je dus enkel in de winter aan veenmossen beginnen. Ter illustratie: hieronder zien we twee keer exact dezelfde soort veenmos (*Sphagnum subnitens*, glanzend veenmos).

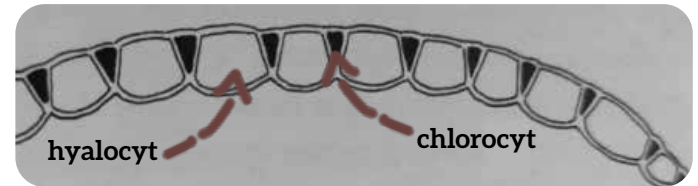

Jammer maar helaas: we gaan er niet altijd met de loep in de hand uitgeraken. Soms komt er wat microscopie aan te pas. Hier zijn uiteraard ook nog wat termen die het determineren vergemakkelijken. Om te beginnen is veenmos opgebouwd uit twee verschillende cellen. Naast de normale, levende cellen die gevuld zijn met bladgroen, chlorocyten genoemd, bestaat het voor zo'n 50% uit dode, lege cellen, de hyalocyten. Die zijn meestal een pak groter en dienen enkel en alleen voor wateropslag.

In die lege hyalocyten is er een heel resem aan structuren terug te vinden. Vaak zijn er duidelijk poriën aanwezig en fibrillen, dunne lijnen die de cel schijnbaar dwars verdelen. Tegen de rand aan kunnen bij slechts twee soorten ook lamellen en pappillen voorkomen, respectievelijk *Sphagnum affine* (kamveenmos) en *Sphagnum papillosum* (wrattig veenmos). Dat verschil staat duidelijk bij de afbeeldingen. De hyaliene cellen kunnen septa hebben (enkelvoudig of meervoudig), waarbij ze dus echt verdeeld zijn door tussenschotten. De chlorocyten zijn wat saaier en hebben al die ornamentatie niet. Ach en wee, er is spijtig genoeg iets waar menig florist voor terugdeinst dat onvermijdelijk is bij het deftig op naam brengen van veenmossen: coupes snijden. Ja, het

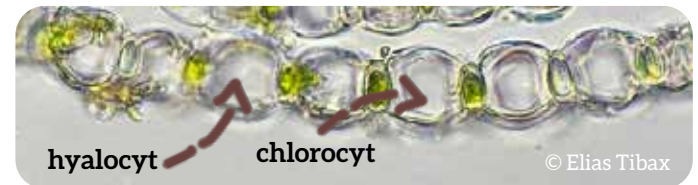
Chlorocyten vrijliggend aan holle zijde

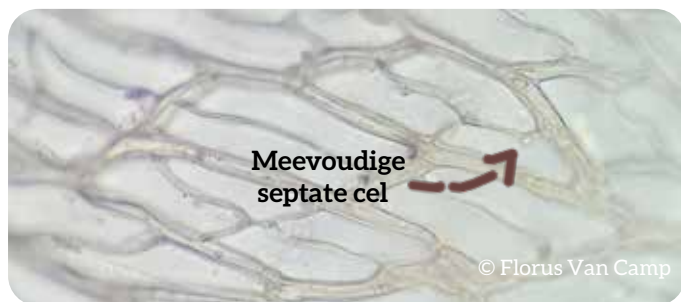
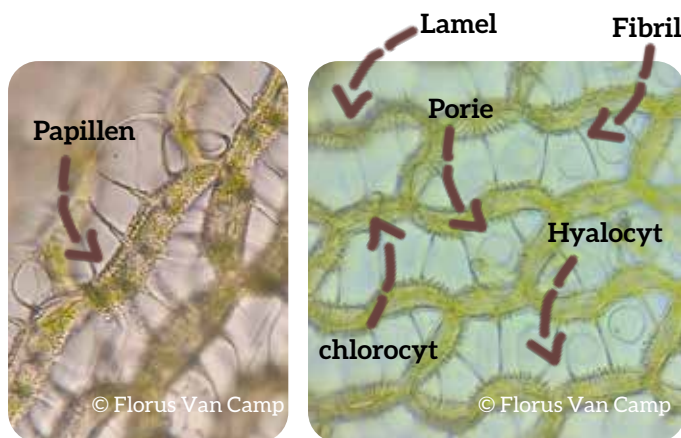
Chlorocyten vrijliggend aan bolle zijde

Chlorocyten vrijliggend aan beide zijdes

Chlorocyten ingesloten

is een beetje lastiger dan een doorsnee coupe van bijvoorbeeld een schapengras, maar met wat oefening kruipt het ook wel in de vingers. Een goede tip bij het maken van coupes: hoe meer hoe beter. Hoe meer veenmos je versnijdt, hoe hoger de kans dat er iets deftigs tussen zit. De beste manier om deze coupes te produceren door is enkele takjes op een draagglasje te leggen, er een ander draagglasje bovenop te zwieren en dan geleidelijk aan dat glasje naar achter te trekken terwijl je de rand al snijdend volgt. Dit doe je best met een scheermesje (geen scalpel!). Op de gemaakte coupes zie je op de doorsnede de takbladcellen hopelijk mooi naast elkaar liggen. De ligging van de chlorocyten is hierbij bepalend. Hierboven weer een overzichtje.

Wat je als laatste vaak nodig hebt, zijn de stamblaadjes waarvan de vorm een sleutelrol speelt. Om die makkelijk op je draagglasje te krijgen, kan je eerdergenoemde methode toepassen: door het hoofdje en de bovenste takken weg te nemen, zijn de vrijge-

komen stamblaadjes met een pincet makkelijk af te nemen. Ook kan je enkele takken aan de stengel wegnemen en de stamblaadjes er met een dekglasje afschrapen.

Ziezo! Nu is alle kennis er om erin te vliegen. Maar waarom is het nu zo belangrijk om voor zo'n stom mos stevast natte voeten te riskeren? Om te beginnen zijn het gewoonweg prachtige mossen. Als we het esthetische aspect buiten beschouwing laten, is er ook nog het ecologische aspect. Veenmossen behoren stilaan tot de zeldzaamste mossen die er zijn en de cruciale rol die ze spelen voor hun ecosysteem valt niet te onderschatten. Er zijn enkele algemenere soorten, maar ze gaan er allemaal drastisch op achteruit door eerdergenoemde oorzaken: grootschalig habitatverlies door drainage, eutrofiëring en afgraving voor turf. Zo zijn er zelfs al soorten zoals *Sphagnum fuscum* (bruin veenmos) uitgestorven in het Vlaamse gewest. Dat alles zorgt dus ook voor een pittige achteruitgang voor hun omgeving. Het is dus van groot belang om de resterende populaties in kaart te brengen voor het te laat is, er valt nog veel te ontdekken!

(Met welgemeende dankbetuiging aan de enige echte Sebastiaan Keersmaekers)

*Climaxvegetatie: Stabiel eindstadium van vegetatieontwikkeling.

**Stikstofdepositie: Neerslag van stikstofverbindingen in de lucht met negatieve gevolgen zoals vermisting van de bodem

STUIPTREKWEEKEND MET DE VWG

Stuiptrekken, ook wel 'twitchen' genoemd, is het zoeken van reeds gevonden zeldzame vogels. In dit weekend gaan we dus met de Vogelwerkgroep op zoek naar zeldzame vogels om ons lijstje bij te sturen. Vele vogelaars houden een lijst bij (vaak op waarnemingen.be of op belgianbirdalert.be) waarop ze zien hoeveel vogelsoorten ze al gespot hebben (in België) en welke nog niet. Een vogel die je voor het eerst spot, wordt ook wel een 'lifer' genoemd. We vertrokken alvast met veel moed, het weekend tegemoet!

DAG 1

Zaterdag om 7u spraken we af op de dijk van Heist, vertrekkensklaar om een nieuw vogelavontuur tegemoet te lopen. We begonnen aan de Baai van Heist en de Oostdam, waar we nog veel te vroeg waren, Het was nog donker. Het was wel al licht genoeg om de silhouetten van een tiental strandlopertjes en meeuwen te zien foerageren voor ons op het strand. We trokken ons terug naar een paar bomen en struikjes op de Baai waar we onder andere al wat vuurgoudhaantjes, goudhaantjes, koperwieken, zanglijsters en tjiftjaffen zagen.

We checkten nog eens het grasstrookje achter de parking van de Voorhaven van Zeebrugge en trokken daarna naar de Sashul voor de sperwergrasmus en bladkoning. Die werden er voorbijgedagen al meerdere keren gezien. De sperwergrasmus overwintert in tropisch Afrika. Tijdens de najaarstrek wordt die wel regelmatig gezien waarbij hij een paar dagen rust zoekt om vervolgens zijn trek verder te zetten. De bladkoning is een iets minder zeldzame vogel en broedt in Siberisch taiga. Hij overwintert in Zuidoost-Azië of soms in West-Europa. We hoorden er de sperwergrasmus één keer goed roepen en zagen hem dan in een flits

vanop een hoger takje terug in de struikjes gaan zitten. De bladkoning was nog minder succesvol dan de

sperwergrasmus.
Goudhaan

© Maxim Hallaert

We zagen er opnieuw wat vinken, (vuur)goudhaantjes, kepen en een barmsijs!

Na het verhaal van de Sashul gingen we naar de winkel om eten te kopen voor de middag. Het was 12u toen we de tram namen naar de Fonteintjes, in de hoop daar wél de bladkoning te kunnen spotten.

We hoorden er al een waterral toen we toekwamen en een ijsvogel aan het eerste fonteintje. Even later zagen we nog een groene specht wegvliegen. Op het strand zagen we niet veel meer dan een kleine mantel-, zilver en kokmeeuw en ook een kleine zilverreiger. Toen wandelden we naar de plaats waar de bladkoning die ochtend zelf nog gezien was. Onderweg zagen we al een kleine bonte specht en een grote gele kwikstaart.

Door: Robin Haemers
en Maxim Hallaert

Toen kwamen we aan op de plaats waar de bladkoning die ochtend gezien was. Ilya, een VWG'er met veel vogelkennis, speelde het geluid af. Er kwamen enkel maar (vuur)goudhanen, tjiftjaffen en mezen naar toe. Geen bladkoning, helaas. We probeerden het een stukje verderop opnieuw en jawel hoor, daar kwam hij al roepend aangevlogen. Terwijl vele vogelaars dit kleine vogeltje allang gezien hadden, was ik toch blij dat ik weer een lifertje bijhad.

© Sander Engels

Groene specht

Na de Fonteintjes splitsten we ons op. De ene helft (Louis, Ilya, Sander en Lars) ging nog wat bosjes doen, de andere helft (Robin, Cezar, Kas, Maxim, Roman, Bram en Mauro) ging naar het Zwin. Terwijl de 'bosjessukkels' enkel maar konden opzetten met 57 rotganzen, zagen de 'Zwinsukkels' al soortjes zoals zilverplevier, zwarte ruiter, groenpootruiter, kemphaan, wulp, regenwulp, lepelaar, kleine zilverreiger, torenvalk, rosse grutto, oeverpieper, graspieper en veldleeuwerik, maar ons doelsoortje (de grote pieper) liet zich niet zien tussen al die andere piepers. Een grote pieper komt oorspronkelijk uit Siberië en is hier dus een zeldzame wintergast. Deze vogels worden hier vooral gezien in het najaar wanneer ze naar het warmere zuiden trekken, net zoals de sperwergrasmus.

Het was 17u40 toen de Zwinsukkels moesten vertrekken naar de uitgang van het Zwin, totdat Mauro en Roman een verdachte pieper opmerkten die hem wel zou kunnen zijn! Lange staart en een pak groter dan de andere piepers die er rondvlogen. We werden allemaal blij toen we hét roepje hoorden van de grote pieper. (Romans driehonderdste soort voor België!!!). Toen we allemaal op het appartementje van Bram zaten, wachtten we juist nog op Mauro en Roman die de heerlijke frietjes waren gaan afhalen. We hadden nog een zeer gezellige avond met heerlijke frieten en nog een geluidenquiz.

© Maxim Hallaert

Tapuit

DAG 2

Zondag begon iets minder vroeg dan zaterdag, we stonden om 7u op en startten opnieuw met de Oostdam en de Baai van Heist. Aan zee zagen we al direct een zeekoet en wat later ook nog een groepje rotganzen!

Na nog wat vogels gezocht te hebben in het duindoornstruël op de Baai van Heist, zijn we verder gewandeld richting "Kenny's banaan", dit is een klein gebiedje met struikjes in de vorm van een banaan. "Kenny" verwijst naar de bekende vogelaar Kenny Hessel, die er al zeldzame soortjes vond zoals de struikrietzanger. Op het grasstrookje achter de parking van de Voorhaven van Zeebrugge merkten we geritsel op in het lange gras. Misschien was het wel een kwartel of de zeldzamere neef: de kwartelkoning?! In de plaats van die nog in een flits te zien opvliegen, vonden we hem helaas niet meer terug.

Tapuit

© Maxim Hallaert

Toen werden er opeens ijsgorzen gemeld in de Baai van Heist, waar we zo snel mogelijk naartoe gingen. We vonden ze jammer genoeg niet meer terug, maar we zagen wel een aantal zeldzame planten en een tapuit die superdicht kwam.

De middag brachten we door in het appartement waar we nog aten en alles opruimden.

Toen kwam er opeens een melding van een draaihal in de Fonteinjes die gewoon op het pad zou zitten. We hebben snel de tram gepakt richting draaihal, maar onderweg kwamen we een Europese kanarie tegen waar we een tijd bleven staan en toen we weer vertrokken, zat er opeens een bladkoning! Door al die andere speciale soorten kwamen we helaas net te laat voor de draaihal, gelukkig hadden we wel nog een kleine bonte specht als troostprijs.

Daarmee eindigde het Stuiptrekweekend voor de meesten, maar sommigen deden wel nog wat bosjes of zochten de sperwergrasmussen.

FLORA BELGICA

Het belang van planten kan niet onderschat worden. Ze vormen de basis van onze terrestrische ecosystemen, vertellen van alles over het abiotische milieu en voeden de mensheid. En ze zijn vooral ook ontzettend verscheiden. In deze reeks zoomen we telkens in op een van de vele interessante soorten uit ons land. In deze vijfde aflevering: de gevinde kortsteel (*Brachypodium pinnatum*).

Door: Raf
Vanisterbecq

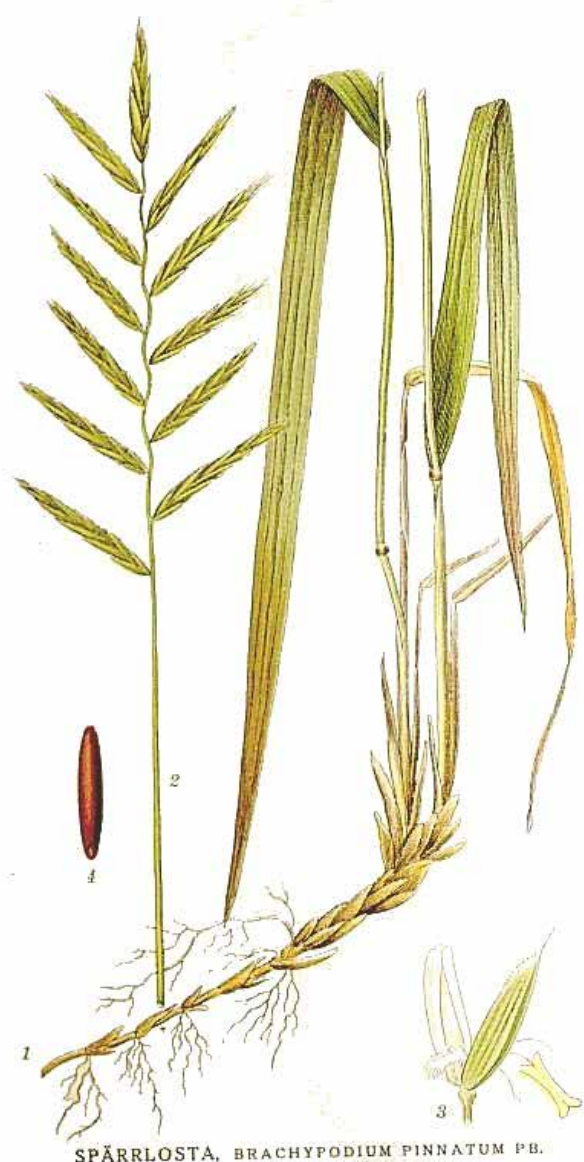
Een van mijn favoriete planten is de gevinde kortsteel, wat geen populaire mening is binnen de bond. Tegen de schenen schoppen van mensen die de plant niet zo graag hebben, is stiekem wel deel van de reden waarom gevinde kortsteel-fan zijn zo leuk is, maar de habitus, verspreiding en ecologie spreken me zeker ook aan.

Met zijn kenmerkende bloeiwijze en felgroene, naar de voet versmalde bladschijven is de gevinde kortsteel een opvallende en ook voor de niet-plantenkenner niet al te moeilijk herkenbare grassensoort. Eigenlijk is hij enkel met de boskortsteel te verwarren, maar zoals de naam al zegt, vind je die eerder in het bos terug. Daar vormt hij duidelijk afgelijnde pollens, terwijl de gevinde kortsteel voornamelijk voorkomt in open graslanden, waar hij m.b.v. wortelstokken een uitgebreide grasmatt kan vormen.

De *flashy* groene tint van gevinde kortsteel is zo opvallend dat – zo vertelde mij een Natuurpunter die kalkgraslanden in Noord-Frankrijk heeft onderzocht – men op basis daarvan vanuit de auto kalkgraslanden op hellingen in de verte kan opsporen. De soort is immers een van de klassiekste indicatorsoorten voor kalkrijke graslanden. In het Vlaamse Gewest, waar kalkrijke graslanden schaars zijn, vinden we de soort – op een paar kleine, geïsoleerde vindplaatsen na – dan ook enkel in het uiterste westen en in het uiterste zuidoosten. In het westen zijn er weliswaar niet al te grote populaties in duingraslanden op kalkhoudend zand. In het zuidoosten vind je de gevinde kortsteel in kalkrijke kam- en heischrale graslanden van de Haspengouw en de Voerstreek. Het belang van dit gras in de natuurgebieden van het Sint-Pietersbergcomplex – de regio waar ik een speciale emotionele band mee heb en waar het de naam geeft aan de even unieke als prachtige plantengemeenschap *Betonico-Brachypodietum* (associatie van betonie en gevinde kortsteel of 'kalkrijk heischraal grasland' voor de vrienden) – is naast het uiterlijk dan ook een belangrijke verklaring voor mijn voorliefde voor dit gras.

Kom je in het Vlaamse Gewest dus gevinde kortsteel tegen, dan wil dat doorgaans zeggen dat je op een echt tof grasland zit. In Wallonië echter is de gevinde kortsteel niet altijd om blij van te worden. Dat is meteen de reden waarom mijn T-shirt met het opschrift 'Gevinde Kortsteel Fanclub' niet door iedereen in JNM wordt gesmaakt. In geval van een te hoge depositie van stikstof, of wanneer het maai- of begrazingsbeheer van een kalkrijk grasland wordt verwaarloosd, kan dit gras met de wortelstokken die ik al vermeldde zeer snel de vegetatie overnemen en kruidensoorten in de verdrukking brengen. (Daarin is het een beetje de kalkminnende tegenhanger van de bochtige smelee die onze droge heiden doet vergrassen bij te hoge nutriëntenbeschikbaarheid.) Zo kan de soortenrijkdom van kalkrijke graslanden, die tot onze soortenrijkste vegetatietypes behoren, aanzienlijk afnemen. In de zuidelijke landshelft, waar (met name in het Maasdistrict) kalkrijke graslanden meer verspreid voorkomen,

maar waar verwaarlozing van het beheer ook een groter probleem is, is gevinde kortsteel dus een beetje een probleemsoort die de natuurwaarde van de graslanden achteruit doet gaan, en jeugdbonders die meer in het zuiden van het land vertoeven dan rond de Sint-Pietersberg, hebben minder fijne associaties met de soort dan ik. Gevinde kortsteel is dus een mooie maar controversiële soort, eentje die we liever rijk dan kwijt zijn en zonder twijfel bij onze kalkrijke graslanden hoort, maar gewoon niet té overheersend. Vroege ervaringen op de Sint-Pietersberg tonen gelukkig aan dat bij een gepast beheer de dominantie van kortsteel snel te breken is en diverse kalkgraslandvegetaties zich snel kunnen herstellen.

NATUURBEHEER

BOHEEMSE HERSENKRONKELS

Over het belang van heemtuinen, metallofyten en LIFE-subsidies.
Als een bever op vakantie gaat, is natuurbehoud nooit veraf.

Afgelopen september was ik in Pilsen, na Praag de grootste stad van Bohemen. Je kent het misschien als de oorsprong van de pils; voorts zal de stad voor velen eerder onbekend en dus onbemind zijn. Onterecht, want ik leerde het kennen als een levendige stad met vriendelijke mensen en mooie barokke architectuur, en wat me zeker ook zal blijven is de botanische tuin. Die was namelijk heel chic: de collectie was uitgebreid, de planten waren aantrekkelijk gepresenteerd volgens een geografische ordening en – hoewel ik geen woord Tsjechisch spreek – de informatieborden zagen er heel interessant uit.

Een van de meest jaloersmakende onderdelen van het park was de expositie 'Domáci flóra', waar een ruime selectie aan zeldzame habitattypes uit Bohemen en Moravië was nagemaakt, van boreocontinentale dennenbossen over zanderige Pannonische steppen tot verscheidene rotsvegetaties. Ik heb al dikwijls gedroomd van een vegetatiekundige heemtuin die een exhaustief overzicht geeft van de verschillende vege-

© Raf Vanisterbecq

tatietypes in België, en oké,

compleet kan je deze tuin niet

noemen en hij volgt ook geen

strikt syntaxonomisch stramien,

maar het terreintje van zo'n derde

hectare groot komt toch aardig dicht in

de buurt van mijn fantasie. De botanische

tuin van Pilsen wordt trouwens niet beheerd

door de nationale overheid of een natuurorgani-

satie, maar is van de stad zelf. Dat een lokale overheid

zo sterk investeert in het beschermen van de inheemse

flora en de educatie van het publiek daarover, is bewonde-

renswaardig.

© Raf Vanisterbecq

Impressie van de tentoonstelling 'Domáci flóra' in de botanische tuin van de stad Pilsen.

Een gelijkaardige plantensociologische heemtuin in België zou zo veel kunnen betekenen voor het prikkelen en opleiden van zowel het grote publiek als onze natuurbeheerders van de toekomst. En, ook belangrijk, het kan onze plantengemeenschappen laten zien zoals ze eruit horen te zien, inclusief alle soorten die erbij horen.

Tegenwoordig zijn onze halfnatuurlijke vegetaties immers zo gedegradeerd, dat je om een compleet beeld van een bepaald vegetatietype te krijgen vaak vele voorbeelden in het veld moet gaan bekijken en die mentaal over elkaar heen moet leggen om de volledige soortensamenstelling te kunnen overschouwen. En dan nog is die overlay niet meer dan een fictieve momentopname. In een heemtuin kunnen we onze vegetatietypes weer in al hun pracht tonen aan de volgende generaties natuurbeschermers, en zo het *shifting baseline* syndrome proberen te omzeilen.

Door: Raf
Vanisterbecq

Een van de parapedaardjes van de tuin met inheemse planten in Pilsen is de kritiek bedreigde *Minuartia smejkalii*. Op het eerste gezicht is dit een onooglijk plantje, amper tien centimeter hoog en met smalle, naaldachtige bladen, maar het is wel endemisch in Bohemen en komt er nog op slechts twee plaatsen in het wild voor. Toen ik las dat het ook nog eens een metallofyt is, was mijn aandacht nog meer gewekt. Want onze inheemse metallofyten behoren zonder twijfel tot mijn favoriete kransje Belgische planten.

Plekje voor *Minuartia smejkalii* in de tentoonstelling 'Domáci flóra' in de botanische tuin van de stad Pilsen.

Metallofyten zijn planten die enkel voorkomen op bodems met een hoge concentratie aan zware metalen. Zulke metaalrijke substraten komen doorheen heel Centraal-Europa voor, maar telkens in relatief kleine clusters van vlekjes met een bescheiden oppervlakte. Metallofyten zijn daarom per definitie zeldzaam en vaak ook endemisch voor een bepaalde regio. Zo komt het zinkviooltje, de bekendste en naar mijn mening ook wel mooiste van de zeven soorten metallofyten in België, quasi alleen maar voor in de streek tussen Luik en Aken. In deze regio komen galmeirijke¹ gesteenten aan de oppervlakte, en de typische graslanden die we op die plekken vinden worden dan ook 'zinkgraslanden' genoemd. Naast viooltjes vind je er zinkblaassilene, zink-Engels gras, zinkboerenkers, zinschapengras en zinkveldmuur, naast verschillende pseudometallofyten. Dat zijn planten die de grote hoeveelheden aan zware metalen ook kunnen verdragen, maar er niet per se aan zijn gebonden, zoals gewone vleugeltjesbloem.

Zinkviooltje (links) en zink-Engels gras (rechts) op de voormalige mijnsite van Blieberg

De oorsprong van onze metallofyten kunnen we volgens de meest gangbare hypothese zoeken in de ijstijden. De Nederlandse plantkundige Jacob Heimans bezocht in de jaren 1930 de Zwitserse Alpen en trof daar vegetaties aan die wel verdacht veel lijken op onze zinkgraslanden. Hij schreef er het volgende over: "de weide is even zoo geel gestippeld van gele viooltjes, precies als ons zinkviooltje, gemengd met het wit van *Silene vulgaris* en *Thlaspi alpestre*, beide ook net als aan de Geul, alleen wat hooger en forscher en ook te midden van een blauwe, maar wat forscher vorm van *Festuca ovina*. De overeenkomst is zóó treffend, dat het wel moet verwonderen, dat niemand die eerder zou hebben opgelet."² Wellicht zijn ten minste sommige van onze metallofyten dus glaciale relictten: tijdens de ijstijden kwamen hun voorouders verspreid voor over onze hele regio (die toen quasi uitsluitend uit open vegetaties bestond), ook op substraten die geen hoge gehaltes aan galmei bevatten. Op die schaarse plaatsen waar van nature wel veel zware metalen in de bodem zaten, hebben ze zich doorheen de duizenden jaren

die zo'n ijstijd duurde aangepast om te kunnen omgaan met zulke toxische standplaatscondities.³ Toen na de ijstijd de bomen het weer overnamen en onze contreien weer bebost geraakten, bleven enkel op die plaatsen waar de bodem voor heesters te toxisch is om te groeien die graslandvegetaties bestaan.⁴

Als ware ijstijdrelicten houden zinkviooltjes en co dus nog stand op de laatste plekken waar het bos de graslanden van weleer nog niet heeft verdrongen. Nou ja, het is te zeggen ... Het gros van de 'originele', natuurlijke zinkgraslanden is reeds lang verdwenen. Plaatsen waar die zinkflora voorkomt, waren immers interessant voor de mijnbouw. In de eerste helft van de negentiende eeuw was het dorp Kelmis, zowat het kernpunt van de zinkflora in België, het belangrijkste centrum voor zinkontginning wereldwijd. Ik heb wel eens horen zeggen dat zinkplanten door mijnbouwers als indicator werden gebruikt om te weten op welke plaatsen ze het beste konden graven. Hoe dan ook, door mijnbouw zijn onze oorspronkelijke zinkgraslanden zo goed als allemaal verdwenen.

© Raf Vanisterbecq

© Raf Vanisterbecq

Zinkviooltjes in het natuurreservaat Altenberg (Kelmis)

Ironisch genoeg is het ook door de mijnbouw dat we nog zinkgraslanden hebben. Immers, bij zinkmijnen en -fabrieken is de grond na een tijdje zodanig met zware metalen vervuild, dat de meeste plantensoorten er niet meer kunnen groeien, behalve natuurlijk metallofyten en pseudometallofyten! Vandaag vind je dus secundaire zinkgraslanden op oude mijnsites. De metaalindustrie heeft er zelfs voor gezorgd dat de zinkflora haar areaal nog kon uitbreiden. Ook bv. bij metaalfabrieken in Noord-Frankrijk en de Kempen komen nu metallofyten voor 'dankzij' atmosferische depositie van stikstof op die gronden. En de rivier de Geul, die door Kelmis stroomt, geraakte gedurende de mijnbouwperiode zodanig vervuild dat er ook stroomafwaarts, in Nederlands-Limburg, zinkplanten langs de oevers verschenen. Nu de metallurgie al driekwart eeuw niet meer actief is, is de aanvoer van zware metalen via het water trouwens sterk verminderd en hebben 'normale' planten de metallofyten grotendeels terug verdrongen. Bij onze noorderburen woedde daardoor zelfs de discussie of ze vanuit natuurbehoudoogpunt de bodems niet doelbewust opnieuw met zware metalen moesten vervuilen!

© Raf Vanisterbecq

Op de oude mijnsite van Blieberg vinden we vandaag de dag het grootste zinkgrasland van België.

Omdat onze metallofyten absoluut tot mijn favoriete planten behoren, trek ik regelmatig naar de provincie Luik om ze te gaan bekijken. Daarbij is de zinkveldmuur naar mijn ervaring de moeilijkste om te vinden. Ik ken 'm enkel van de zinkgraslanden van Le Rocheux in Theux en Altenberg in Kelmis, en een inventaris van de verschillende zinksites in België⁵ wijst inderdaad uit dat dit een zeldzame soort is. Op het eerste gezicht valt er niet veel aan te zien, maar als je door je knieën gaat en 'm even van dichtbij bekijken, is de zinkveldmuur best een mooi plantje, met elegante witte bloemetjes. De wetenschappelijke naam van zinkveldmuur is *Sabulina verna* subsp. *hercynica*, al wordt hij als veldmuur ook wel eens tot het genus *Minuartia* gerekend, hetzelfde geslacht dus waar *Minuartia smejkalii* toe behoort, de Boheemse endem die ik tegenkwam in de botanische tuin van Pilsen. De associatie tussen deze Boheemse veldmuur en onze eigen zinkflora had ik dus al snel gelegd.

Over allebei de veldmuren valt wellicht een zeer gelijkaardig oorsprongsverhaal te vertellen: ze stammen af van verwante veldmuursoorten die nu in alpiene streken leven, maar in de ijstijden wijdverbreid in onze contreien voorkwamen. In het Land van Herve paste die veldmuur zich aan aan galmeirijke bodems en evolueerde hij tot onze zinkveldmuur, in Bohemen paste een andere veldmuur zich dan weer aan aan serpentijnrotsen. Dat is een magnesiumhoudend mineraal dat op bepaalde sites in Bohemen dagzoomt. Het is bijzonder donker gekleurd, wat ervoor zorgt dat de ondiepe, voedselarme bodems op de rotsen snel

© Raf Vanisterbecq

Zinkveldmuur

© Raf Vanisterbecq

Het natuurreservaat Altenberg (Kelmis), een van de slechts drie zinkgraslanden in België waar alle zes de typische graslandmetallofyten voorkomen.

© Raf Vanisterbecq

Zinkgrasland op de oude mijnsite van Blieberg.

© Hana Pánková

opwarmen.

Vanuit beheertechnisch aspect zijn zinkgraslanden bijzonder aanzien het onze enige graslanden zijn die geen actief beheer vereisen. Al onze andere types graslanden zijn seminatuurlijk. Ze zijn m.a.w. ontstaan door menselijk landgebruik, en als wij mensen zouden stoppen met het beheren van die graslanden, dan groeien ze binnen de kortste keren dicht met ruigte, struweel en bos. Bij onze zinkgraslanden is dat niet zo: de bodem is toch te toxisch voor bos om zich te ontwikkelen, dus ook zonder actief ingrijpen kunnen de typische zinkvegetaties er zich voor lange tijd handhaven. Het is zowaar een natuurlijk type grasland, dat ook al bestond in afwezigheid van menselijke invloeden. Al bevinden onze huidige zinkgraslanden zich natuurlijk wel op sites die door economische activiteiten met zware metalen zijn aangereikt, en zijn die in zekere zin dus toch een beetje halfnatuurlijk te noemen.

Over de Boheemse serpentijnvegetaties kunnen we blijkbaar niet helemaal hetzelfde zeggen. Wat de verklaring erachter precies is, begrijp ik niet, want het spreekt ergens het verhaal van de ijstijdelicten tegen, maar in Bohemen zijn de zonnige ecotopen waar *Minuartia* thuis is in de loop van decennia toch is dichtgegroeid na het wegvallen van het traditionele pastorale beheer. *Minuartia smejkalii*, door z'n specifieke standplaats van nature al een zeldzame soort, is daardoor sterk teruggedrongen geraakt. Hij komt nog slechts in twee natuurgebieden voor (Želivka en Hadce u Hrnčů) en ook daar was hij tot voor kort in achteruitgang door habitatverlies, door het veranderen van de open vegetaties waarin hij leeft in struikgewas en bos.

Om deze bijzondere soort te redden, ging in 2016 het LIFE-project 'LIFE for Minuartia' van start. LIFE-projecten zijn grootschalige natuurherstelprojecten die voor het grootste deel betaald worden uit het LIFE-fonds van de Europese Commissie. Het doel van dit specifieke LIFE-project was nieuw leven blazen in de bedreigde populaties van *Minuartia* in de twee gebieden waar hij nog voorkomt. Enerzijds werden dichtgegroeide groeiplaatsen opnieuw vrijgemaakt van bos. Bomen werden geveld en verhakseld, humuslagen werden afgeschraapt tot aan de serpentijnhoudende bodem en in bepaalde zones werd begrazing door schapen hervat.

© Hana Pánková

Minuartia-individueen worden teruggeplant in hun natuurlijke milieu.

De veldmuurpopulaties kregen nog een extra duwtje in de rug d.m.v. zaaien en uitplanten. Geïntroduceerde zaden bleken amper te kiemen, maar de aangeplante individuen deden het redelijk goed. Op één lokaliteit in Želivky werd de soort geherintroduceerd en bestaat er nu weer een reproducerende populatie. Er werden ook verschillende ex situ-populaties opgestart op kunstmatige serpentijnrotspartijen in een aantal botanische tuinen, maar vooral in privétuinen bij particulieren, en dit apart voor beide gebieden waar *Minuartia* nog voorkomt, aangezien tests hadden aangetoond dat planten uit beide regio's dusdanig genetisch van elkaar verschillen dat ze beter niet gemengd kunnen worden.

De resultaten mogen er zijn: op alle betrokken sites zijn de populaties van de serpentijnveldmuur gegroeid, en ook andere serpentijnofyten hebben dankzij het habitattherstel nieuwe kansen gekregen. Bovendien wekte het project veel publieke interesse in serpentijnofyten dankzij lezingen, excursies, persberichten, bezoeken aan scholen enz. 'Life for Minuartia' was dan ook finalist bij de LIFE Awards 2022.

Een kunstmatige rotspartij in een privétuin

© Hana Pánková

Volgend jaar opent onze nationale plantentuin een nieuwe tuin volledig gewijd aan de Belgische flora. Een echte vegetatiekundige heemtuin kunnen we niet verwachten, maar laten we hopen dat ze in Meise een voorbeeld hebben genomen aan Pilsen en dat dit kan zorgen voor meer aandacht voor onze bedreigde habitats en plantensoorten. Het zou me alleszins niet verbazen moesten ook daar lokale endemen de hoofdrol spelen. Bohemen heeft serpentijn, wij hebben galmei. Daar hebben ze *Minuartia*, in België hebben we de dravik. We kampen echter allemaal met dezelfde uitdagingen. En er is voor ons allebei maar één oplossing: dringend meer kansen en middelen voor natuurherstel. Meer info over de bescherming van *Minuartia smejkalii* vind je op <https://www.kuricka.cz/>.

De redding van *Minuartia smejkalii* is slechts een van de vele succesverhalen die we kunnen vieren dankzij het LIFE-fonds. Ook in eigen land zijn tal van mooie voorbeelden op te lijsten. Natuurherstel werkt, en daarom is het extra jammer dat het LIFE-fonds onder vuur ligt. Afgelopen voorjaar werd in het Europees Parlement gestemd over het voortbestaan van het LIFE-programma. De bezwaren tegen de goedkeuring werden weggestemd met een meerderheid van amper één stem. In een tijd waarin natuurherstel een absolute topprioriteit zou moeten zijn, is het angstaanjagend dat er zo een klein politiek draagvlak bestaat om het enige natuurprogramma van de Commissie te laten voortgaan.

In ons land hebben we één endemische plantensoort: de Ardense dravik, die voorkwam op kalkrijke speltakkers. Akkeronkruiden zijn zowat onze meest bedreigde groep planten, en deze grassoort was tot voor kort zelfs uitgestorven in de natuur, maar gelukkig hadden we er nog zaden van in een paar zadenbanken. Enkele jaren geleden is de soort succesvol geïntroduceerd in het wild op een veld bij Ciney. Nog meer dan bij *Minuartia smejkalii* was en is ex situ bescherming cruciaal voor het voortbestaan van deze endem.

Minuartia smejkalii.

1 Galmei is een zinkbevattend mineraal, meer bepaald een zinkcarbonaat.

2 J. Heimans. (1937). De oorsprong van de zinkflora aan de Geul. *Natuurhistorisch Maandblad* 26(1): 11-12.

3 Die aanpassingen kunnen we opdelen in twee categorieën. Enerzijds zijn er metallofyten die op dergelijke bodems kunnen overleven omdat ze in staat zijn ze hoge metalenconcentraties in hun organen kunnen opslaan, of anderzijds zijn er die omdat ze aanpassingen hebben om metalen snel weer uit te scheiden.

4 Metallofyten hebben strikt genomen dan ook geen hoge concentraties aan zware metalen nodig om te overleven. Dat is o.a. duidelijk aangetoond in – alweer – heemtuinen, waar zinkvioletjes ook prima kunnen groeien in bodems die niet veel zink bevatten. Ze zijn gebonden aan metaalhoudende gronden omdat dat de enige plaatsen zijn waar ze niet worden weggeconcentreerd door planten die niet in staat zijn om daar te overleven.

5 E. Graitson (2006). Inventaire et caractérisation des sites calaminaires en Région Wallonne. *Natura Mosana* 58(4): 83-124.

WEIDVOGELS - EVEN SNEL WEG ALS ZE GEKOMEN WAREN?

Door: Simon Vandepitte

Een van de vogelgroepen in Europa die het sterkst achteruitgaan, zijn vogels van het open landschap. Dit artikel focust op steltlopers die in cultuurlandschappen broeden, in de Lage Landen ook wel bekend als weidevogels. Grutto's zijn het bekendste voorbeeld, en al zeker bij onze noorderburen. Maar de grutto is niet alleen. Mijn vorige artikel (Euglena Herfst 2025) lichtte bijvoorbeeld al ruim de kemphaan in Finse kustgraslanden toe. Ooit was deze soort stikalgemeen in de Lage Landen! In dit artikel gaan we op onderzoek uit naar de opkomst én ondergang van weidevogels. Wat vertellen historische gegevens ons over vandaag?

VANWAAR KOMEN DE WEIDVOGELS EIGENLIJK?

Laten we starten bij het begin. Grutto's, kieviten, scholeksters en in mindere maten de tureluur en wulp vinden we tegenwoordig vooral terug in cultuurlandschappen. Weidevogelhotspots zijn bijvoorbeeld de Kustpolders (Uitkerke), de Doelpolder, het IJzerbekken (De Blankaart) en de Kempen (Turnhouts Vennengebied). Ook in Nederland vormen de polders, samen met de veenweilanden, dé hotspot van weidevogels.

De gemene deler tussen al deze gebieden? Inderdaad, zonder menselijk ingrijpen hadden deze gebieden nooit bestaan – althans niet op deze schaal. Waar kwamen weidevogels dan voor voordat de mens zijn stempel op het land begon te drukken?

Om een antwoord op die vraag te krijgen, kijken we het best naar Noord- en Oost-Europa. Hier vind je soorten die wij uit ons cultuurlandschap kennen terug in hun natuurlijke habitat: venige gebieden. Kemphanen, watersnippen en tureluurs vind je hier in een Hoge-Venenlandschap XXL terug.

Voor de oorspronkelijke habitat van grutto's hoeven we niet zo gek ver te gaan kijken. In een niet zo gek ver verleden was Friesland één groot venig gebied. In het Fochteloërveen, een prachtig veenrelict in een melkveeweidewoestijn op de Drents-Friese grens, kwamen in 1978 nog 150 à 200 broedpaartjes grutto's tot broeden; nu zijn dat er nul.

Moraal van het verhaal: weidevogels waren oorspronkelijk veen- en heidevogels.

Tureluur

MET DANK AAN DE MENS?

Hou je nu maar vast aan de takken van de bomen, want er volgt een korte les geschiedenis. Wat leert het verleden ons van weidevogels? Waren ze altijd zo algemeen als in de tweede helft van vorige eeuw? En welke norm hanteren we het best als we naar de toekomst kijken?

We beginnen ongeveer 12 000 jaar geleden, bij de start van het Holoceen. Het landschap van de Lage Landen was dan een mengeling van kil steppelandschap en uitgestrekte dennen- en berkenbossen. De zeespiegel was een pak lager dan vandaag de dag: Groot-Brittannië was nog geen eiland. Over het voorkomen van steltlopers is uit deze periode weinig bekend. Op basis van genetisch onderzoek kunnen we wel afleiden dat her en der relictpopulaties het Laatste Glaciale Maximum (+/- 20 000 jaar geleden) overleefd hadden in zuidelijkere gebieden. Deze isolatie en de daaropvolgende verschillende kolonisatiepatronen gaven het ontstaan aan de verschillende ondersoorten die we nu kennen. Denk bijvoorbeeld aan onze grutto's vs. IJsland grutto's (ssp. *islandica*). Deze IJslandse grutto's bestonden al voordat ze IJsland gekoloniseerd hadden. Vermoedelijk zorgde de isolatie door het Laatste Glaciale Maximum in het Pleistoceen voor de split. Wanneer de ijskap begon weg te smelten, en IJsland iets minder ijsland werd, ontdekten de 'IJslandse' grutto's na verloop van tijd hun nieuwe (huidige) thuis, waarna onze grutto's en de IJslandse ondersoort verder differentieerden.

Kemphaan

Terug naar de Lage Landen, waar door het smelten van noordelijke ijskappen een serieuze zeespiegelstijging tussen 9000 en 5500 v.C. ervoor gezorgd had dat we een kustlijn kregen. Hierdoor stegen ook grondwaterstanden, waardoor veengebieden ontstonden aan de toenmalige kust, vermoedelijk geschikt voor steltlopers. Meer in het binnenland nam bebossing toe. Ook belangrijk: de mens begon zijn stempel op het landschap te drukken, voorlopig door hier en daar bomen te kappen. Het veen bleef zich echter uitbreiden: Nederland en (in mindere mate) Vlaanderen geraakten 'overveend'. Intussen begon de mens ook aan landbouw te doen. Bossen werden gekapt om plaats te maken voor akkers en weidegebieden, een meer open landschap dus. Ook heb we uiteindelijk direct bewijs voor het voorkomen van weidevogels bij ons. Opgravingen uit West-Friesland tonen aan dat er in 2600 v.C. grutto's in deze gebieden voorkwamen. Landbouw stelde echter weinig voor en voor de écht grote uitbereiding van het areaal aan weiland maken we een sprong naar de periode rond het jaar 1000.

De bevolking groeide en er was meer nood aan landbouwgrond. In Nederland werden veengebieden ontgonnen. Dichter bij huis overstroomde de Vlaamse Kustvlakte en zette de zee klei af. Om een nakend tekort aan land op te vangen, ging men in de tweede helft van de elfde eeuw actief het landschap vormgeven. Zo werden er dijken aangelegd, en de polders waren geboren. Ook in Nederland voltrok dit proces zich (op véél grotere schaal). De omzetting naar productiever land had voor heel wat soorten een positieve impact. Een extensief weiland is nu eenmaal veel productiever dan veen. Voor veel vogels valt hier meer voedsel te vinden. Voor andere, meer gespecialiseerde soorten, zoals de goudplevier, hadden deze veranderingen vermoedelijk een negatieve impact.

Een van de eerste publicaties waar grutto's in vermeld worden is *Jacht-Bedrijf* (1636), waarin ook de kemphaan als algemene verschijning wordt vermeld. Ook zijn veel weidevogels als jachtwild afgebeeld op schilderijen, wat doet uitschijnen dat ze niet zeldzaam waren. Later vermeldt de Nederlandse zoöloog Coenraad Jacob Temminck – zijn nalatenschap leeft voort in tal van vogelsoortnamen – in 1815 dat kemphanen, kieviten, tureluurs en grutto's nergens zo algemeen zijn als in Nederland. Kortom: weidevogels en de mens leven naast elkaar, en veel weidevogels profiteren van het extensieve landgebruik door de mens. Een eerste schatting van populatiegroottes in Nederland is gebaseerd op informatie rond 1900. Het aantal grutto's wordt op maximaal 20 000 paartjes geschat, voor de kievit zo'n 38 000 en de kemphaan zo'n 6000 (1950, vermoedelijk een veelvoud rond de eeuwwisseling). Opvallend is dat énkél de kemphaan algemener was dan vandaag. Voorlopig zijn er nog altijd meer grutto's en kieviten aanwezig in het Nederlandse landschap dan rond het begin van vorige eeuw. Waarom worden de alarmklokken dan geluid?

(Als je niet genoeg krijgt van deze geschiedenis, raad ik aan: <https://research.vu.nl/ws/portalfiles/portal/42154756/complete%20dissertation.pdf> (de Rijk, J. H. (2015). *Vogels en mensen in Nederland 1500-1920*. [PhD-Thesis – Research external, graduation internal, Vrije Universiteit Amsterdam]. Anoda.)

Kiviet

TE VEEL VAN HET GOEDE IS TÉ VEEL

Flashforward naar na de Tweede Wereldoorlog. De landbou-wintensivering raakt in een stroomversnelling. De bevolking neemt in raketsnelheid toe, en monden moeten gevoed worden. Dit betekent: meer koeien, meer biljartvlakke, kaalgeplukte weiden en minder open ruimte. De goudplevier is al verdwenen en ook de ooit algemene kempiaan verdwijnt razendsnel.

De grutto profiteert aanvankelijk nog van productievere graslanden: in de jaren '60 telde Nederland zo'n 125 000 à 150 000 paartjes. In 2024 bleven daar nog slechts 27 000 van over, amper een vijfde. De situatie in Vlaanderen is anders: hier kwam de piek later, maar de grote lijn is hetzelfde. Steltloperpopulaties zijn in vrije val. Van 1200 paartjes grutto's rond 2000 hebben we er nu nog zo'n 700. Wulpen zijn zelfs meer dan gehalveerd. Ook andere soorten, zoals de kievit, tureluur en zeker de watersnip, doen het dramatisch slecht.

We kunnen het aantal weidevogels uit de tweede helft van de twintigste eeuw ook kritisch bekijken. Over een natuurlijke situatie kunnen we niet echt spreken. Grutto's boomden in een landschap dat voor hen goed uitkwam, maar voor andere soorten véél minder goed.

Tegenwoordig zien we dat er ook soorten zijn die goed om kunnen met intensieve landbouw, denk bijvoorbeeld aan overzomerende ganzen. In de jaren '70 waren er 200 paartjes grauwe ganzen in Nederland, in de periode 2018-2020 waren dit er 120 000 tot 165 000! Vlaanderen blijft daar ver onder, maar ook hier is er een toename. De soort profiteert van natuurinrichtingsprojecten zoals overstroomingsgebieden, en trekt goed zijn plan in landbouwgebieden. Misschien zelfs iets te goed: ganzen veroorzaken aanzienlijke landbouwschade (en schade in natuurgebieden) en om die reden wordt er aan populatiebeheer gedaan. Verder ga ik hier niet op in. Ik wil vooral de vergelijking trekken tussen de exponentiële (onnatuurlijke) toename van een schattige soort versus een soort met eerder een bad-boy imago, en duiden dat er vooral objectief naar cijfers gekeken moet worden. 125 000 gruttopaartjes was geen natuurlijke situatie en daar moeten we ons niet op blindstaren. Feit is wel dat weidevogel populaties blijven kelderen aan een recordtempo, en actie nodig is.

Overigens draait het in dit verhaal niet enkel om steltlopers: de gehele biodiversiteit in ons buitengebied deelt in de klappen. Argusvlinders waren vroeger best algemeen – en wie kent deze soort nu nog? Tal van plantensoorten zijn inmiddels tot postzegelreservaatjes teruggedrongen.

Indirect zijn er natuurlijk nog meer effecten. Hoewel de toename aan natuurlijke predatoren in se een goede zaak is, zorgt het spanningsveld met weidevogelbescherming voor verhitte discussies tussen beheerders. Predatoren worden (al dan niet terecht) als medeschuldige van achteruitgang van weidevogels aangewezen. Cijfers tonen aan dat predatie toeneemt. Wat soms wel vergeten wordt, is dat sommige predatoren – denk aan kraaien en vossen of zelfs steenmarters – rasechte cultuurvolgers geworden zijn, en profiteren van het huidige landschap. Waar in een natuurlijk systeem voedselschaarste predatorpopulaties controleert, is dat nu minder het geval. Predatoren als de vos, de steenmarter en de kraai hebben ontdekt dat er in het gecultiveerde landschap tal van andere voedselbronnen zijn, van sappige kippen tot 'afval'. Daarnaast toont nieuw onderzoek aan dat de huiskat niet te onderschatten valt! Gezien het predatieprobleem vooral een beheerprobleem is, zal dit in een volgend artikel uitgebreid aan bod komen.

TE WEINIG VAN HET GOEDE IS TÊ WEINIG

We moeten niet enkel met het vingertje wijzen naar de intensivering van de landbouw. Beter is het om te kijken naar veranderingen in landgebruik. Want, jawel, ook het verloederen van traditionele landbouwpraktijken kan desastreuze gevolgen hebben.

Dat tonen verschillende studies in Spanje aan, waar het steppebinnenland leegloopt – ook in Finland is dat het geval. Hiervoor gaan we weer even terug in de geschiedenis, jawel, voor de laatste keer. We beginnen in de ijstijd, toen een dik pak ijs op het land drukte. Later, toen het warmer werd, verdween deze zware ijskap. De effecten merken we nu nog steeds: het land komt met zo'n 8 mm per jaar omhoog. Niet te onderschatten dus.

© Samuli Paulaharju

Traditionele landbouw

Deze dynamiek zorgt voor heel vlakke successielandschappen langs de kust, met een bijhorende, bijzondere flora. Wanneer er niets gebeurt, veranderen deze graslanden eerst in rietvelden en later in bos. Sinds de mens zich in deze gebieden vestigde, zag men het nut in van deze open graslanden: ideaal voor veeteelt. In de nazomer werd er bovendien nog gemaaid, zodat er genoeg hooi was om de lange winter door te komen.

In een maatschappij waarin 'beter' een synoniem werd voor 'meer voor minder', kwam deze traditionele landbouw onder druk te staan. Geïmporteerd rundvlees – liefst gevoederd met Amazonesoja – is een stuk goedkoper. Hierdoor verdween het begrazingsregime geleidelijk. Dat had, en heeft nog steeds, ernstige gevolgen voor de biodiversiteit in deze unieke graslanden.

De Temmincks strandloper is hier zo goed als verdwenen, met de Baltische bonte strandloper (een geïsoleerde populatie) gaat het niet veel beter, en ooit was de kernphaan hier nog algemener. Gelukkig is er recent opnieuw gestart met begrazing, onder meer dankzij subsidies van het Gemeenschappelijke Landbouwbeleid van de EU, waardoor het voor landbouwers weer wat economisch interessanter wordt.

WEIDVOGELS, EEN VERHAAL MET MENSEN?

Hopelijk begint het voor jullie duidelijk te worden: wij, mensen, spelen een cruciale rol in het voorkomen van weidevogels. Vroeger zorgden we ervoor dat hun leefgebied uitbreidde; nu brengen we het om zeep.

Als 'groene mensen' zouden we gemakkelijk naar de landbouwers kunnen wijzen. We zouden hun kunnen zeggen dat ze het microreliëf in hun graslanden moeten behouden, later moeten maaien zodat kuikens kunnen overleven, of minder monotone zaadmengsels moeten gebruiken zodat er meer insecten zijn.

Maar door dat te doen, komen we niet veel verder. Veel landbouwers zijn immers ook maar slachtoffers van een systeem dat wij – al dan niet gedwongen – mee in stand houden. Ik schreef het al eerder: we willen meer voor minder. Daardoor kan een landbouwer bijna niet anders dan elke vierkante meter landbouwgrond optimaal benutten.

Toch kan het ook anders, door lokaal te kopen – of op zijn minst je best te doen. Inderdaad, lokaal kopen is vaak wat duurder, maar het product van een landbouwer mag ook naar waarde worden geschat. Zo bestaat er 'gruttomelk', of natuurvlees van vee dat de kustgraslanden openhoudt. Een deel van de opbrengsten van deze producten gaat naar de bescherming van de weidevogelgebieden. Dit komt natuurlijk met een kleine, maar faire meerprijs voor de consument. Vanuit een landbouwersperspectief begrijpelijk: natuurinclusieve landbouw kost hun voorlopig vooral geld. Tijd om faire landbouwproducten naar waarde te schatten zodat deze producten geen lagere inkomsten betekenen voor de boer!

Daarom zijn weidevogels, en biodiversiteit in het algemeen, ook een verhaal van én met mensen. Hun toekomst ligt in onze handen en wordt bepaald door onze keuzes. We mogen ons niet blindstaren op de broedaantallen uit het begin van de twintigste eeuw. Het systeem was toen al ontspoord. Landschapsbeheer wordt cruciaal in de verzoening tussen mens en natuur. Weidevogels, en véél andere soorten, help je niet veel verder met postzegelreservaten. Natuur zit verweven in onze leefomgeving.

SINT-PIETERSBERG-KAMP HERFST

Van 24 tot 29 oktober was de Beheerwerkgroep in Kanne voor het derde Sint-Pietersbergkamp van 2025. De rode draad doorheen het kamp was: veel regen, maar ook veel progressie. Een verslag van het geleverde werk in drie verschillende natuurgebieden.

Tekst & foto's: Raf Vanisterbecq

Vrijdag kwamen we toe rond 18u en vlogen we er meteen in. In de gietende regen plaatsten we schapennetten aan de Hoeve van Caestert. Het werd al snel donker, dus trokken we ons ook snel terug in de hoeve. Je leest het goed, voor de eerste twee nachten van het kamp sloegen we ons basiskamp uitzonderlijk niet op onder de kerk, maar op de berg zelf, in de zeventiende-eeuwse hoeve die al enkele jaren in restauratie is en er steeds mooier uit begint te zien.

Zaterdag begonnen we vol goede moed aan onze eerste echte werkdag, die we zouden doorbrengen op onze vertrouwde Tien-deberg. Maya en ik begonnen met het uittrekken van woekerende wingerd aan het rotsje. De grond was zacht en dus was dat klusje snel geklaard. We gingen verder met het afknippen en -zagen van robinia in de holle weg, een andere exoot die moeilijk in toom te houden is. De opslag van robinia hier wordt niet veroorzaakt door zaadregen, maar is eerder te beschouwen als 'bonsais': de soort heeft hier een uitgebreid wortelnetwerk uitgebouwd. Om de paar jaar verwijderen we bovengrondse opslag, maar in de bodem blijft de robinia voortleven. Het is een langzame uitputtingsslag, die we zeker nog niet gewonnen hebben, en dit klusje zal tijdens een volgend kamp gegarandeerd nog op de planning staan.

Ondertussen maaiden Robin en Daan bramen op de Grootberg. Vervolgens hebben we allemaal samen dit maaisel afgevoerd. Met een bouwzak en met ricken droegen we de bramenstengels helemaal de helling op. Veel planten stonden op het perceel trouwens nog in bloei – vooral de grasklokjes zorgden voor een kleurig schouwspel – wat de regenachtige dag toch wat opfleurde.

Ook op mijn achtste beheerkamp hier leerde ik nog heel wat nieuws bij van de klasbakken van Natuurpunt Riemst die dit gebied dag in dag uit onderhouden. Zo heb ik geleerd dat schapen grotere dutsen zijn dan ik had gedacht. Wanneer de Mergellandschappen, die op de hellinggraslanden van het Sint-Pietersbergcomplex de motor van het ecosysteem zijn, een prikkend braamtakje tegenkomen tijdens het grazen, zullen ze dit plekje omzeilen en ontstaat er een niet-begraasde plek in de vegetatie. Om dit te vermijden, liepen we daarom ook over een ruimere zone van het kalkrijke grasland om her en der achtergebleven bramentakjes van een vorige maaibeurt op te rapen. Precisie-werk dus.

Zondag moesten de machines zwijgen en dus hielden we een rustdag. We verhuisden van de Hoeve naar de zaal onder de kerk en gingen lunchen in Maastricht. In de namiddag maakten we een mooie wandeling over het Plateau van Caestert en genoten we van het uitzicht aan de doorsteek.

Het enige 'werk' dat we die dag deden, was de kudde van de Koeberg afhaken. Eeuwenlang werden de hellingen van het Jekerdal begraasd door schaapskuddes. 's Nachts werden de dieren naar de potstal gebracht, waar ze hun mest lieten vallen. Deze mest werd gebruikt om de akkers vruchtbaarder te maken. Door dit systeem werden er jaar na jaar voedingsstoffen van de hellingen naar het plateau afgevoerd, waardoor op die hellingen schrale graslanden vol asceten ontstonden.

Wij zetten de traditie verder: sinds JNM hier meer dan 35 jaar geleden toekwam, grazen er weer kuddes op de westelijke Jekerhellingen bij Kanne. Wij haalden de kudde drie avonden op rij de percelen af, niet naar een potstal, maar naar een wachtweide beneden aan de helling. Daarbij viel het op dat de samenstelling van de kudde recent sterk is gewijzigd: er liepen nu ook een pak geiten tussen. In de pioniersjaren, toen jeugdbonders de hellingen van de Tiendeberg, die na het stilvallen van het traditionele begrazingsbeheer met herders waren verbost, terug hebben opengekapt, hebben geiten erg veel geholpen met het openmaken van het gebied. Veel meer dan schapen hebben geiten immers een voorkeur voor houtige gewassen, wat ze uitermate geschikt maakt om verbossing van graslanden tegen te gaan of terug te dringen.

Van mijn eerste zomerkampen op de berg herinner ik me nog twee stokoude geiten die er rondliepen, de laatste overblijvers van die oorspronkelijke kudde. Intussen waren die echter verdwenen, dus het is heel goed om te zien dat de geiten nu terug zijn. Zeker in Wallonië zijn gedeeltes van de Sint-Pietersberg immers sterk aan het verbossen, en daar zullen deze herkauwers hun nut zeker kunnen bewijzen. Hun potentie konden we met eigen ogen aanschouwen toen we op de laatste avond van het kamp de dieren niet naar de nachtweide, maar een aangrenzend verbost perceel loodsten, waar ze het struikgewas meteen met grote eetlust aanvielen.

Maandag gingen we zelf naar een van de verbossende delen van de Waalse kant van de berg. Aan de onderkant van de Thier de Lanaye hielpen we een dag mee met de ploeg van Natagora. Hier hebben we vooral veel hout verhakseld van heesters die eerder al geveld waren, en in beperkte mate hebben we ook nog extra opslag verwijderd. Een belangrijke klus die in de toekomst de toegang tot de bovenliggende percelen moet vergemakkelijken, zodat de ploeg ook daar aan de slag kan om de verbossing tegen te gaan.

Dinsdag trokken we naar Heyoule, het allereerste natuurre-servaat op de Sint-Pietersberg en ook de plek waar het kamp in 1979 het levenslicht zag. Bepaalde percelen daarvan zijn al zo-danig lang in natuurbeheer dat ze heel schraal zijn. Buiten de schapenbegrazing hebben die niet veel beheer meer nodig. Er om de drie à vijf jaar eens met een bosmaaier doorgaan is vol-doende. Joren, Rik en ik haalden het maaisel af van een van die percelen waar dat was gebeurd, maar inderdaad, veel biomassa kwam hier niet bepaald vanaf.

De hoofdtaak op Heyoule was nog maar een keer hakselen en struikgewas afbreken samen met de Natagoraploeg. Dit was met name nodig in een droogdal dat pas veel recenter in handen van Natagora kwam dan de percelen errond, en waar de vegetatie nog lang niet zo schraal is. Na het verwijderen van het struik-gewas valt er nu veel meer licht op de achterliggende helling – die we ook nog eens deels maaiden – en hopelijk zal de vegetatie daar spoedig positief op reageren. Ook op Heyoule maakten we dus belangrijke progressie.

Het was een toepasselijk sluitstuk voor weer een mooi kalender-jaar met de BWG op de Sint-Pietersberg. 2025 stond veel minder dan de voorbije jaren in het teken van instandhoudingsbeheer in de directe omgeving van Kanne. Wel trokken we heel vaak naar Wallonië, als stoottroepen die een ferme tik gaven aan houtige opslag op tal van verbossende percelen. We hebben dus niet gewoon gestreefd naar een status quo, maar veel duidelijk merkbare vooruitgang geboekt. Hopelijk wordt hier de komen-de jaren op verdergebouwd en worden de percelen die we terug open hebben gemaakt beter opgevolgd, zodat we er binnen een aantal jaren niet weer zo een grote klus voor de boeg hebben. De toevoeging van geiten aan de kudde zou daar alvast een steentje aan moeten bijdragen.

Ieder jaar weer zijn er tal van ontwikkelingen te bemerken, zo-wel in positieve richting als in richtingen die we minder graag zien. De Waalse Thier de Lanaye is sinds de LIFE-projecten van het vorige decennium, die voor een grotendeels open helling hadden gezorgd, weer voor een aanzienlijk deel dichtgegroeid, maar anderzijds worden we wel heel enthousiast als we zien hoe het Nederlandse deel erop is vooruitgegaan gedurende de-zelfde periode. De grasmat op de Oiseraie et friche de Lanaye is inmiddels zo dicht dat de ooit zo uitbundige orchideeënflora er zienderogen afneemt: de pionierssituaties waarin zij gedijen, zijn verdwenen. Een deel van de tegenhanger aan de overkant van het kanaal, de Friche du Canal Albert, is dan weer recent ingerasterd en zal voortaan in het begrazingsschema worden opgenomen, wat de orchideeën van deze kalkrijke opspuitingen hopelijk net ten goede zal komen. De veldgentiaan lijkt van zijn laatste groeiplaats, Thier à la Tombe, te zijn verdwenen, terwijl de vroege ereprijs na een halve eeuw werd herontdekt op de Thier de Lanaye.

Zo zie je maar, de Sint-Pietersberg is nooit 'af', en dat is misschien maar goed ook. Want voor ons voelt het er altijd als thuiskomen, en dus zijn we er in de krokusvakantie weer voor ons volgen-de werkkamp. Daarop zijn alle ini's en gewone leden van JNM welkom. De Beheerwerkgroep wenst de tientallen JNM'ers te bedanken die ook dit jaar mee de handen uit de mouwen zijn komen steken ten voordele van dit prachtige stukje natuur, als-ook de vrijwilligers van Natuurpunt die ons steevast een warm welkom geven en zich dag in dag uit inzetten voor het natuur-behoud in de regio.

DE HISTORIEK VAN HET LEEN: MUNITIEDEPOTS, VAKANTIEPARKEN EN DE WIELEWAAL

Door: Elewout
Acke
Foto's:
Michel Eloot

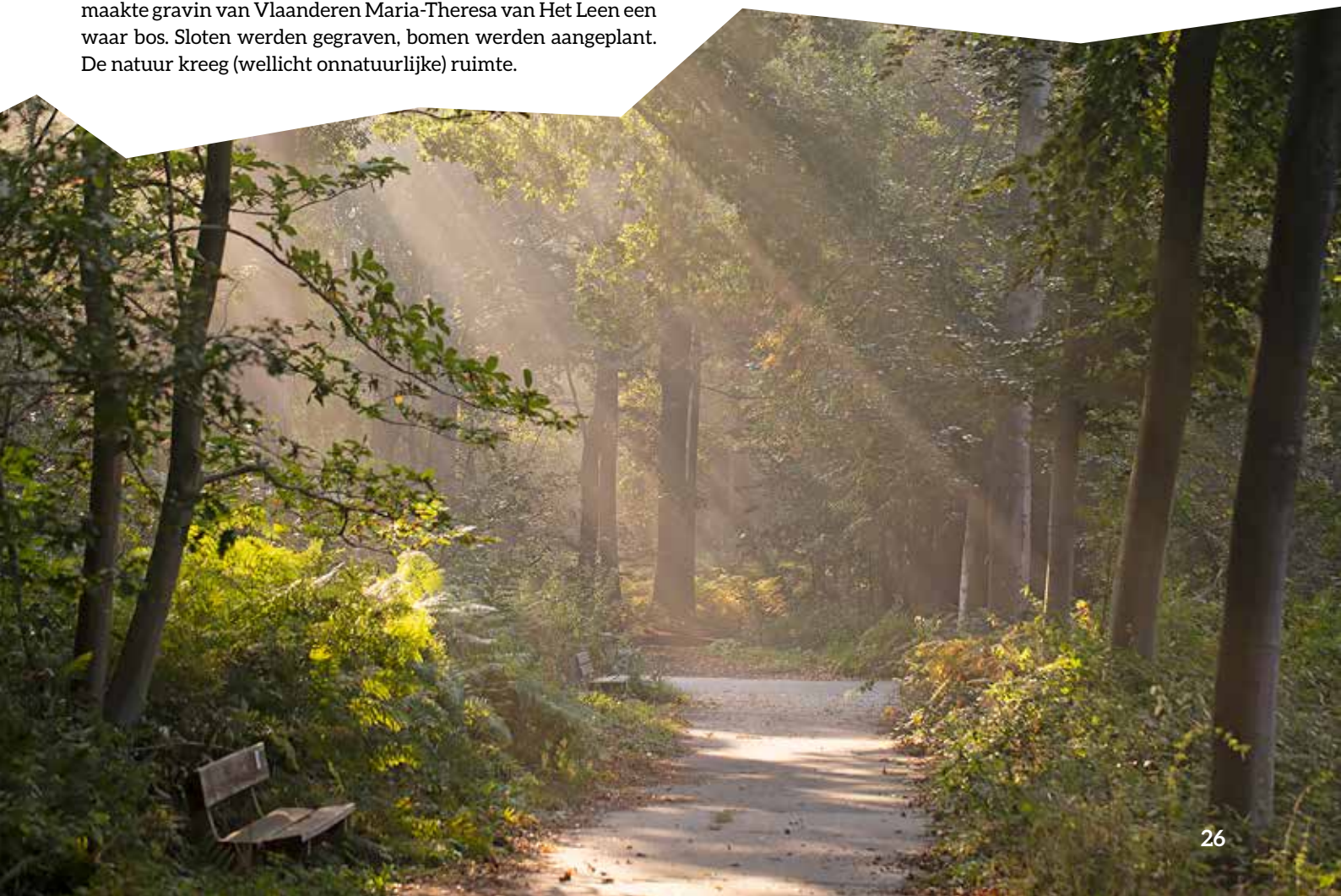
Graaf van Vlaanderen Gwijde van Dampierre schonk in 1250 zijn natuurdomein als leengoed aan een kennis. Via de gravendochter belandde het gebied bij familie van Spiere, die het in leen kreeg. Het gebied werd het 'Leen-Spierbos' genoemd. Rond 1800 besloot men de naam af te korten ... zo werd 'Het Leen' geboren.

Het Leen (Eeklo) van is geëvolueerd van een bosarm gebied (tja, toendra in de ijstijden) tot een heus bos, dat na even weer deels verdween tijdens de laatste ijstijd. Toen ontstond er een veengebied (veen = een grondsoort die grotendeels bestaat uit plantenresten). Door menselijke invloeden werd een deel van het gebied heidelandschap. Een demografische groei in de middeleeuwen veroorzaakte de nood aan meer huizen en dus aan grondstoffen. Het gebied bestond uit eigendommen van verschillende groepen die het ook voor verschillende doeleinden inzetten: voor veeteelt of landbouw, maar vooral voor het ontginnen van turf (gedroogd veen). Die werd gebruikt als brandstof en getransporteerd tot ver buiten Eeklo. Bij het verbranden van het veen – dat na de ijstijd overspoeld werd door zout zeewater – kwam zout vrij, alweer een belangrijke grondstof. Dat werd naar Gent vervoerd via de 'Zoutweg'; die kun je nog steeds oor een deel bewandelen in Het Leen.

We maken een sprongetje in de tijd: in de achttiende eeuw maakte gravin van Vlaanderen Maria-Theresa van Het Leen een waar bos. Sloten werden gegraven, bomen werden aangeplant. De natuur kreeg (wellicht onnatuurlijke) ruimte.

IN DE HANDEN VAN DEFENSIE

In de Eerste Wereldoorlog sneuvelden heel wat oude bomen door de Duitse bezetters. Het gebied bleef ook later onderhevig aan militaire invloeden. In het interbellum werd het Belgische leger eigenaar van het domein. Het leger gebruikte het als opslagplaats voor munitie, inclusief 18 km aan betonbanen en 278 munitiedepots – enkele daarvan kun je nog steeds bezichtigen. Rond die opslagruimtes maakte men aarden wallen – 'merloenen' – met aarde uit het gebied zelf. Daardoor ontstonden grote putten die al snel vijvers werden. (Die vijftien vijvers zijn er nog steeds.) De aarden wallen waren een buffer voor mogelijke ontploffingen en het water kwam handig van pas om vuurtjes te blussen. Alhoewel dat niet het enige was waarvoor het werd gebruikt; onbruikbaar legermateriaal werd erin gestort. Gelukkig zijn de vijvers ondertussen gesaneerd.

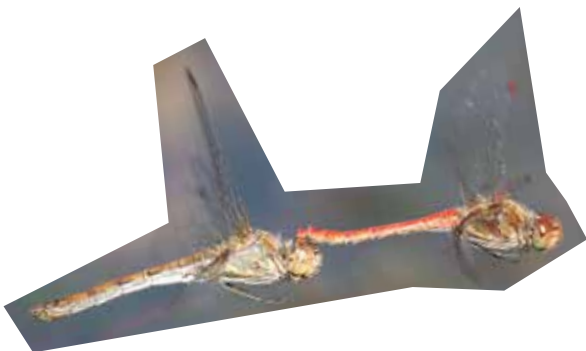
EEKLONAREN VERSUS VVV

En toen ... ja, toen ... in 1972 werd het domein overgenomen door de provincie en vanaf 1973 was het publiek toegankelijk. Al sinds 1969 echter was de Vereniging voor Vreemdelingenverkeer (VVV) pleiter voor het hervormen van het domein tot een actief recreatiedomein. Het leger wilde er initieel een woonpark van maken, maar daar was de VVV niet mee akkoord; er moesten allerlei recreatieve activiteiten plaatsvinden. Er moest komen: een autopark, een sportpark, een vakantiepark, een jeugdpark en nog veel meer! Gelukkig schoten de Eeklonaren in actie; die wilden het domein als een publiek toegankelijk gebied, terug van hen.

DE WIELEWAALINTERVENTIE!

Uiteindelijk verkocht het leger dit domein in 1972 dus aan Oost-Vlaanderen als "openbare groene ruimte voor passieve recreatie". (Geen actieve dus, waarop de VVV bleef aandringen.) Er volgden nog héél wat discussies en uiteindelijk mengden De Wielewaaljongeren (onze voorgangers!) zich in het debat. Marc Boone richtte een actiecomité op voor het behoud van de natuur. De bestemming van het domein werd meermaals herbesproken en uiteindelijk besloot men het achterste deel ongeveer te houden zoals het was en het voorste deel "actiever" te maken, met een jeugdcentrum en dergelijke. Allemaal goed en wel, maar dat ging ten koste van de natuur! Een grootschalige actie ("Handen af van Het Leen!") van de jeugd volgde, maar werd niet gehoord. Toch drong het blijkbaar op een zeker moment door: er werd namelijk een Ecologisch Adviseur aangesteld. Behalve het voorste gedeelte – met het (in 1993 geopende) Provinciaal Bosmuseum, het Bosinfocentrum Het Leen en Bosklassencentrum Hermeleen, het jeugdvormingscentrum – is het domein een natuurgebied gebleven.

MEST EN MEER

Natuurlijk is Het Leen geen 'perfect' natuurgebied. Doordat het ooit is aangelegd voor houtproductie en dus jarenlang bemest werd, zit er veel fosfor in de grond. Dat is enkel nog te verminderen door afgraving van de bovenste grondlaag. Door te veel fosfor kunnen planten die het goed doen op schrale (fosforarme) bodems, hier moeilijk overleven. "Het Leen zal de effecten van een op recreatie afgestemd beheer nog decennia lang meedragen en sommige soorten zijn we daardoor zelfs onherroepelijk kwijt." Maar al bij al is dit een soortenrijk, adembenemend natuurgebied! (Zie npmeetjesland.be/natuurgebied/het-leen voor meer informatie.)

Het Leen ...

... ligt in Lievegem en Eeklo.

... valt onder de "Meetjeslandse bossen".

... is meer dan 285 ha groot.

... is een moerassig bosgebied met overblijfsels van natte heide, elzenbroekbossen (bomen aan het water) en soorten als moerasvaren en koningsvaren (zeldzaam in België).

... herbergt meer dan 4500 verschillende soorten organismen.

... bevat 36 km wandelwegen, waarvan de helft onverhard.

... heeft aan de ingang een arboretum (tuin met houtgewassen) van 6 ha, met bijna 8000 soorten (waaronder meer dan 500 soorten bomen en struiken) waarbij de bekendste geslachten Magnolia, Rhododendron, Viburnum en Camellia zijn. Het Leens arboretum is wereldwijd erkend als "International Camellia Garden of Excellence".

... heeft 15 vijvers, waarvan twee mogen bevestigd worden.

... is ondertussen twee keer zo groot als in 1973, toen het werd opengesteld.

... is een mooi natuurdomein vol varensoorten, prachtige paddestoelen, bloemende bomen, krioelende koraalkleurige kikkers en genadeloze geschiedenis, met ruimte voor studie, sport en spel middenin laaiend leven.

Door: Raf
Vanisterbecq &
Vic Verhaeghe

BERICHTEN UIT

© Martha De Decker

BRUSSEL

DE RICHTLIJN BODEMMONITORING EEN EERSTE STAP IN HET BESCHERMEN VAN EUROPESE BODEMS

Door: Raf
Vanisterbecq

Onze Europese bodems verkeren in een steeds slechtere gezondheid. Tegelijk wordt het belang van bodem meer dan ooit erkend in onderzoek, maatschappij en beleid. Na veel compromissen stemde het Europese Parlement in oktober eindelijk over een eerste wettekst om dit probleem aan te pakken: de richtlijn bodemmonitoring. In dit artikel breng ik je op de hoogte van het hoe, wat en waarom van deze nieuwe wet.

BODEMS IN GEVAAR

Op een event over deze wet in de hoofdstad maak ik kennis met Dr. Carlos António Guerra, een sympathieke bodemonderzoeker van de Universiteit van Coimbra, die mee aan de wet heeft gewerkt. "Wat je moet begrijpen, is dat we allemaal bodem consumeren in een of andere vorm. Als we dat niet in het achterhoofd houden, zullen we nooit een goed economisch model hebben om duurzaam met bodem om te gaan."

Guerra is een wetenschapper, een datamens, maar wel een die het verschil wil maken op beleidsniveau, en die begrijpt hoe belangrijk het is om data visueel te kunnen representeren als je wil dat die gegevens ook verandering in beleid veroorzaken. Hij toont een aantal grafieken die aangeven welke proporties van

bodems zich in welke staat van degradatie bevinden, en dat per type landgebruik.

Vooraf bij akkers kleuren grote delen van de grafiek donkerrood: gedegradeerd of zelfs kritiek gedegradeerd. Daarnaast toont Guerra een kaart van Europa. Het zal je niet verbazen dat de Lage Landen eruit springen als een van de regio's die er het ergst aan toe zijn, samen met Oost-Engeland en delen van Spanje en Italië.

Wat is dat eigenlijk, een gedegradeerde bodem? Het is een verzamelterm voor bodems die zijn aangetast door een of meerdere processen zoals erosie, compactie, verzilting, verlies aan organische stoffen, droogte of vervuiling door zware metalen, nutriënten of pesticiden. Het probleem is dus veelzijdig en complex, en er is geen eenduidige oplossing voor. Afhankelijk van waardoor de bodem is toegetakeld, verschilt natuurlijk ook de methode tot herstel.

Afdoende bescherming voor onze bodems hebben we hoe dan ook nog niet, ook niet in beschermde natuurgebieden. Een studie die bodemgezondheid vergeleek tussen dezelfde systemen binnen en buiten Natura 2000-gebied (Europees beschermd natuurgebied), toont geen significant verschil aan tussen beide.¹ Ons natuurbeheer beschermt onze bodems dus niet voldoende (of we beschermen gebieden met 'slechte' bodem).

EEN EERSTE BODEMWET

Zo'n twintig jaar geleden al ging Europa voor het eerst beleidsmatig aan de slag met het bodemprobleem. Een European Soil Framework Directive werd voorbereid, maar werd al snel teruggetrokken. Daarna bleef het vijftien jaar lang opvallend stil rond bodembeleid. Zelfs in de Green Deal was het geen focus.

Het idee voor een wet die onze bodems moet beschermen werd in 2021 opnieuw gelanceerd door de Slovaakse MEP (Member of the European Parliament) Martin Hojsík van Renew Europe. Het Parlement steunde zijn niet-bindende motie, dus moest de Commissie op de proppen komen met een voorstel tot een nieuwe wet.

Ondertussen is het politieke klimaat veranderd en staat Europa niet meteen te springen om meer 'groene' regels aan te nemen. Het schrappen of uitstellen van milieuwetgeving is in Brussel daarentegen een centraal thema. Daarom is het des te verrassender te noemen dat de Kaderrichtlijn bodemmonitoring toch is aangenomen. Een gelijkaardig framework over monitoring van bossen bv. zou door de Commissie geschrapt worden.

De richtlijn bodemmonitoring zoals die er nu staat, is dan ook het resultaat van compromisvorming. Het officiële doel is alle Europese bodems gezond krijgen tegen 2050, maar het is niet bepaald een dwingende tekst: datacollectie is het hoofddoel en de lidstaten krijgen veel vrijheid in hoe ze die gegevens precies zullen verzamelen. Europa legt een methodologie op voor het bepalen van de punten van staalname, en schrijft een aantal 'descriptors' voor, variabelen die iets zeggen over bodemgezondheid die lidstaten zullen moeten monitoren. De wet is echter niet zo strikt over hoe die monitoring precies moet gebeuren.

Nationale overheden zullen ook doelen moeten opstellen voor die descriptors, maar die zijn niet bindend. De EU maakt zich sterk dat er geen nieuwe obligaties bijkomen voor boeren. Dat kan verklaren waarom verschillende parlementsleden van de Europese Volkspartij voor de wet stemden, tegen de partijlijn in, waardoor de wet het Parlement succesvol passeerde.

Dat kan ook liggen aan de acties van het middenveld. Zo hebben eenenvijftig natuurorganisaties uit heel Europa, waaronder JNM, een gezamenlijk statement gericht tot alle Europarlementariërs, waarin ze opriepen om vóór het voorstel te stemmen. Ook 140 wetenschappers schreven een open brief met dezelfde vraag. Aan de andere kant kwam er tegengas vanuit de mijnbouw- en agro-industriële lobby.

Verder staat in de richtlijn dat lidstaten binnen de tien jaar na de inwerkingtreding een openbaar toegankelijke lijst moeten opstellen met mogelijk gecontamineerde sites. Binnen de achttien maanden na de inwerkingtreding moet er ook een lijst zijn met stoffen die mogelijk een reëel gevaar vormen voor de gezondheid van de bodem, de bevolking of het milieu en die gemonitord moeten worden.

ZORGEN VOOR WAT GOED IS

Daarmee is een eerste stap gezet, maar de naam van de richtlijn geeft op zich al weg dat we daarmee nog geen al te grote veranderingen hoeven te verwachten in de praktijk. Zoals de naam weggeeft, blijft het in de eerste plaats gaan over het monitoren van bodems, en niet expliciet om het herstellen ervan.

Al, zegt Dr. Guerra, moeten we zeker niet alleen focussen op gedegradeerde bodems oplappen, maar vooral ook op het beter begrijpen en beschermen van gezonde bodems, want voorkomen is nog altijd beter dan genezen. En vooral ook: hoe we een economisch model uitbouwen dat gezonde bodems beschermt.

De vorser vindt dat daar te weinig onderzoek naar gebeurt, en heeft zelf al een paar ideeën: "Je zou landbouwbedrijven kunnen verplichten om enkel nog lokale inocula te gebruiken. Door de grote vraag naar lokale inocula zouden landbouwers elkaar beconcurreren om een zo gezond mogelijke bodem te hebben op hun land, zodat grote bedrijven bij hen komen inkopen. Straffen kunnen immers nuttig zijn, maar je moet landgebruikers vooral een incentive geven om hun bodems adequaat te beheren."

Een andere mogelijke piste is meer regels opleggen aan bedrijven die land huren. Dikwijls laten die de bodem aan het einde van de huurperiode in een slechte staat achter. Dus, poneert Guerra, zou er een voorschrift kunnen komen dat huurders de bodem niet in een slechtere staat mogen achterlaten dan toen ze er aankwamen.

Hoe dan ook, het laatste woord over bodembescherming is nog lang niet gezegd. Met de richtlijn bodemmonitoring zal het probleem allesbehalve in één, twee, drie opgelost zijn. Ze garandeert misschien wel dat het besef dat we goed voor onze bodem moeten zorgen nu definitief in het Europese beleid is verankerd, en bodem nu een vast plekje aan tafel krijgt naast andere mondiale issues zoals waterkwaliteit, klimaat en biodiversiteit.

1 Zeiss, R., Eisenhauer, N., Orgiazzi, A., Rillig, M., Buscot, F., Jones, A., Lehmann, A., Reitz, T., Smith, L., & Guerra, C. A. (2022). Challenges of and opportunities for protecting European soil biodiversity. *Conservation Biology* 36: e13930.

EEN SLEUTELMOMENT VOOR ONZE OCEANEN

Door: Raf
Vanisterbecq &
Vic Verheaghe
Illustraties:
Onna Mohammad

Stel je voor: je wandelt in een nationaal park met je gezin en er passeert een grote tractor. Dat is ook Veronica Manfredi's ergste nachtmerrie. Manfredi werkt voor de Europese Commissie en is panellid in een discussie waar wij ons oor te luisteren legden over visserij en bottom trawling. In de zee gaat het er namelijk nog veel erger aan toe. Gigantische vissersschepen slepen al even gigantische netten achter zich aan. Met robuuste, ijzeren tanden rijten ze de hele oceaانبodem open. Elke vis op het pad van deze netten wordt genadeloos opgevisht. Achteraf wordt tot twee derde van de vangst teruggesmeten in de zee. De sporen die de netten achterlaten zijn tot in de ruimte te zien. Het is moeilijk om een meer destructieve manier van vissen in te beelden. Toch is het een realiteit in zeeën wereldwijd, ook in Europa. Zelfs in zogenaamde Marine Protected Areas varen bottom trawlers genadeloos rond. "De klok tikt", vertelt Michalis Croessman, visser uit het Griekse eiland Amargos, "70 tot 80% van de visbiomassa is uit onze zeeën verdwenen."

VAN PACT NAAR ACT

Dit panelgesprek kwam er niet op een willekeurig moment. Oceanen staan momenteel expliciet op de agenda van Europese beleidsmakers. Eerder dit jaar werd het Ocean Pact afgeklopt, een meerjarenstrategie om meer werk te maken van een geïntegreerd oceanenbeleid, gaande van natuurbescherming over maritiem gebonden economie tot defensie. Die overeenkomst is er o.a. gekomen door druk vanuit ngo's. "We wouden dat verschillende oceaangerelateerde beleidsteksten, wetten en doelstellingen in één package samengebracht worden om te benadrukken hoe onderling afhankelijk ze zijn. Je kan bv. geen degelijk beleid opstellen over natuurherstel in zee als je niet erkent dat destructieve visserijpraktijken de hoofdbedreiging vormen voor mariene habitats, dus je moet ervoor zorgen dat het beleid rond natuurherstel en dat rond visserij op elkaar afgestemd zijn", vertelt Jacob Armstrong, manager oceaانبeleid bij het European Policy Office van WWF.

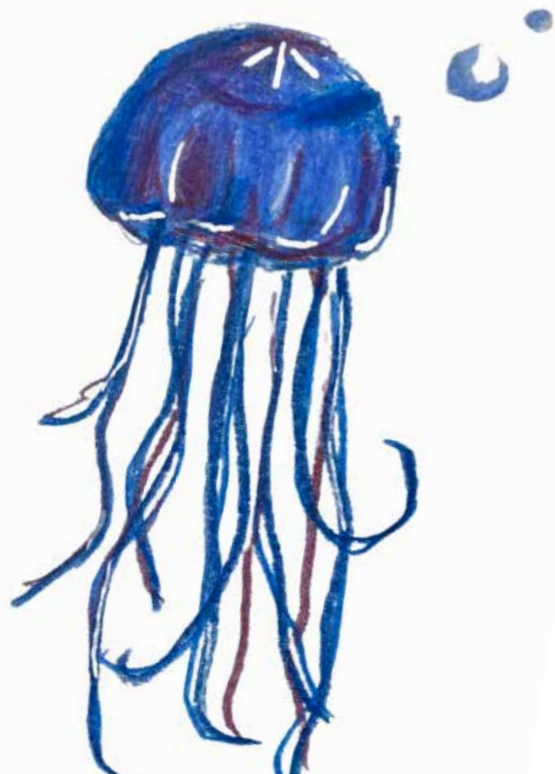
Dit pact is geen juridisch bindende tekst, maar de bedoeling is dat het in 2026 zal leiden tot de Ocean Act, een echte wet die de voornemens en beleidsacties moet concretiseren en vastleggen. Armstrong geeft een voorbeeld: "In de EU-biodiversiteitsstrategie voor 2030 zijn de meeste lidstaten overeengekomen over het doel om tegen 2030 30% van de Europese zeeën als beschermd gebied af te bakenen, maar die strategie is niet wettelijk bindend. Door die 30% op te nemen in een richtlijn of verordening kan de Commissie rechtszekerheid geven aan oceaانبescherming, want dan kunnen maatschappelijke organisaties staten ook voor de rechter slepen als ze die niet uitvoeren." In november is de Europese Commissie begonnen met het inhoudelijk uitwerken van deze wettekst, en dus gingen we naar het Europees Parlement om voeling te krijgen met de kwesties waarover gediscussieerd wordt.

DE OOSTZEE ONDER DRUK

Een belangrijke pijler van het Ocean Pact is onderzoek naar en kennis van het maritieme milieu versterken. We begonnen onze oceaantweedaagse bij het European Policy Office van WWF. Daar was o.m. Jonas Hentati-Sundberg te gast, een Zweedse professor die experimenteert met allerlei innovatieve technieken om het zeeleven beter te monitoren. Hij vertelde over zijn onderzoek met zeedrones, zeg maar onbemande zeilbootjes die met radars waarnemen wat er onder water gebeurt. Op deze manier kon hij de bewegingen van vissen gedetailleerd in kaart brengen doorheen tijd en ruimte, maar ook zoöplankton en meethaanbellen.

Hij doet ook onderzoek naar zeevogels, de groep vogels met de hoogste proportie aan bedreigde soorten. Hij heeft aan de Baltische kust een artificiële toren gebouwd waarop zeekoeten komen broeden. De kolonie wordt volledig automatisch gemonitord m.b.v. een weegschaal onder elk nest en camera's gekoppeld aan AI-algoritmes die de dieren 24/7 in de gaten houden.

Al deze nieuwe technologieën geven veel gedetailleerdere info dan monitoring door mensen, en zijn bovendien een pak goedkoper en minder verstorend. Hentati-Sundberg hoopt dan ook dat deze monitoringssystemen gebruikt zullen worden om zee-

dieren beter te beschermen. Het toont voor visscholen bv. aan welke zones belangrijk zijn voor hun voortbestaan en dus best beschermd zouden worden. Het risico is wel dat vissers deze data zullen gebruiken om alle vissen veel efficiënter weg te vangen.

De Baltische Zee is immers nogal leeggevist. Bepaalde commercieel belangrijke populaties, zoals die van kabeljauw, bevinden

zich in een ronduit dramatische toestand. De aantallen ervan zijn zo laag geworden dat het hun reproductieve succes aantast. Zelfs al worden ze dus niet meer gevangen, dan nog zal het lang duren eer ze hun populaties kunnen herstellen. Wetenschappers adviseren dan ook dat sommige visserijen voorlopig beter gesloten zouden worden. Zo ver durven beleidsmakers echter niet te gaan. Zelfs in een zee die bijna volledig wordt omringd door EU-lidstaten, allemaal gebonden aan het Gemeenschappelijke Visserijbeleid, blijft het moeilijk om eenduidige afspraken te maken.

Blijkbaar wordt er ook veel illegaal vis overboord gegooid. Sommige MEP's (Members of European Parliament) proberen een verplichting te krijgen van camera's aan boord van de vissersboten om illegale vangsten te kunnen monitoren en voorkomen. Andere zijn minder voor de strenge aanpak en regels, maar willen wetenschappers wel meer zeggenschap geven over vangstquota.

DE PARADOX VAN MPA'S

Een van de meest voor de hand liggende manieren om visbestanden te beschermen, is Marine Protected Area's of MPA's afbakenen. Dat zijn mariene zones waarin er restricties bestaan op economische activiteiten, bv. visserij of gaswinning. Deze zones moeten dienen als 'rustplaatsen' waar het zeeleven zich kan herstellen en via een spillovereffect ook de omliggende zeeën weer met vis kan vullen. Ook voor de visserijindustrie zelf moeten MPA's op termijn dus een reëel voordeel opleveren.

Dat MPA's echter niet voldoende bescherming garanderen, werd extra duidelijk toen we die avond naar een ander debat luisterden waaruit bleek dat zelfs boomkorvisserij, een destructieve praktijk waarbij grote visnetten over de zeebodem wordt gesleept, in veel MPA's nog

Europa heeft als doelstelling om 30% van onze zeeën in MPA's te beschermen tegen 2030. Momenteel zitten we aan 12%: we moeten dus nog wel een tandje bijsteken, al zijn er veel hoopgevende signalen. In het Europees Parlement kwamen ervaringsdeskundigen uit Portugal, Griekenland en Italië hun ervaringen delen met het inrichten van beschermde zones in nauw partnerschap met lokale vissersgemeenschappen. Die pioniersprojecten hebben o.a. de Griekse overheid geïnspireerd tot het plannen van een heus MPA-netwerk, met voortrekker Amorgos als centraal ankerpunt. Ook België krijgt volgend jaar drie nieuwe MPA's. Al blijft het een uitdaging om fragmentatie te vermijden en een consequent beheer uit te voeren over alle beschermde gebieden heen. Niet in alle MPA's gelden immers dezelfde restricties.

toegestaan is. Je zou zelfs kunnen zeggen dat dat niet overeenkomt met een tractor die door onze terrestrische natuurreservaten dendert, maar een bulldozer, en dat keer op keer. Producent van natuurdocumentaires Toby Nowlan had er nog een mooiere metafoor voor. Hij vergeleek het met een tijgerreservaat oprichten in India, waar tijgers strikt beschermd zijn, maar wel op heren wordt gejaagd, waar het bos wel wordt gekapt enz. Aan de tijger wordt niet geraakt, maar je hoeft niet veel verbeelding te hebben om in te zien dat als zijn leefomgeving wordt verwoest, hij ook het loodje zal leggen. Zoals MEP Isabella Lövin van de Europese Groene Partij het zei: "Als boomkorvisserij vandaag de dag was uitgevonden, zou het nooit toegestaan worden." Maar omdat bottom trawling onder water gebeurt, is er veel minder publieke verontwaardiging over.

Er zijn Europarlementariërs die het probleem willen aanpakken en boomkorvisserij volledig willen bannen uit onze MPA's, maar er zijn lobby's en economische belangen die dat tegenhouden. Deze MEP's verwijten ook de Europese Commissie dat ze veel te weinig doet om de oceaan te beschermen, dat ze eigenlijk net regels schrapt, en ze vrezen dat er in de nieuwe Europese meerjarenbegroting veel te weinig geld naartoe zal gaan. Kortom, dat de Commissie de Green Deal zoals destijds afgesproken niet uitvoert.

"Als we in de Ocean Act niet beschrijven wat bescherming van mariene zones precies betekent, dan riskeren we verbintenissen aan te gaan die geen reële impact zullen hebben. Dan zou een land een MPA kunnen aanduiden waarin verwoestende visserijpraktijken wel nog plaats kunnen vinden, wat het hele punt ondermijnt", aldus Jacob Armstrong.

MAG HET EEN BEETJE MEER ZIJN?

De volgende ochtend gingen we ontbijten bij twee Europarlementsleden om in te zoomen op nog een andere problematiek: bijvangst. Zeevogels, zeezoogdieren, zeeschildpadden, kraakbeenvissen enz. worden vaak 'per ongeluk' door vissers in hun netten gevangen en dat is erg bedreigend. Sommige soorten, zoals de makreelhaai, worden ook 'officieel' als bijvangst gevangen, maar stiekem eigenlijk doelgericht bevestigd, ook al is hij bedreigd. Zonder de verkoop van het haaienvlees zouden deze visserijen, die zogezegd op andere vissen azen, niet meer rendabel zijn, en dus argumenteren critici dat dit niet als bijvangst mag worden geklasseerd.

Verschillende ngo's kwamen studieresultaten presenteren over de aanzienlijke impact van bijvangst op de populaties van bruinvissen, gewone dolfinen, zeevogels, haaien en roggen, en aanbevelingen doen aan de politiek. Er zijn immers al bewezen remedies die het probleem kunnen afremmen, maar er bestaat voorlopig nog weinig regelgeving over de implementatie van die technologieën en over de registratie van bijvangsten. Hopelijk gaan beleidsmakers hier snel mee aan de slag, al lijkt dat voorlopig twijfelachtig.

© Marit Liekens

LAAT JE HOREN VOOR DE OCEAN ACT

Een van de conclusies die we zeker meenamen uit onze twee daagjes Europaparlament en die we zeker ook met jullie willen delen, was dat veel parlementsleden en ambtenaren van de Commissie zelf, ons expliciet opriepen om als kritische burgers veel lawaai te maken en naar beleidsmakers te stappen om onze ideeën en wensen duidelijk te maken. En nu is het hét moment, want de Europese Commissie is al begonnen de Ocean Act inhoudelijk uit te werken. Eind volgend jaar moet de drafttekst klaar zijn en zullen de onderhandelingen met de Raad en het Parlement van start gaan. Willen we met het middenveld thema's op tafel leggen – of dat nu gaat over monitoring van mariene ecosystemen, over MPA's, over bijvangst of nog over iets helemaal anders – dan mogen we niet treuzelen, want anders is het te laat. Wij roepen bij deze dus alle JNM'ers op om de boodschap breed te verspreiden en niet te verlegen te zijn om beleidsmakers te contacteren. Wij hebben het Europees Parlement alvast ervaren als een niet al te hoogdrempelige plek, waar parlementsleden gemakkelijk aan te spreken zijn en mensen ook bereid zijn om te luisteren naar de burger. Jullie zijn dan ook van harte uitgenodigd om ons te vergezellen op onze volgende uitstapjes naar Brussel.

Want als er één ding was waar zowel de parlementsleden als de vzw's als de afgevaardigden van de Commissie op bleven hameren, dan is het wel dat we meer stemmen nodig hebben die roepen over onze oceanen. Niet enkel om Europeanen bewust te maken, maar ook om onze druk te verhogen op de Europese instellingen. Daarom is het zo belangrijk om waakzaam te blijven en onze ogen op Brussel te houden. Daar helpen wij, Raf en Vic, graag bij met onze Berichten uit Brussel.

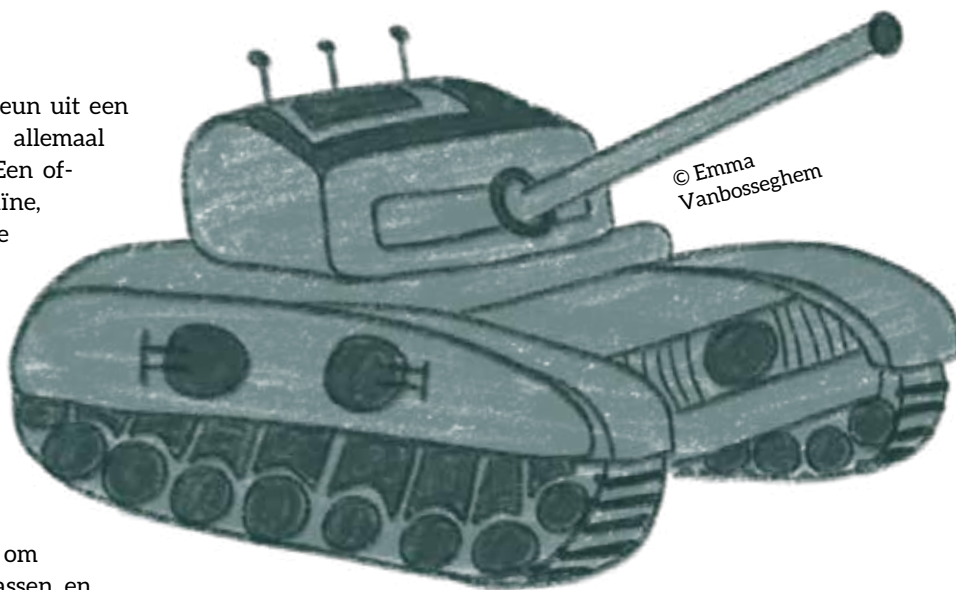
OVERIGE BERICHTEN

Door:
Vic Verhaeghe

Het zijn woelige tijden voor ons natuur- en milieubeleid, dat steeds meer op Europees niveau wordt bepaald. Ingewikkelde materie, die lang niet altijd uitgebreid of begrijpbaar in onze media aan bod komt, en daarom laten Vic van de Milieuwerkgroep en/of Raf van de Beheerwerkgroep in elke Euglena hun licht schijnen over belangrijke recente ontwikkelingen. In deze tweede editie geeft Vic verslag over een onverwachtse wending voor Europese moerassen en brakken, Europese treinen.

MOERASSEN KRIJGEN MILITAIRE STEUN

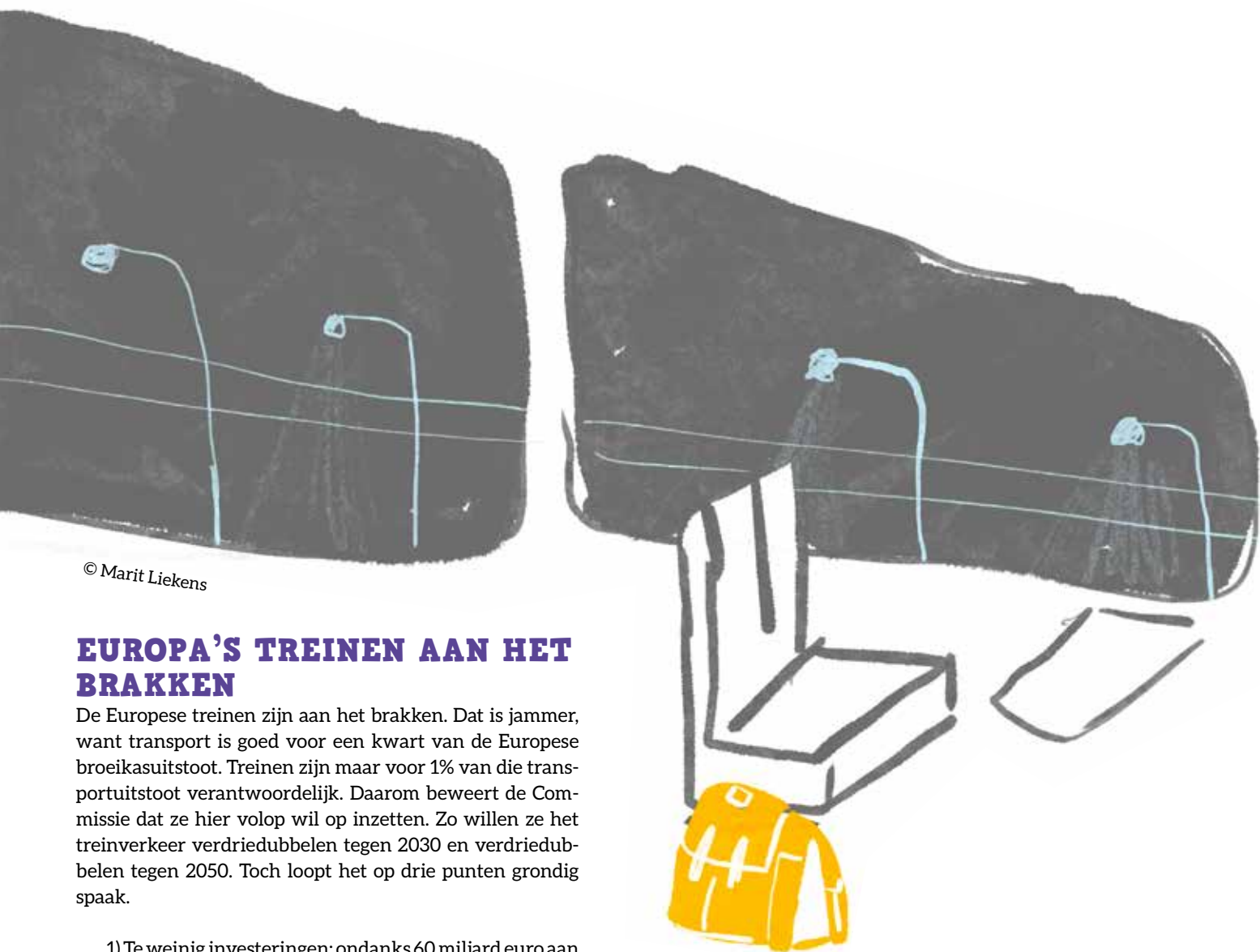
Sinds kort krijgen Europese moerassen steun uit een onverwachte hoek: defensie. Het begon allemaal in 2022. Rusland valt Oekraïne binnen. Een of-froad-racer en commandant uit Oekraïne, Oleksandr Dmitriev, blaast een dam aan de Irpin op. Daarmee vult hij een oud rivierbassin op en herstelt hij een enorme uitgestrektheid aan oude, gedraineerde moerassen en venen. Het doel: Russische tanks tegenhouden. En het werkt: de ene na de andere tank verdwijnt in de moerassen. Dat inspireert ministers uit Polen, Finland en de Baltische staten. Aan de grens van het NAVO-territorium liggen oude moerassen. Ze zijn vaak gedraineerd om er landbouwgrond van te maken. Moerassen en venen worden vaak vernoemd in de Green Deal, want ze zijn een efficiënt instrument om koolstof op te slaan. Organisch materiaal van dode planten komt niet meer in contact met zuurstof en wordt daardoor niet echt afgebroken. Koolstof wordt hierdoor opgestapeld. Veel venen zijn echter gedraineerd om landbouwgrond van te maken. De opgestapelde koolstof maakt de grond namelijk vruchtbaar. Ook werd veel veenbodem afgegraven om er turf of potgrond van te maken, waardoor de venen en moerassen in slechte staat verkeren. Daardoor komt het dode plantenmateriaal bloot te liggen en wordt het alsnog afgebroken. Zo zijn slechte venen en moerassen juist een bron van CO²-uitstoot.

Venen en moerassen zijn dus een doos van Pandora die je liefst niet wilt openen. In de natuurherstelwet staat daarom dat 30% van de Europese moerassen en venen hersteld moet zijn tegen 2030. Tegen 2050 wordt dat cijfer opgetrokken naar 50%.

Geen simpele klus om te klaren, gezien de huidige staat van onze venen. Veenherstel krijgt vaak ook nog eens grote tegenstand van lokale landbouwers die vruchtbare grond zien verdwijnen. Sinds kort zien ministers van defensie, klimaat en omgeving van NAVO-grensstaten echter toch een gezamenlijk belang in deze missie.

© Marit Liekens

EUROPA'S TREINEN AAN HET BRAKKEN

De Europese treinen zijn aan het brakken. Dat is jammer, want transport is goed voor een kwart van de Europese broeikasuitstoot. Treinen zijn maar voor 1% van die transportuitstoot verantwoordelijk. Daarom beweert de Commissie dat ze hier volop wil op inzetten. Zo willen ze het treinverkeer verdriedubbelen tegen 2030 en verdriedubbelen tegen 2050. Toch loopt het op drie punten grondig spaak.

1) Te weinig investeringen: ondanks 60 miljard euro aan co-financiering van de Unie blijft er een structureel tekort aan middelen bij de nationale treinmaatschappijen. Daardoor zijn tickets duurder, lopen treinen meer vertraging op dan vroeger, zijn de verbindingen slecht, ...

2) Schijnheilige subsidies: fossiele subsidies zijn alweer het spook dat achter elk probleem waart. Accijnsverlagingen en subsidies voor vliegtuigbrandstof zorgen er, samen met hogere belastingen op elektriciteit, vaak voor dat vliegtuigtickets veel goedkoper zijn dan treintickets.

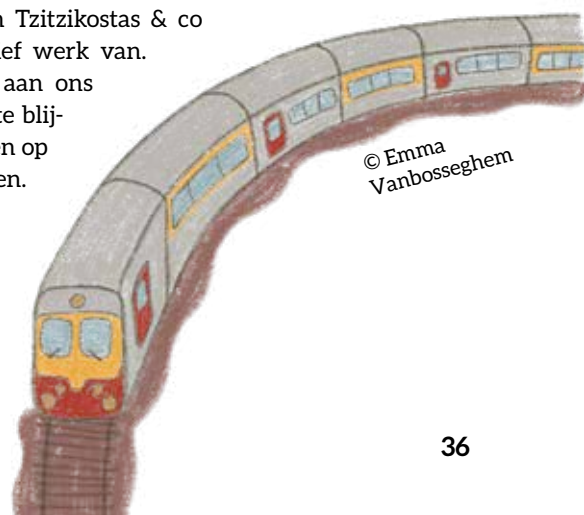
3) Nationale treinnetwerken: Europa is op dit moment een lappendeken aan nationale treinnetwerken die totaal niet op elkaar zijn aangesloten. Treinen stoppen vaak bij landsgrenzen en wachttijden kunnen daar, zeker verder van Brussel, hoog oplopen. Daarnaast hebben verschillende netwerken andere voltages waardoor internationaal reizen nog complexer wordt.

Stel dat je van Brussel de trein wilt nemen naar Boekarest, dan moet je soms treintickets bestellen bij drie of vier verschillende maatschappijen. Dat is veel duurder en moeilijker dan een direct vliegtuigticket boeken bij een Ierse vliegmaatschappij.

Gelukkig krijgt dit verhaal nog een staartje. Net wanneer dit artikel in redactie gaat, besluit de Commissie fors te investeren in het Europese treinnetwerk en enkele andere

sterke maatregelen te treffen. Ten eerste wil de Commissie alle EU-hoofdsteden op het vasteland verbinden in een hogesnelheidsnetwerk. Hiervoor moeten gaten opgevuld worden op het Iberisch schiereiland en in de Baltische staten. Voor alle infrastructuurwerken wordt de komende jaren €500 miljard uitgetrokken. Dat is een enorme som geld voor Europa. Commissaris voor duurzaam transport Apostolos Tzitzikostas wijst erop dat dit €750 miljard zal opleveren in onder andere jobs en toerisme. Verder wil de Commissie treinreizen versimpelen met eengemaakte tickets voor reizen binnen Europa. Dit zou een grote win zijn voor efficiëntie op de Europese sporen. Alhoewel volgens Tzitzikostas treinreizen de prioriteit zijn, wil de commissie op termijn dit ticket ook uitbreiden naar vluchten binnen Europa. Ten slotte wil de Commissie ook de belastingen op vliegtuigen en treinen gelijktrekken.

Hopelijk maken Tzitzikostas & co hier ook effectief werk van. Daarom is het aan ons om waakzaam te blijven en onze ogen op Brussel te houden.

© Emma Vanbosseghem

Een dichter groeit op
Geen tijd meer voor verzen
Vers eten smaakt oud

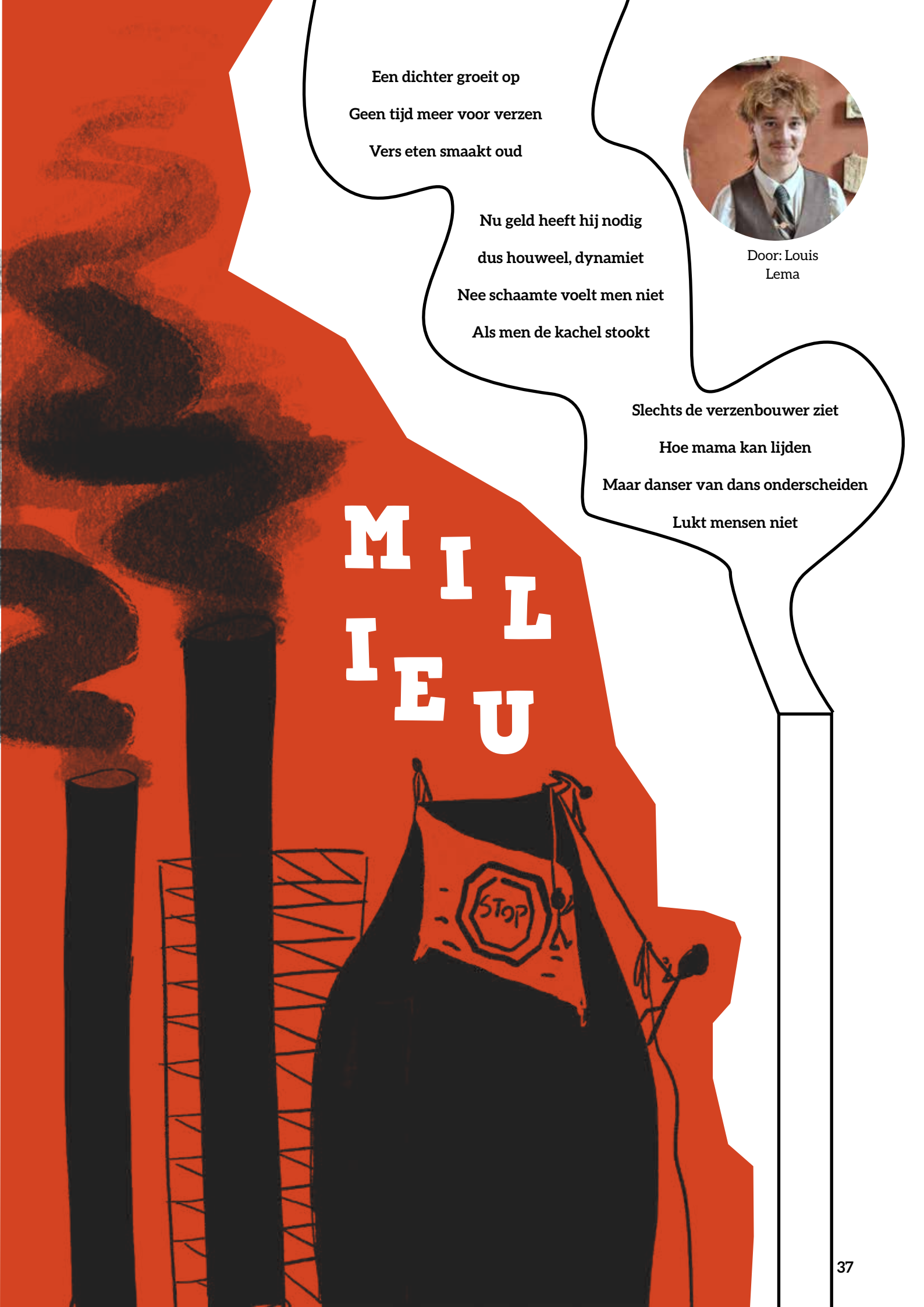
Nu geld heeft hij nodig
dus houweel, dynamiet
Nee schaamte voelt men niet
Als men de kachel stookt

Slechts de verzenbouwer ziet
Hoe mama kan lijden
Maar danser van dans onderscheiden
Lukt mensen niet

Door: Louis
Lema

MILIEU

LOUIS' ETYMOLOGIE

In dit rubriekje duiken we in het verhaal van het woord klimaat.

Ons verhaal begint (waarschijnlijk) in de zuidelijke Kaukasus, rond 6000 v.C. Men sprak daar een taal die we vandaag kennen als het Proto-Indo-Europees. En in die taal bestond er een woordstam *Kléy- (leunen). Het sterretje wijst er hier op dat we met een gereconstitueerde vorm te maken hebben.

Uit het Proto-Indo-Europees ontstond een hele taalfamilie waar ook onze Nederlandse taal toe behoort. Zo leeft ook de stam *Kléy- κλίνειν verder in ons woord 'leunen'. In het Oud-Grieks, een andere Indo-Europese taal, werd dit het werkwoord κλίνειν-klinein (eveneens: leunen). Dit woord heeft dus dezelfde oorsprong als het Nederlandse 'leunen'. Van dit Griekse werkwoord werd dan een zelfstandig naamwoord afgeleid: κλίμα-klima (heuvel, helling). En zo kan ons verhaal écht beginnen.

De Romeinen, Grieksgezind als ze soms waren, namen dat Griekse woord over in hun 'clima'. In de diachronie, de evolutie doorheen de tijd, van taal zien we dat woorden vaak bredere, volledig andere of juist veel specifiekere betekenissen kunnen aannemen. Dat laatste (betekenisverenging) is wat er hier gebeurde; voor de Romeinen betekende 'clima' specifiek 'helling ten opzichte van de aardas' en dus 'gebied op aarde met dezelfde stand van hemellichamen'. (Ja, de Romeinen wisten dat de aarde rond was.)

Zoals uit het Proto-Indo-Europees, ontstond ook uit het Latijn een hele taalfamilie: de Romaanse talen, waartoe bijvoorbeeld het Frans behoort.

Het Latijnse 'clima' leefde voort in het Oudfranse woord 'climat', nog steeds met die betekenis van een 'gebied op aarde met dezelfde stand van hemellichamen', maar niet voor lang meer!

Voor de volgende stap in dit fascinerende verhaal hebben we eerst een beetje natuurkundige kennis nodig. In zo'n gebied op aarde met dezelfde helling tegenover de aardas, waar de stand van de hemellichamen dus gelijk is, lopen ook de gemiddelde weersomstandigheden relatief gelijk. En juist dáárom verschoof de betekenis in het Oud-frans gaandeweg in de richting van 'gemiddelde weergesteldheid, klimaatgordel'.

Zo'n *climat*, klimaatgordel, was dus een gebied met eenzelfde nachthemel waar, zoals we gezien hebben, de gemiddelde weersomstandigheden ook overeenkwamen. Het Diets (Nederlands) nam dit woord al in de late middeleeuwen over als 'climaet', vanaf de zestiende eeuw is ook de huidige betekenis 'gemiddelde weergesteldheid (in gebied in het algemeen)' geattesteerd. Nog later verbreedde deze betekenis zodat het nu ook, metaforisch dan, de sfeer of 'weersomstandigheden' (tussen mensen) kan betekenen. Op die manier zijn de woorden 'klimaat' en 'leunen' eigenlijk verwant.

Door: Louis
Lema

Illustratie: Marit
Liekens

OP WEG NAAR EEN LEUK KAMP!

Wil jij een kamp organiseren? Ga je graag op kamp? Of heb je gewoon zin in een superleuke challenge? Dan is deze kampwegwijzer iets voor jou!

Door: Emma Vanbosseghem

Hoe gebruik je de kampwegwijzer dan? Draai je blad om en haal de A3-kampwegwijzer uit de Euglena. Hang deze op en leef je uit met de (kamp)challenges! Wanneer je een challenge voltooid hebt, kan je het vakje aanduiden, het inkleuren of er een sticker op plakken.

Voor sommige challenges heb je een dobbelsteen nodig. Heb je geen dobbelsteen? Kies dan je lievelingsgetal (tussen 1 en 6).

De kampwegwijzer zal je dus helpen bij het organiseren van een kamp. De challenges dagen je uit om de eerste stappen te zetten en de eerste deadline van de kampen te halen (1 februari: kampenfiche indienen en activiteit op de site zetten).

Op de site kan je ook veel informatie vinden over het organiseren van een kamp en de bijhorende deadlines (<https://jnm.be/nl/kampen-organiseren>).

Heb je nog vragen of zit je ergens vast? Stuur dan een bericht naar het kampenteam (kampen@jnm.be). Wij helpen je graag verder!

De kampwegwijzer wijst je de weg bij het organiseren van een kamp voor jou en je voorzitter. Daarnaast krijg je elke dag vanaf 20 november leuke challenges die je herfst en winter opvrolijken. Ga jij de uitdaging aan?

Als je elke challenge voltooit, heb je tegen 20 december de eerste kampendeadline al gehaald. Geweldig toch?! Bovendien krijg je een verrassing op Waterkers-t-fuif als je op 12 december jouw vooruitgang mailt naar kampen@jnm.be.

Wij dromen ook al van een zalig kamp!

Met enthousiaste kampgroetjes,

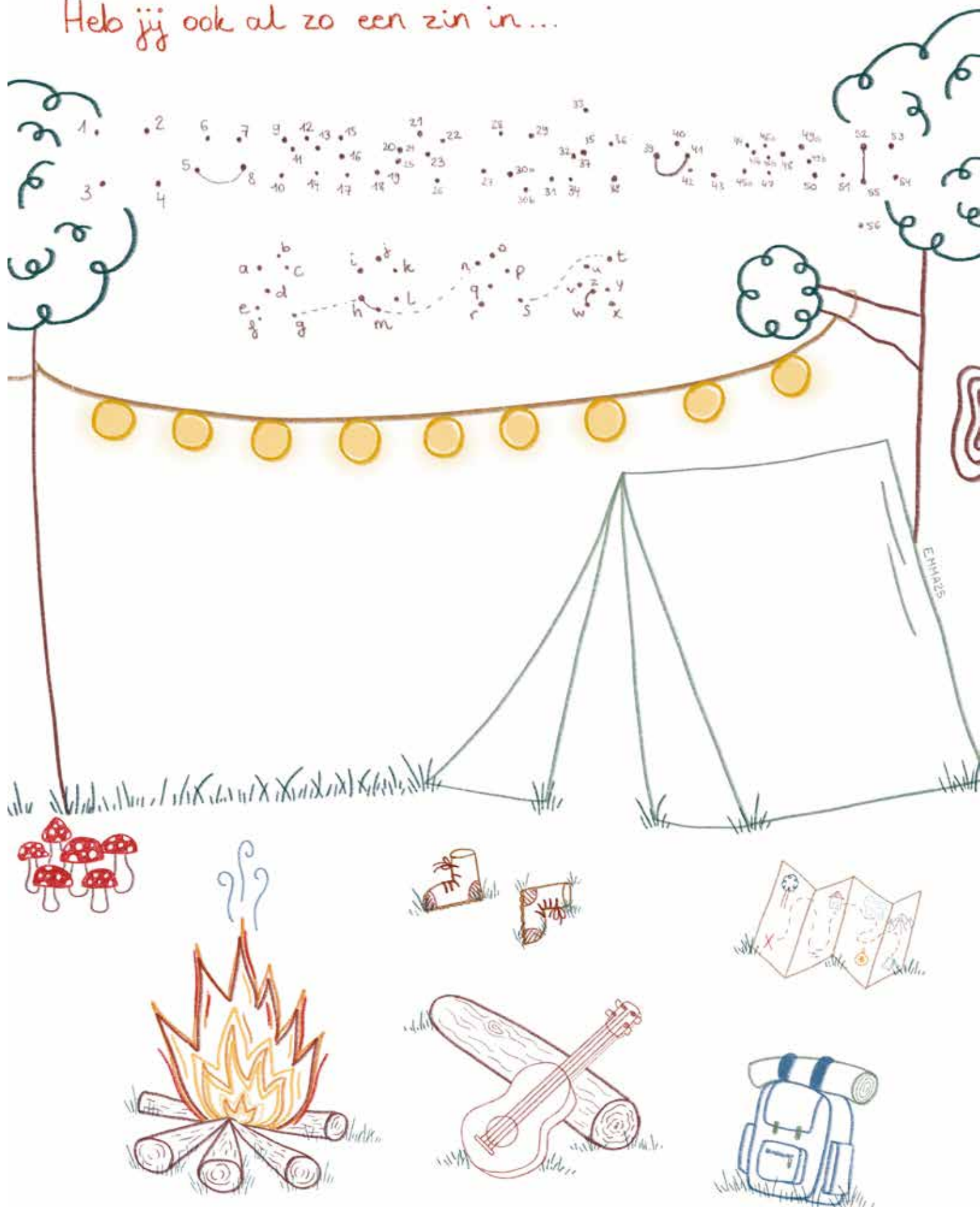
Het kampenteam

P.S.: ook als je geen kamp organiseert, kan je je amuseren met deze aftelkalender naar de Waterkers-t-fuif dankzij de coole challenges.

Heb jij ook al zo een zin in...

Ja? Doe dan zeker mee met de kampwegwijzer!

CONFLICTMINERALEN IN CONGO: EEN WONDE DIE NIET LIJKT TE HELEN

Door: Tijs
Van De Velde

Er wordt vaak gezegd dat Afrika een van de rijkste continenten is als het neerkomt op grondstoffen, maar tegelijk lijdt het aan armoede. Het is bijna een cliché om dit te zeggen, maar het blijft vandaag even waar als ooit. Die onbalans tussen een rijkdom die te verwachten is voor een continent met dergelijke grondstoffen en de realiteit van armoede komt door de uitbuiting van het continent. Die uitbuiting vindt vooral plaats in Sub-Sahara-Afrika waar het opmerkelijk is, tegenover sommige andere plaatsen, dat de grondstoffelijke rijkdom op bijna geen enkele opmerkelijke manier vertaald wordt naar een vermindering in armoede. Een voorbeeld van landen die wel kunnen profiteren van de waarde van hun grondstoffen zijn de oliestaten van het Midden-Oosten.

Natuurlijk zou het niet wenselijk zijn dat landen in Afrika zich zouden gedragen op een manier zoals Qatar, waar op een andere manier uitbuiting en mensenrechtenschendingen zich voordoen, maar iedereen heeft recht op een menswaardig bestaan, zeker in een land met waardevolle grond.

Het land bij uitstek waar deze zin voor geldt, is de Democratische Republiek Congo

Het is geweten – dat hoop ik toch – hoe België en Leopold II bloed aan hun (onze) handen hebben door het kolonialisme. De wonden die vroeger verricht zijn, gaan voorbij aan wat men zich kan voorstellen. Er mag zeker enige hoeveelheid van opluchting zijn dat dit verleden tijd is, maar de omstandigheden van vandaag blijven nog steeds onmenselijk, met drie op de vier mensen in Congo die in extreme armoede leven. De exploitatie van de Congolezen is dan ook nog helemaal niet gestopt. Ze heeft gewoon een andere vorm aangenomen. Die nieuwe vorm is echter complexer en minder concreet zichtbaar, zoals ik verder bespreek.

De grondstoffen van de mijnbouw in Congo hebben een nauwe band met nieuwe technologieën en elektriciteit. Koper werd oorspronkelijk gebruikt om steden te 'elektrificeren', toen stroom hebben eender waar nog geen vanzelfsprekendheid was. Vandaag wordt het eerder voor elektronische apparatuur gebruikt, maar koper wordt ook nog ontgonnen in andere delen van de wereld. Hiertegenover staat kobalt, waar Congo bij uitstek de grootste producent van is en wat ook het onderwerp van veel conflict is in bepaalde regio's.

Tijdens de koloniale periode waren het Belgische bedrijven die profiteerden van de mijnbouw door de materialen te verkopen aan andere landen zoals de VS. Het voorbeeld bij uitstek hiervan is Union Minière du Haut-Katanga, een unie van meerdere Belgisch-Congolese mijnbedrijven. Ze produceerde in de vorige eeuw ongeveer 75% van alle kobalt en boekte zo gigantische winsten, bijna enkel merkbaar in België, waar de meeste aandeelhouders gevestigd waren. Door dit gigantisch grote marktaandeel had de Union Minière du Haut-Katanga ook een sterke politieke invloed.

Lumumba, de eerste president van Congo, kwam sterk op tegen België en de kolonisatie en wou Union Minière nationaliseren. Nationalisatie zou betekenen dat de winst naar de natie zou gaan, Congo in dit geval, in plaats van de aandeelhouders. Om dit verlies te omzeilen, kozen België en Union Minière ervoor om de meest winstgevende regio te steunen in haar onafhankelijkheid. Door het economisch belang van deze regio stuurde België eigen militairen en sponsorde Union Minière het regionaal bestuur. Dit monde uit in gewapend conflict ten koste van de levens van Congolezen. Net zoals in de tijd van Leopold II kwam winst en economie in België op de eerste plaats.

Helaas betekende onafhankelijkheid niet de bevrijding van exploitatie. Nadat de eerste minister van Congo werd vermoord door de CIA, op bevel van de president van de VS en de Belgische geheime dienst, werd er een militaire staatsgreep gepleegd door Mobutu. Hij ontving de steun van België, de VS en andere westerse landen, want hij stelde de economische belangen veilig door te beloven de export van mineralen stabiel te houden. De militaire dictatuur onder Mobutu betekende: corruptie, schendingen van mensenrechten, onderdrukking van politieke oppositie en het verdwijnen van staatsgeld in persoonlijke rekeningen.

Complexe burgeroorlogen, met inwerking van buurlanden, hebben ook niet geholpen met de stabiliteit van het land. Het oosten van Congo blijft een regio gedomineerd door gewapend conflict. Verschillende groepen rebellen strijden tegen het Congolese leger en onderling over de controle van bepaalde mijnen. De winst van de mineralen wordt gebruikt om hun oorlog voort te zetten en te sponsoren. De mineralen uit die mijnen kunnen ze verkopen door ze over de grens te smokkelen en aan de buurlanden te verkopen, die mee kunnen profiteren van die mineralenhandel. Omdat de buurlanden, zoals Rwanda, hier dus ook winst uit halen, ondersteunen zij de lokale rebellen die de mineralen doorsmokkelen over de grens.

Zoals bij elk conflict zijn het altijd de gewone mensen die er het ergste onder lijden: ontheemding, geforceerde arbeid/slavernij, afpersing, kindsoldaten. Wie al zeker niet vergeten mogen worden, zijn vrouwen en meisjes. Gewapend conflict is een mannenwereld, waar alles draait om dominantie. Verkrachting, mishandeling, willekeurig geweld en femicide (het doden van een vrouw of meisje omdat ze een vrouw of meisje is) zijn de dagelijkse realiteit van Congolese vrouwen. Om het uur worden er 48 vrouwen verkracht.

Zelfs in het zuiden, waar inwoners werken voor erkende formele bedrijven en je misschien zou verwachten dat het beter zou zijn, blijven de mensenrechtenschendingen zich opstapelen. Een groot deel zijn geïndustrialiseerde mijnen, maar in vele wordt het ontginningsproces nog steeds met de hand uitgevoerd. Dat leidt tot schade aan de luchtwegen en blootstelling aan radioactieve stoffen. Ook is er schade aan het milieu. De ontginning van diamanten vraagt een grote hoeveelheid zoetwater. Het openen van een nieuwe mijnen draagt bij aan ontbossing. Tijdens het ontginningsproces geraken ook kleine hoeveelheden van de metalen terecht in de bovenste lagen van de grond en rivieren. Deze 'kleine' hoeveelheden kunnen nog steeds een grote en langdurige negatieve impact hebben op het lokale ecosysteem: oogsten mislukken en producten zijn soms zelfs vergiftigd; soms zijn er werkdagen die tot diep in de nacht aanslepen; kinderarbeiders die niet meer weten wanneer de laatste keer is dat ze eten hebben gekregen; het riskeren van eigen leven om de dag door te komen, en na een instorting waar enkele arbeiders sterven gewoon terug aan het werk gaan. Soms zijn de beelden heel gelijkend aan die van de koloniale periode, maar deze keer is het een Chinese persoon die de Congolese arbeider de grond in slaat in plaats van een Belg of andere Europeaan. Veel van de mijnen worden namelijk opgekocht door China.

Kobalt wordt steeds waardevoller en is noodzakelijk in onze vergroening van de maatschappij. Het is nodig om batterijen te maken. Zowel voor die in een gsm, als die in elektrische auto's of fietsen en voor de opslag van groene energie, zoals zonne- en windenergie. De beweging weg van fossiele (en nucleaire) energie wordt altijd als een goede zaak voorgesteld. Dat standpunt ga ik niet ontkennen; de opwarming van de aarde is een van de meest urgente problemen die een oplossing nodig heeft.

Moet deze oplossing echter ten koste komen van een volk dat al meer dan een eeuw mishandeld en vermoord wordt op zo'n gruwelijke manier dat er geen woorden voor zijn? Schenken wij genoeg aandacht aan de toestand waarin Congo zich bevindt? Hoe kan het dat vandaag nog zoveel mensenrechten worden geschonden in 'gekennde' bedrijven? Hoeveel staan wij stil bij het bloed dat hangt aan de zaken waarvoor wij pleiten en de producten die wij kopen?

INTERVIEW MET OPA LUK

Mijn opa, Lucien Kennis, werkte in de mijn vanaf begin jaren '70. Hij was ook nauw betrokken bij het sluiten van de mijnen in België. Uit historische, familiale en licht dwangmatige (de redacteur) overwegingen leek het mij interessant om hem eens te interviewen.

WAT WAS JOUW FUNCTIE IN DE MIJN?

Mijn job heette "ingenieur productie ondergrond". Dat was werkelijk werken in erbarmelijke omstandigheden. We moesten samen met de arbeiders vaak honderden meters diep afdalen en werken in heel nauwe gangetjes. Je moest op veel plekken op handen en knieën kruipen en vaak zag ik arbeiders liggend werken. Je had wel grotere mijnen zoals Winterslag; daar kon je in sommige gangen wel (gebukt) lopen, maar comfortabel was het nooit. Het stonk daar, er was heel veel lawaai etc. Je moest fysiek dus echt in orde zijn.

Ik ben na mijn studies begonnen als jong ingenieur, en het waren wij die het vuile werk mochten opknappen. De oudere ingenieurs werkten vooral bovengronds en als zij één keer per maand afdaalden, was het al veel. De jongere ingenieurs moesten effectief naar de ondergrond en daar toezicht houden over een equipe. Ik ben begonnen met een 150-tal arbeiders, maar dat liep later op tot wel 1500 arbeiders voor wie ik verantwoordelijk was. Wij waren eigenlijk ook een beetje het verlengde van de politie; ik kon ook straffen uitdelen etc.

Als mijningenieur kon je ochtendpost of dagpost hebben. Als je ochtendpost had, dan moest je daar al om kwart voor vijf zijn. Het was in die tijd zo dat arbeiders niet verplicht waren om te komen werken, dus als er bijvoorbeeld een of andere grote voetbalmatch was, had je vaak plots veel minder werkers. Het was dan mijn functie om al die arbeiders een taak te geven, hen ergens te plaatsen, soms te verplaatsen etc. Ik was eigenlijk een beetje de grote baas daar beneden. In die zin voelde ik mij soms een commandant in het leger: ik moest mensen soms heel moeilijke tot levensgevaarlijke dingen laten doen.

HOE WAREN DE VERHOUDINGEN? WAS ER EEN HIËRAR-CHIE EN DERGELIJKE, HET WAS TOCH EEN STRUCTUUR GEWORTELD IN DE NEGENTIENDE EEUW?

Ja, dat was echt negentiende-eeuws, in die zin dat er een enorm verschil was tussen de arbeiders en de ingenieurs. Omdat de energieproductie in het land in grote mate afhankelijk was van de mijnbouw, kregen we allemaal huizen dicht bij de mijn. Voor de arbeiders waren dat kleine huisjes in cités; ik als ingenieur kreeg een enorme villa met een tuin, een hovenier etc. Onze huizen werden natuurlijk ook verwarmd met kolen en de verwarming stond altijd aan. Als het ergens te warm was, zetten we gewoon een raam open. Dat zou nu niet meer kunnen.

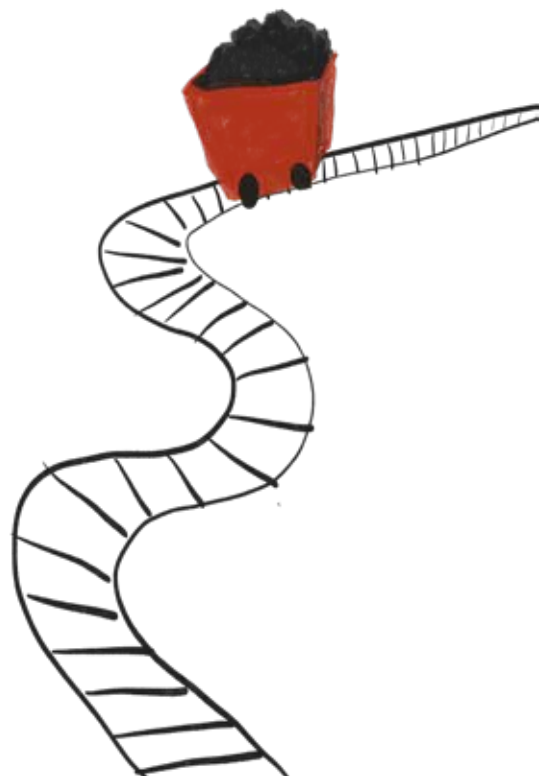

Door: Louis Lema

Als je opklom in de rangen, dan kon je echt hallucinant grote villa's krijgen. Toen ik in de jaren '70 daar begon te werken, deed het verhaal de ronde van een *directeur général* (alles was toen in het Frans) die elke avond naar huis werd gebracht in een limousine met twee wachters met fakkels vooraan en twee achteraan. Hij woonde maar twee kilometer van de mijn. De arbeiders gingen meestal te voet of met de trein naar hun huizen. Ook in de kerk zaten de ingenieurs apart.

Ondergronds was het wel eerder amicaal: het was daar voor mij even gevaarlijk als voor hen, dat schiep wel een band. Er heerste een mentaliteit van: "we produceren allemaal samen zoveel mogelijk kool, ik draag mijn kennis bij vanuit mijn studies, jij uw spierballen, en samen zijn we Winterslag."

Wat mij heel hard opvalt, is dat racisme veel minder een ding was in het mijngebied. In 1970 was de helft van de arbeiders allochtoon. Er waren vooral heel veel mensen uit Marokko, maar van racisme zoals we dat vandaag zien, was er veel minder sprake; we hadden die mensen echt nodig. België draaide op kolen en niet zoveel Belgen kropen graag naar beneden, dus de mijnwerkers werden echt als helden gezien.

JE ZAT BIJ DE REDDERS. WAT WAREN JOUW ERVARINGEN?

De reddingsdienst was een aantal verschillende teams die elk bestonden uit iemand van de ingenieurs, een elektricien, een paar sterke mannen die brancards konden dragen etc. Daar was het onderlinge vertrouwen heel groot.

Ik heb zelf gelukkig nooit moeten ingrijpen in een grote ramp, maar we moesten minstens één keer per maand oefenen met zuurstofapparatuur. Dan werden de omstandigheden van de mijn gesimuleerd en wij moesten daar in vol ornaat en met dat gevaarte, dat gemakkelijk 10 kilo woog, op onze ruggen allerlei handelingen doen. Je moest echt leren overleven in zulke omstandigheden. We mochten onze maskers ook absoluut niet afzetten, want als je zulke mijngassen inademde of er was een teveel aan CO in de lucht, dan was je zonder apparaat op slag dood. In zulke maskers kon je eigenlijk ook niet spreken, dus je moest heel goed op elkaar zijn afgestemd en goed weten wat ieders talenten waren. Dat schiep wel een heel sterke band.

Zoals ik al zei, heb ik gelukkig nooit moeten ingrijpen. Er werden wel verhalen verteld over de ramp in Marcinelle in 1956. Daarbij kwamen al die giftige stoffen vrij en mijn collega's moesten dan afdalen en al die lijken naar boven sleuren. .

JE HEBT HET SLUITEN VAN DE MIJNEN VAN HEEL DICHT-BIJ MEEGEMAAKT. HOE IS DAT VERLOPEN? KREGEN DIE MENSEN JOBS EN HUISVESTING OF WAREN ZE ALLES KWIJT?

In 1983-84 werd enorm veel verlies gedraaid in de mijnen, maar er waren wel nog 17 000 mensen die werk hadden in één van de vijf mijnen die toen nog draaiden. Je kon die dus niet zomaar sluiten. Uiteindelijk werd Thyl Geyselinck binnengehaald, de manager van Shell. Die kreeg als opdracht de mijnen te sluiten, maar niemand mocht afgedankt worden. In 1966 was er ook al een mijn gesloten. De mijnwerkers hadden toen grote manifestaties georganiseerd waarbij de rijkswacht (die toen nog bestond in dit land) vier arbeiders had neergeschoten. Dat moest nu te allen koste vermeden worden.

Geyselinck kwam dan met volgend plan: elke werker die zelf vertrok, kreeg 800 000 frank, wat flink wat geld was. Als je dat niet aannam, werd je tewerkgesteld in een van de twee mijnen die wel nog openbleven. Zo kon hij al drie van de vijf mijnen sluiten. Heel veel mensen namen dit aan: de meeste werknemers zagen ook zelf wel in dat het zo niet verder kon en in die tijd was de economie echt aan het omslaan dus was er veel vraag naar werkkraft. Er waren ook heel wat initiatieven die voor tewerkstelling zorgden. Kortom, we zijn er nog relatief goed van afgekomen. Vergeet ook niet dat mijnwerkers normaal gezien na 25 jaar al op pensioen mochten.

WERD ER NAGEDACHT OVER ECOLOGIE?

Neen, niet in het minst. Dat was natuurlijk een heel ander perspectief in die tijd, met heel de kolenslag na de Tweede Wereldoorlog. Dait was werkelijk de enige energiebron van betekenis die we hadden in die tijd. Zonder mijnbouw hadden waren we er mijns inziens niet of alleszins niet zo goed terug bovenop gekomen na de oorlog. Dat zie je ook aan het feit dat mijnwerkers enorm veel voordelen kregen: 'gratis' huisvesting in de cités die speciaal hiervoor gebouwd werden, mijnbouwers moesten niet in het leger etc. Men ging zelfs arbeidskracht zoeken in andere landen; men moest echt mensen hebben die daar werkten. Dus nee, er werd niet nagedacht over ecologie. De kolenproductie werd waarlijk bejubeld, we kregen allerlei voordelen om toch maar te delven.

In die zin is het voor veel mijnwerkers vandaag nogal zuur om te beseffen dat we hebben meegewerkt aan iets wat nu zo verguisd wordt. Hoe men over mijnbouw en fossiele brandstoffen denkt, is helemaal veranderd, en niet ten onrechte natuurlijk. Maar ja, zoals Bertolt Brecht zei: "Erst kommt das Fressen, dann die Moral" (Eerst eten, dan moraal).

“MAG HET WAT STILLER, ALSTUBLIEFT?”

- EEN INTERVIEW MET DE SLACHTOFFERS VAN GELUIDSERVUILING

Door: Marjolein
Acke
Illustraties:
Emma
Vanbosseghem

Op een zwoele zomeravond ergens op een plek vol met leven,
voelde ik de aarde onder me beven.

De trillingen kwamen uit een grote tent
en daar kwam een arm molletje naar me toe gerend.

Ze kon door al die trillingen geen voedsel meer vinden,
dus begon ze zich enorm op te winden.

Toen begon het me te dagen:
we zijn met ons lawaai alle dieren weg aan het jagen!

We leven in een wereld vol geluiden. Natuurlijke geluiden, zoals de wind die de bomen doet zingen, de roep van vogels, de golven van de zee die zich te pletter slaan op de dijken, het gekwaak van kikkermannetjes die een vrouwtje proberen te versieren ... maar ook heel erg veel kunstmatige geluiden die door de mens worden geproduceerd en die storend kunnen zijn voor de plaatselijke ecosystemen. Daarbij denken we vooral aan het verkeer, maar daarnaast zijn er nog heel wat andere kunstmatige geluidsbronnen die veel dieren verstoren in hun dagelijkse doen en laten. In dit interview laat ik enkele van deze dieren aan het woord.

Aan de andere kant van mijn tafel zit een klein vogeltje gestresseerd heen en weer te kijken. Kobe De Koolmees (6) ondervindt aan den lijve het toegenomen lawaai in de steden.

Kobe: “Zoals jullie misschien wel weten, zijn veel vogels enorm afhankelijk van geluid. Met onze prachtige gezangen bakenen we ons territorium af en versieren we vrouwtjes. Helaas is het, door alle stadsgeluiden, waarbij je vooral mag denken aan het drukke verkeer, voor ons heel erg moeilijk om elkaar nog te horen. Dat kan voor hele grote problemen zorgen.”

Toch zien we jullie nog vaak in de stad. Hebben jullie dan een oplossing gevonden voor deze problematiek?

Kobe: “Tja, een oplossing ... (zucht) Wij, mannetjes, zijn hogere frequenties beginnen te gebruiken, waardoor de vrouwtjes ons wel nog kunnen horen. Maar helaas, pindakaas – o, ik heb eigenlijk wel zin in pindakaas – vinden ze die hoge frequenties minder aantrekkelijk, kieskeurige dames dat het zijn, en hebben wij dus minder kans om indruk op hen te maken.”

Bram De Bruine Kikker (7), die toevallig voorbijloopt, stopt even en moeit zich in het gesprek.

Bram: “Fijn om te weten dat wij niet de enige diersoort zijn met dat probleem. Bij ons is het ook kiezen tussen de aantrekkelijke lagere frequenties, die waarschijnlijk niet gehoord gaan worden, of de hogere frequenties, die wel gehoord worden, maar die minder aantrekkelijk zijn, zodat de kans dat je wordt afgewezen groter is. Jammer, toch, hè. Ik ben zo mijn Brenda kwijtgeraakt. Ze vond mijn gekwaak te hoog ... (snikt) Ik heb haar nog proberen te overtuigen dat ik ook lager kan kwaken, maar ze moest er niets meer van weten.” (snikt nog eens)

Op welke manier?

Wies: "We hebben de gewoonte om de zaden van die naaldbomen te begraven om die dan in de winter, wanneer er minder voedsel te vinden is, terug op te graven. Soms vergeten we wel eens waar we ze hebben begraven – niemand is perfect – en uit de zaden die in de grond blijven zitten, kunnen dan nieuwe bomen groeien. Dus zonder ons hebben de dennen het moeilijker om zich voort te planten, en dat kan op lange termijn nefaste gevolgen hebben voor de diversiteit van het ecosysteem in New Mexico."

Om de zeezoogdieren ook hun verhaal te laten doen, ging ik helemaal naar de Waddeneilanden, waar ik een bootje huurde om naar de plek te roeien waar ik had afgesproken met Brigitte De Bruinvis (13). Uiteraard was ik een paar minuten te laat - ik was wat te laat vertrokken en had moeite met navigeren - en Brigitte was al op onze afsprekplek.

En hebben jullie daar al een oplossing voor?

Bram: "Wat een vraag! Alsof het logisch is dat wij moeite moeten doen om een oplossing te vinden voor de problemen die de mensen veroorzaken. Eigenlijk zouden zij dit probleem moeten oplossen. En dat kan zeker, hoor. Tijdens de lockdown in 2020 was het plotseling stil genoeg om onze normale frequenties te gebruiken. Was ik mijn Brenda dan maar tegengekomen ..."

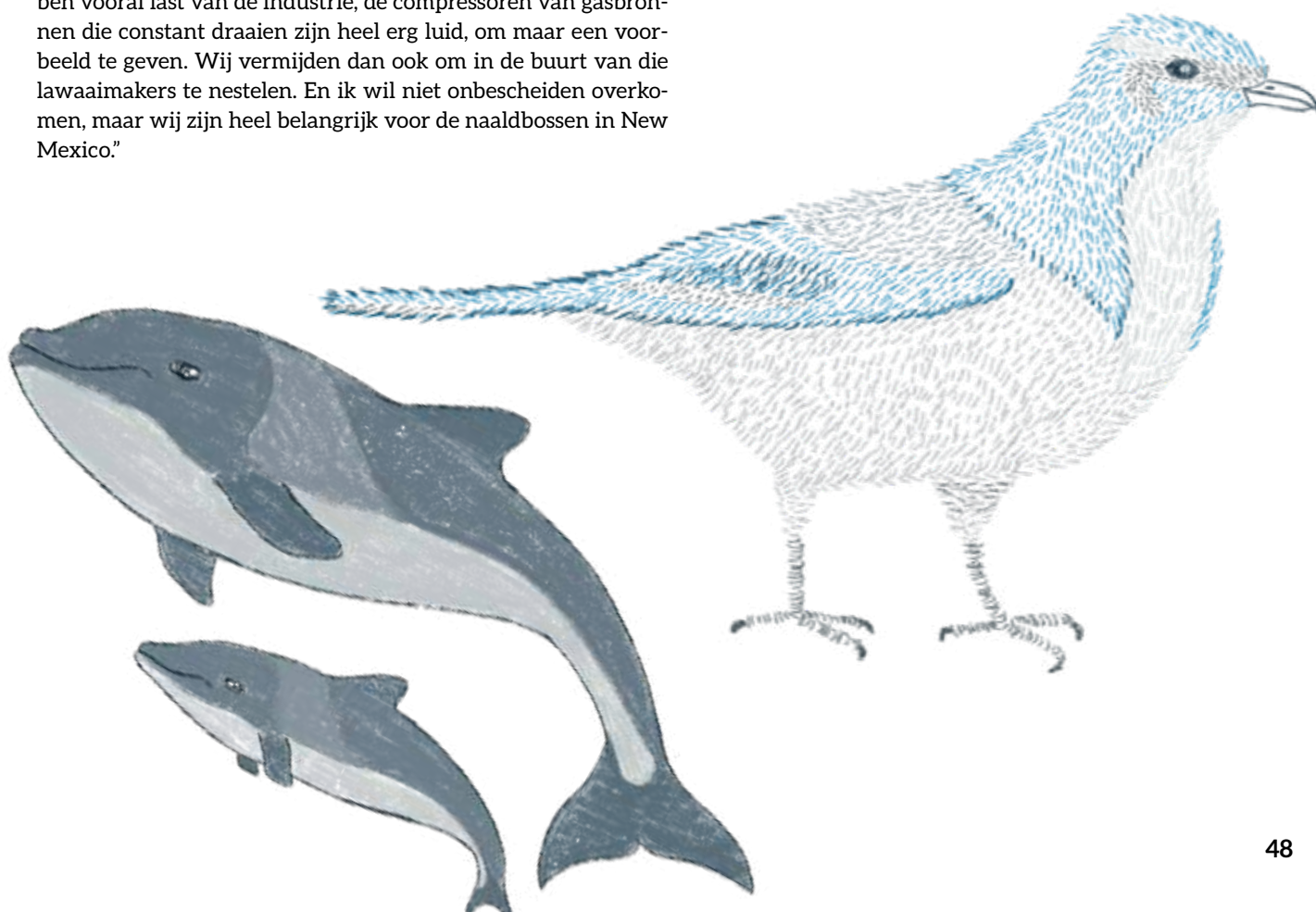
Vanaf het scherm van mijn computer zie ik een medelevend gezicht het gesprek aandachtig meevolgen. Wies De Westelijke Struikgaai (5) begint te vertellen over de situatie in Amerika.

Wies: "Waar ik leef, in het westen van de Verenigde Staten, gaat het er minstens even erg aan toe als bij jullie in Europa. Wij hebben vooral last van de industrie, de compressoren van gasbronnen die constant draaien zijn heel erg luid, om maar een voorbeeld te geven. Wij vermijden dan ook om in de buurt van die lawaaimakers te nestelen. En ik wil niet onbescheiden overkomen, maar wij zijn heel belangrijk voor de naaldbossen in New Mexico."

Brigitte: "Ik had je al horen aankomen, hoor. Wist je dat wij een van de meest geluidsgevoelige zeezoogdieren zijn die er bestaan? We gebruiken trouwens ook echolocatie om ons voedsel tot op de millimeter te lokaliseren en zo onze slaagkansen om onze prooi te vangen te vergroten."

Geluid is dus heel erg belangrijk voor jullie dagelijks functioneren.

Brigitte: "Inderdaad. Jammer genoeg heeft ons overgevoelige gehoor ook nadelen. Sinds de komst van het 'onderwaterlawaai' dat door de mens wordt veroorzaakt, zoals geluiden van scheepvaartverkeer, industrieel lawaai van olie- en gaswinning, seismisch onderzoek¹ en militaire sonar², ondervinden wij grote problemen."

Wat moet ik me bij die problemen voorstellen?

Brigitte: "Al die geluiden brengen ons in de war, waardoor we onze prooien veel minder goed kunnen lokaliseren. Zo kunnen we dus minder goed jagen en gaan we bijna altijd met honger van tafel, zoals jullie dat zouden zeggen. Maar dat is nog niet het ergste. Sommige geluiden zijn zo sterk dat we er enorm van in paniek geraken. Voor ons is dat een groot probleem, maar voor sommige andere walvissoorten is dat een nóg groter probleem. Zij kunnen zó diep duiken dat ze, door in paniek te snel naar boven te stijgen, kunnen lijden aan decompressieziekte, ook wel duikersziekte genoemd. (Bij deze aandoening vormen zich stikstofbelletjes in het bloed, die voor opstoppingen van de bloedbaan kunnen zorgen. Zo'n opstopping nabij het hart of het brein kan dodelijk zijn.) Of ze spoelen aan omdat ze zó in de war en in paniek zijn."

Oona De Octopus (5 maanden) heeft zich ondertussen bij ons gevoegd. Ze vertelt ons dat niet enkel grote zeezoogdieren last hebben van onderwaterlawaai.

Oona: "Ook kleinere zeedieren hebben last van geluidsvervuiling. Jullie, mensen, zouden dat eigenlijk moeten weten. Want in 2011 is er een onderzoek gebeurd naar de schade die octopussen kunnen oplopen door de laagfrequente geluiden die commerciële vissersboten en olieboringen produceren. Het resultaat van dat onderzoek was dat vele van de proefkonijnen/-octopussen er blijvende schade aan hun evenwichtsorgaan aan overhielden. Mijn over-over-over-... (hier gaat ze nog een tijdje door) ...-over-overgrootvader was één van die 87 arme zogenaamde testobjecten en hij was nooit meer dezelfde sindsdien. Wij hebben daar uiteraard lessen uit getrokken en proberen zo ver mogelijk uit de buurt van die bromgeluiden te blijven, maar dat wordt steeds moeilijker, want er komen steeds meer geluidsbronnen bij."

Helder De Heremietkreeft (9 maanden) komt ook even iets zeggen. Wat zijn ze toch sociaal, die zeedieren.

Helder: "Sociaal, sociaal, (hij draait met zijn ogen) ik zou eigenlijk liever niet in de buurt van die verschrikkelijke octopus hier komen, hoor, straks eet ze me nog op. Toch heb ik de moed bijeengegemaakt om in naam van al mijn soortgenoten te komen vragen aan mevrouw de achtpotige engerd om wat minder op ons te jagen. Want door al dat geluid hebben wij het ook lastig om op te letten wanneer er een roofdier aankomt."

Oona: "Ik denk er niet aan, wij moeten ook eten."

Helder: "'t Is crisis voor iedereen, hoor!"

Kalm aan, kalm aan. Is er nog een laatste boodschap die jullie willen meegeven aan de mensen?

Brigitte: "Ja. Mag het wat stiller, alstublieft?"

Kobe, Bram, Wies, Brigitte, Oona en Helder, heel erg bedankt om jullie verhaal met ons te delen!

1 Een techniek waarbij geluidsgolven naar de bodem worden gestuurd om de ondergrond in kaart te brengen.

2 Onderzeeërs en marineschepen gebruiken dit om door middel van geluidsgolven andere objecten te detecteren en te lokaliseren; een beetje zoals walvissen doen, maar dan veel luider.

JNM SCHRIJFT GESCHIEDENIS!

“We schrijven geschiedenis. Dit is de grootste JNM-mars ooit!” Zo luidden de krachtige woorden van Vic Verhaeghe (MWG-voorzitter of milv) aan het eindpunt van de klimaatmars, waarbij we met 300 à 400 JNM'ers aanwezig waren. “Laten we hopen dat dit ook de laatste mag zijn”, vulde iemand onopvallend aan, “maar - ik weet het - dat is utopisch ...”

Door: Elewout
Acke

Op 5 oktober kwamen mensen (zo'n 30 000) massaal op straat in Brussel om de klimaatcrisis een halt toe te roepen. Klimaatcoalitie, een alliantie van verschillende organisaties (waaronder JNM) die de klimaatmars organiseert, stelde zes eisen:

1) België, tijd voor echte klimaatambitie: ons land moet zijn beloftes nakomen uit het Akkoord van Parijs en het vonnis van de Klimaatzaak uitvoeren. Dat kan enkel met ambitieuze doelstellingen, vertaald in concrete maatregelen.

2) Rechtvaardige transitie als hoeksteen van het klimaatbeleid: klimaatongelijkheid is tegenwoordig alom. De landen en groepen in de samenleving die het minst verantwoordelijk zijn voor de klimaatverandering, worden het hardst getroffen. Daarom moet de transitie rechtvaardigheid garanderen, met actieve betrokkenheid van alle samenlevingsgroepen.

3) Bouw fossiele subsidies af: in de plaats van te investeren in oplossingen voor het klimaatprobleem, wordt de fossiele industrie nog steeds volop gesubsidieerd. Dat met 15 miljard euro aan belastinggeld per jaar! Dat pikken we niet meer.

4) Eerlijke fiscale hefbomen: de grote vervuiler betaalt: dit spreekt voor zich. Laat de sterkste schouders hun eerlijke deel bijdragen aan de transitie door middel van onder meer vermogensbelastingen.

5) Bescherm regels die mens en natuur beschermen: stel regels op die ook in de praktijk werken. Zwak de regulering niet af, maar kies voor wetten die mensen en het milieu beschermen.

6) Maak van de natuur een bondgenoot: investeer in de natuur, die zal ons het beste kunnen helpen tegen klimaatverandering.

STRIKE BIKE, STEWARDS EN STEMPELS

JNM was al van ver te spotten: de Strike Bike (grote groene fiets) stond – met natuurlijk vele trommels en een horde JNM'ers er rond – klaar voor vertrek, niet ver van het station Brussel-Noord. Uiteindelijk was het vertrek met ongeveer een uur 'uitgesteld', maar ja, is dat niet altijd zo bij marsen? De ambiance zat er alleszins van bij het begin in. De – door JNM-stewards begeleidde – JNM-band speelde de pannen (oftewel trommels) van het dak, afgewisseld met enthousiast gescandeerde slogans die door megafoons werden voorgeschreeuwd. "Power to the people", "What do we want? Climate justice! When do we want it? Now!" en meer van dat. Ook het JNM-personeel was van de partij!

Ondertussen werden JNM-slogans en -boodschappen verspreid. De banner ("Een klimaatbeleid aub. Allez, als het eens uitkomt hé.") werd ontrold, vlaggen werden uitgedeeld en Raf Vanisterbecq (BWG-voorzitter of bever) deelde groene stempels uit op alle welwillende voorhoofden of lege JNM-wangen.

Na alle voorbereiding kon de mars eindelijk vertrekken, met JNM in het jeugdblok op kop. De nattigheid achterwege gelaten, verliep de mars voorspoedig. Allerlei kunstwerken passeerden de revue, van immense wereldbollen over ellenlange rekeningen (van een meter breed) tot prachtige plakaten.

Na uren stappen kwamen we aan in het Jubelpark, waar JNM zich meteen placeerde met de Strike Bike. Ah ja, eerst nog een foto met onze bondgenoten (toch?) uit het jeugdwerk. Een speech van Vic volgde en voor de laatste keer lieten de trommeelaars hun verzetsritmes horen. Er werd geknuffeld en afscheid genomen.

Zo schreven we geschiedenis. Allemaal samen. "Tot de volgende keer!" Of misschien hoeft dat liever niet?

OPINIE - DE BITTER-KRUIDBREMRAAP EN DE VLOEK VAN DE LATENTE VRAAG

Door: Bram

Impens

Illustraties:

Marit Liekens

Wie Brusselse Ring zegt, denkt meteen aan het hoge aantal files die dagelijks per radio worden gerapporteerd. De Brusselse Ring (R0), die grotendeels bestaat uit drie rijstroken per rijrichting, is druk, zeer druk. Buiten de Antwerpse Ring (die doorgaans nog drukker is), zijn er geen drukere stukjes snelweg in Vlaanderen dan de R0 tussen Wemmel en het UZ Jette. Over dit stukje autobaan scheren, of eerder tuffen, dagelijks bijna 100 000 auto's per rijrichting voorbij. Hoge aantallen auto's, maar ook werkzaamheden en weeromstandigheden, zijn de grootste oorzaken voor de alsmaar groeiende lengte van files in Vlaanderen, met name op de Antwerpse en Brusselse Ring. Deze kilometers aan verkeersophopingen¹ hebben niet enkel effect op de gemoedstoestand van bestuurders, maar ook op de economie en zelfs het klimaat door de verhoogde uitstoot wanneer auto's veel moeten stoppen en opnieuw starten.

PLAN VLAAMSE OVERHEID

Het hoeft dan ook niet te verwonderen dat de Vlaamse overheid een sterke wens heeft om iets aan deze files op de Brusselse ring te doen. In 2022 kwam het kabinet van toenmalig Vlaams minister voor Mobiliteit Lydia Peeters met een ambitieus plan op de proppen. Het noordelijke en drukste deel van de R0 zal grotendeels heraangelegd worden tussen Groot-Bijgaarden en Kraainem, waarbij de autostrade nabij Wemmel op vier rijstroken gebracht wordt en een parallelle baan tussen Machelen en Kraainem wordt aangelegd. Door meer verkeerscapaciteit te creëren en het aantal interacties tussen auto's te verminderen verlaagt in theorie de kans op files. Deze nieuwe infrastructuur zorgt er niet direct voor dat de ruimtelijke voetafdruk van de autostrade toeneemt. Integendeel, door enkele afritten te schrappen en de wegeninfrastructuur compacter te maken, komt er meer ruimte vrij rond de Brusselse Ring, die de Vlaamse overheid wil gebruiken voor groen en veilige fietsverbindingen. Zo komen er meer groene bermen en op enkele plaatsen ecoducten. Het prijskaartje van het hele project Herinrichting Ring Noord werd in 2024 op een slordige 3,5 miljard euro geschat.

GEÏNDUCEERDE VRAAG

Hoewel het project niet mis klinkt op papier – files en hun negatieve gevolgen verminderen én ruimte maken voor meer groen en duurzame verplaatsingen – kunnen er in de praktijk wel enkele vragen bij gesteld worden. Zo heeft de geschiedenis al talloze keren aangetoond dat extra capaciteit voorzien voor auto's het fileprobleem niet oplost op lange termijn. Dit komt door het fenomeen latente vraag.

Dit is een economisch begrip dat duidt op de extra vraag die ontstaat bij het tegemoetkomen aan een bestaande vraag. Dit klinkt ingewikkeld, maar is in wezen vrij simpel. Neem nu een voorbeeld uit mijn eigen persoonlijke leefwereld.

Een paar jaar geleden besloot ik om een nieuw bureau te kopen voor op mijn kamer. Mijn oude bureau was vrij klein; als ik mijn laptop erop plaatste en enkele boeken ernaast legde, was hij vrijwel volledig vol en was er weinig ruimte om nog op een blok papier te schrijven. Daarom ging ik naar een niet nader genoemde meubelfabrikant om een bureau met meer 'capaciteit' aan te schaffen. In het begin dacht ik mijn bureauruimteprobleem finaal opgelost te hebben, maar al snel merkte ik dat de toegeneomen ruimte al snel werd ingevuld met allerlei paperassen, kleren en andere rommel. Deze keer was de grootte van mijn bureau niet het probleem maar de manier waarop ik hem gebruikte. Het grote bureaublad was heel verleidelijk om spullen op kwijt te raken (en is dit nog altijd; ik kijk tijdens het schrijven van dit artikel op een hoop kleren, mijn verrekijker en een zakje pindanootjes uitgezaaid op mijn bureel). Mijn vraag naar ruimte op mijn bureau is op deze manier toegenomen door het proberen voldoen aan de vraag die ik had toen ik een kleiner bureau had.

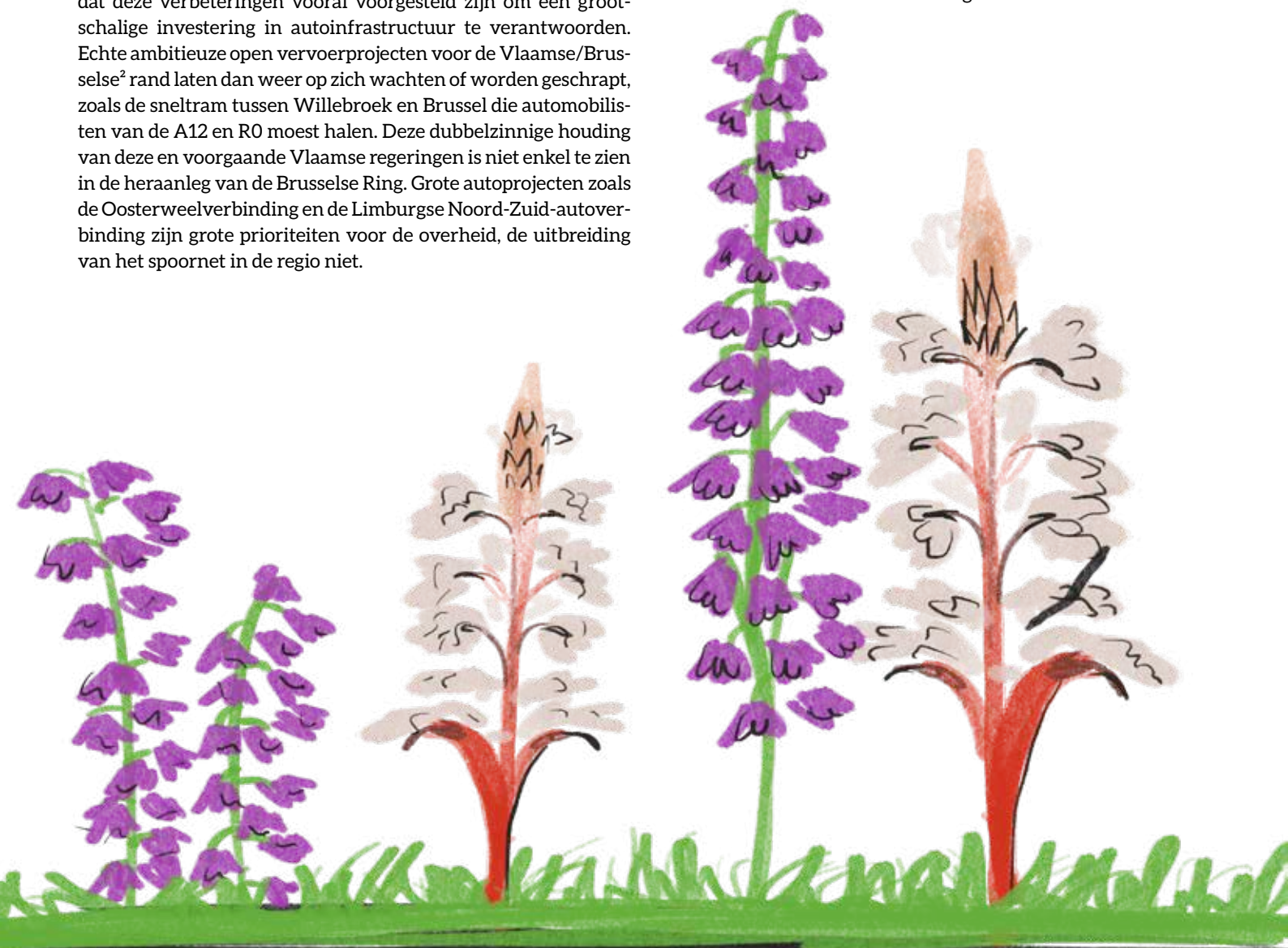
We kunnen het principe van latente vraag ook toepassen op extra verkeersinfrastructuur. In het begin zal toegenomen ruimte voor auto's zorgen voor minder files en een betere rijervaring. De verbeterde rijervaring trekt al snel meer automobilisten aan, die misschien voorheen opteerden voor andere vervoersmiddelen. Deze bijkomende automobilisten zorgen ervoor dat na een bepaalde periode de nieuwe infrastructuur ook op zijn limieten komt, waardoor bijkomende oplossingen nodig zullen zijn. Hoewel dit proces niet tot in het oneindige kan doorgaan – na een tijdje heb je zowel aan de bestaande als de latente vraag beantwoord – kunnen ernstige vragen gesteld worden bij dit mobiliteitsbeleid. Het is welbekend dat auto's een grote ecologische voetafdruk hebben, gevaarlijk zijn voor (andere) weggebruikers en niet toegankelijk zijn voor iedereen. Auto's nemen ook veel meer plaats in dan duurzamere vervoersmiddelen. Zo kunnen fietspaden en spoorwegen respectievelijk vijf keer en twintig keer meer mensen verplaatsen op een even brede baan.

Het is dus de vraag of een investering van enkele miljarden in autoinfrastructuur voor de 'optimalisatie' van de Brusselse Ring wel een wenselijke ontwikkeling is. Deze is mijns inziens moeilijk te rijmen met de ambities van de Vlaamse regering zelf om reizigers meer te stuwten richting duurzame vervoersmiddelen en om het verkeer veiliger te maken. Het klopt dat het project ook enkele verbeteringen voor de natuur en duurzame vervoersmiddelen rond de autostrade betekent. Toch heb ik het gevoel dat deze verbeteringen vooral voorgesteld zijn om een groot-schalige investering in autoinfrastructuur te verantwoorden. Echte ambitieuze open vervoerprojecten voor de Vlaamse/Brusselse² rand laten dan weer op zich wachten of worden geschrapt, zoals de sneltram tussen Willebroek en Brussel die automobilisten van de A12 en R0 moest halen. Deze dubbelzinnige houding van deze en voorgaande Vlaamse regeringen is niet enkel te zien in de heraanleg van de Brusselse Ring. Grote autoprojecten zoals de Oosterweelverbinding en de Limburgse Noord-Zuid-autoverbinding zijn grote prioriteiten voor de overheid, de uitbreiding van het spoornet in de regio niet.

ONVERWACHTE BIODIVERSITEIT

De heraanleg van de Brusselse Ring heeft niet enkel gevolgen op het vlak van autogebruik, klimaat en financiën, maar ook een directe impact op de natuur. Op een compleet onverwachte plek, een strook groen in het midden van de verkeerswisselaar van Strombeek-Bever, vinden we een glanshavergrasland terug van onschatbare waarde. Er staan maar liefst negen (!) verschillende soorten orchideeën en vele andere zeldzame planten en het is de enige, onlangs ontdekte, standplaats van bitterkruidbremraap in België. Verder vinden we ook een van de zeldzaamste vertegenwoordigers van de zwammen terug: wasplaten.

Ondanks de beschermde status van zowel het habitatype als de soorten die er voorkomen is er sprake van dat dit alles zou verdwijnen door de heraanleg van de Ring. Door het grote publieke belang van het project kan er uitzondering gemaakt worden en mag het grasland afgegraven worden mits compensatie. Helaas is dat laatste onmogelijk. Niet alleen de plantensoorten maar eveneens het hele bodemleven met mycorrhizaschimmels, zwammen, wortelcomplexen en bodemdieren, maakt de habitat wat het is. Het complexe geheel aan soorten, symbioses en processen op een duurzame manier compenseren is dus vrijwel onmogelijk, ook niet met de extra ruimte voor groen voorzien in het project. Deze kwestie voegt nog een extra vraagteken bij de absolute noodzaak van de heraanleg van de R0.

ALTERNATIEVEN

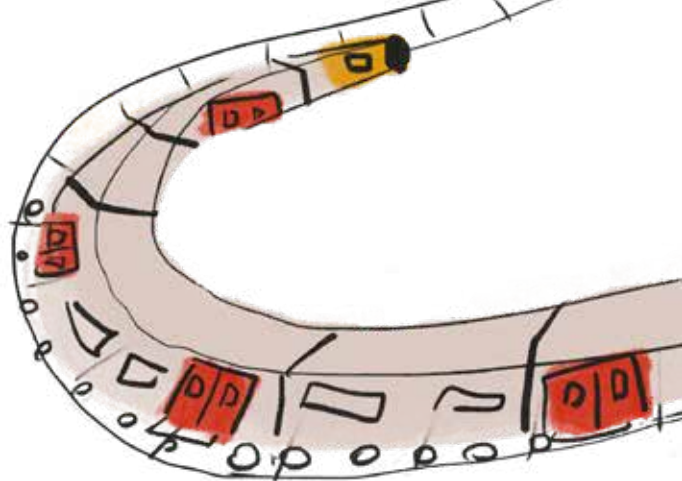
Hoewel de heraanleg van de Brusselse Ring een weinig kosteficiënte en duurzame oplossing is, moet uiteindelijk toch iets gedaan worden aan de dagelijkse files. In plaats van de symptomen van een gefaald autocentrisch mobiliteitssysteem te bestrijden zou de Vlaamse regering beter kijken naar hoe ze dit systeem kan veranderen. Mensen moeten gestimuleerd worden om hun auto achterwege te laten en voor duurzamere vervoersmiddelen te kiezen. Hier zijn enkele oplossingen voor:

- Het verder aantrekkelijker maken van de fiets dankzij nieuwe en veiligere infrastructuur. Op dit vlak lijkt de Vlaamse overheid het meeste ambitie te hebben, het is dan ook laaghangend fruit door de relatief lage kosten voor een degelijk resultaat.
- Fors investeren in openbaar vervoer. Voor langere afstanden hebben trein, metro, tram en bus dan weer meer potentieel om mensen uit hun auto te halen. De afgelopen decennia zijn de meeste spoorwegen rond Brussel op vier sporen gebracht om meer treinen in de hand te werken. Dit is op zich een goede ingreep, maar de spoorwegen in Brussel zelf (met de Noord-Zuidtunnel op kop), zijn nog altijd dagelijks overstelpt met treinen. Hiernaast zijn er nog enkele gaten in het (voor)stedelijk openbaarvervoernetwerk. Nieuwe spoorverbindingen door en onder de stad zouden hiervoor een oplossing kunnen bieden en tegelijkertijd meer mensen verleiden om te kiezen voor openbaar vervoer. Een hinderenis in het plannen van soortgelijke projecten is de federale structuur van België. De files op de Brusselse Ring zijn een Vlaamse bevoegdheid omdat ze zich grotendeels in Vlaanderen afspelen, maar nieuwe spoorverbindingen die deze files kunnen oplossen liggen voornamelijk in handen van de federale en Brusselse overheid.

- Een efficiëntere ruimtelijke ordening in België. Het fileprobleem kan ook bij de kiem worden aangepakt; namelijk het sterk verspreide en versnipperde woonpatroon in Vlaanderen. Veel Vlamingen wonen in semilandelijke gebieden, veelal in lintbebouwing of dunbevolkte villawijken, die slecht bereikbaar zijn met duurzame vervoersmiddelen. Er is bijna geen andere optie dan de auto te nemen naar het werk. Openbaar vervoer en fietsinfrastructuur, maar ook wegen, zijn er duur om aan te leggen omdat veel middelen moeten gaan naar het bedienen van weinig mensen. Om dit probleem tegen te gaan moet Vlaanderen meer inzetten op betere ruimtelijke ordening, waarbij mensen in dorps- of stadskernen kunnen wonen, dicht bij elkaar, hun werk en het openbaar vervoer. Op deze manier zijn verplaatsingen doorgaans korter en hebben de mensen ook meer opties om zich op een duurzame manier te verplaatsen. Degelijk duurzaam vervoer van en naar deze sterkere kernen haalt meer mensen uit hun auto maar zal ook de filedruk verlagen, wat uiteindelijk ook de automobilist ten goede komt.

Dus eerwaarde Vlaamse overheid, stoot u niet voor de zoveelste keer aan dezelfde steen en werk een systematische oplossing uit die het probleem bij de wortel aanpakt. De bitterkruidbremraap zal u eeuwig dankbaar zijn.

- 1 Afrikaans woord voor file
- 2 Kies één naargelang ideologische voorkeur

JEUGBOND

NATIONAAL KORT

In deze vaste rubriek van Euglena lees je meer over wat er leeft in JNM Nationaal. Deze keer gaat het over de beleidsnota en een blik op het nabije verleden.

Door: Nel Top
Auteursfoto:
Fred Debock

BELEIDSNOTA

Zoals jullie (hopelijk) al eens hoorden, sluiten we de huidige beleidsnota in december af. Terwijl we ons haasten om de laatste indicatoren af te werken, werpen we ook al een blik op de nieuwe beleidsnota. Vanaf januari moeten we dus andere to-do-lijstjes maken en naar andere doelstellingen toewerken. Om die overgang vlot te laten verlopen, stellen we een plan van aanpak op.

Er komt ook nog een Excel aan, waarop jullie onze vooruitgang duidelijk zullen kunnen volgen. Daarover meer in jullie mailbox!

NAZOFEE-AV

Nazofee (en dus ook de AV) ligt al even in het verleden, maar nu je toch op het toilet, in de zetel of aan de keukentafel zit met de Euglena in de hand, kunnen we je nog eens een korte samenvatting geven! Heel kort zelfs, in een opsomming:

Een aantal HB'ers van vorig werkjaar verdedigden hun functioneren. Niemand werd alsnog tegengestemd; dat betekent dat iedereen in de lijst dezelfde functie opnieuw mag opnemen.

Een tiental JNM'ers namen na het zomercongres nog een functie op in het HoofdBestuur. Zij konden nog niet eerder gestemd worden, dus deden we dat op Nazofee. Iedereen werd voorgestemd, joepie! Zo is ons HoofdBestuur weer een beetje groter!

We luisterden naar de ploegen, API's, D&A, Ivo en bovo's tijdens de beleidsvoorstellingen. Wat zij allemaal precies van plan zijn, kan je lezen in het verslag! (Da's wat veel info voor deze opsomming.)

Na de beleidsvoorstellingen kwamen we met een ander belangrijk thema op de proppen: ledengroei. In het kader van onze samenwerking met Natuurpunt kwam de volgende vraag op tafel te liggen: willen we met JNM actief inzetten op groei? Op het zomercongres werd er 'ja' gestemd. Op Nazofee wilden we die groei concreter maken en aflijnen wat we met dat streefdoel doen. De AV kwam uit op 20% groei tegen 2030 (a.k.a. iets minder dan 500 extra leden), maar wel met dat cijfer als streefdoel, niet als officiële 'to do'. We doen dus ons uiterste best om dat op een duurzame manier te behalen, maar er zijn geen officiële, financiële of andere consequenties aan verbonden als we dat niet halen.

Hoe we dat nu concreet willen aanpakken, da's voer voor het Bestuur. We houden jullie op de hoogte!

Daarna was het - uiteraard - tijd voor een feeëriek feestje!

Wil je meer lezen? Neem dan een kijkje in het verslag via jnm.be/beleid/

PERSONEELSTEAM ZKT. ... NIEMAND

De afgelopen jaren ging het personeelsteam door een zeer hobbelijk traject. Er waren veel wissels binnen het team; in een poging om dat op een duurzame manier aan te pakken, gingen we in zee met een consultancy. Zij keken samen met ons naar de takenpakketten van de functies in het personeelsteam. We puzzelden erop los, verschoven hier en daar taken en maakten een langetermijnplan om die verschuivingen op een haalbare manier in de realiteit toe te passen.

Nu, een dikke twee jaar verder, is ons plan eindelijk afgewerkt. Alle verschuivingen zijn gebeurd en ons personeelsteam is opnieuw volledig. Onlangs hadden we onze laatste sessie met de consultants, om over het proces en de nieuwe verdelingen te evalueren. Wat daaruit kwam, nemen we mee naar de toekomst. We hopen dat we nu écht op de goeie weg zijn naar een duurzaam team!

HB-WEEKEND

Het HB-weekend, oftewel HoofdBestuursweekend, was een tweedaagse activiteit voor alle JNM'ers die actief zijn in een ploeg, werkgroep of losstaande functie bij JNM nationaal. Het was een mix van info, kennismaking, sessie, spel en plezier.

En dat het leuk was! Kom jij volgend jaar ook?

© Chiara Jacobs

BESTUUR X PERSONEEL

Het Bestuur is officieel de werkgever van ons personeelsteam. Dat klinkt en is ook best serieus, dus om de toon ook wat luchtig te houden, organiseren we tweejaarlijks een etentje met het Bestuur en het personeel. Ook de API's, D&A en Ivo zijn meer dan welkom, want als 'losse' functie in het HoofdBestuur is het belangrijk om aansluiting te vinden. Zo staat niemand er alleen voor! Oh ja, en de etentjes zijn altijd in thema. Kan jij raden welk thema we kozen voor het eerste etentje van dit werkjaar?

© Chiara Jacobs

BELEIDSNOTA 2022-2025: IT'S A WRAP

Wellicht ben je ervan op de hoogte dat heel binnenkort, op 1 januari, de nieuwe beleidsperiode van JNM ingaat. Hopelijk ben je zelfs betrokken geweest bij het opstellen van de nieuwe beleidsnota, die de strategische lijnen uitzet voor onze organisatie van 2026 t.e.m. 2030. Dat betekent ook dat we afscheid nemen van de oude beleidsnota 2022-2025. Op deze overgang tussen twee beleidsperiodes nam ik tijd om te reflecteren. Hoe is JNM veranderd door de oude beleidsnota? Wat waren de grote successen en de grote mislukkingen? Wat moeten we zeker meenemen naar de nieuwe beleidsperiode? Met deze vragen trok ik naar een paar mensen die de voorbije jaren mee aan de beleidsknoppen van de bond hebben gezeten.

Door: Raf
Vanisterbecq

STRATEGIE BOVEN SUBSIDIES

Vijf jaar geleden had Iris als trekker van de stuurgroep de leiding over wat we intussen de oude beleidsnota noemen, later was die als beleidsondersteunend medewerker verantwoordelijk voor de rapportage aan de overheid over onze voortgang m.b.t. de doelen die erin vermeld staan. Geen betere persoon dus om als eerste aan te klampen om het te hebben over de impact van het document. Wanneer ik vraag wat de belangrijkste verandering is geweest in de afgelopen beleidsperiode, krijg ik meteen een wel zeer meta antwoord.

“De zotste cultuurverandering is dat de beleidsnota tegenwoordig wordt gezien als een strategische leidraad, niet meer louter als een droog subsidiedocument. Er is echt een overkoepelende strategie nu, een gemeenschappelijke richting, en jeugdbonders hebben zin om ploegoverschrijdend naar een gemeenschappelijk doel toe te werken gedurende een tijdspanne van meerdere jaren.”

Als ik een paar jaar terugdenk, moet ik Iris inderdaad gelijk geven. Toen ik in de tijd vóór de huidige, binnenkort aflopende beleidsperiode voor het eerst secretaris en later voorzitter was van een ploeg, keek ik amper om naar de beleidsnota. Wanneer ik vervolgens bondsvoorzitter werd, was de oude beleidsnota een half jaar ingegaan. Op dat moment was er nog niet echt aan de implementatie ervan begonnen en gedurende dat hele werkjaar kwam het maar schoorvoetend op gang. Terwijl ik nu – tenminste als ik kijk naar het domein dat ik tegenwoordig van nabij opvolg, de inhoudelijke werkgroepen – merk dat we al heel hard bezig zijn aan de doelstellingen van de nieuwe beleidsnota, ook al is die nog niet officieel ingegaan. “De beleidsnota leeft, mensen willen erbij betrokken zijn, er is veel gedragenheid. De vorige beleidsnota is een jaar daarna gestart met volle tegenzin, nu vliegen JNM'ers er echt in”, zegt Iris.

Iris geeft wat meer uitleg over de recente geschiedenis van de beleidsnota's van onze bond, waaruit de sterke evolutie nog meer duidelijk wordt: “Aan de beleidsnota 2018-2021 is heel hard gewerkt. De stuurgroep vertrok vanuit de missie van JNM en koppelde aan elk lijntje een strategische doelstelling, maar de insteek was wel degelijk dat het vooral een subsidiedocument was. De beleidsnota kwam pas tot stand na krachtig sleurwerk van een personeelslid, en de meeste vrijwilligers waren niet op de hoogte van wat er eigenlijk in de tekst stond. Het personeel stond in voor de rapportage en vertaalde wat JNM'ers deden naar indicatoren. Aangezien de vrijwilligers zich niet echt bewust waren van die indicatoren, was dat voor het personeel erg demotiverend. Een verandering was nodig, en de verantwoordelijkheid voor de organisatie van en rapportage over de beleidsdoelen switchte van personeel naar Bestuur.” Vanaf dan was het Bestuur zich echt bewust van de doelen in de beleidsnota, en dat het daaraan moest werken. Het personeel doet nog altijd veel van de motivering naar de overheid toe, maar het Bestuur is eindverantwoordelijk en houdt het overzicht.

Een volgende grote verandering qua visie kwam er wanneer een nieuwe groep vrijwilligers een uitgebreid traject opstartte op weg naar de beleidsnota 2022-2025. Iris: “De stuurgroep zag het echt als een strategisch document, niet meer puur als een subsidiedocument. Die keuze heeft een grote impact gehad. De beleidsnota is meer en meer beginnen leven, er kwamen beleidsboekjes waarmee ploegvoorzitters hun voortgang gemakkelijk konden opvolgen en ploegleden waren stilaan veel meer op de hoogte van wat de beleidsnota van hun ploeg verwachtte. Het voortgangsrapport wordt nu ook veel uitgebreider besproken op de AV's, en tijdens Q&A's op evenementen, en een bijlage in de HB-handleiding lijst de doelen op van de ploeg waar een HoofdBestuurder deel van uitmaakt.”

De beleidsnota is dus meer dan ooit een levend document, een document dat weliswaar heel belangrijk is voor onze financiële inkomsten, maar dat vooral een gemeenschappelijke richting geeft waar heel JNM Nationaal aan kan en wil werken.

DE PARADOX VAN PARTICIPATIE

JNM'ers hebben tegenwoordig dus veel meer inspraak in wat er in de beleidsnota staat en zijn er veel meer van op de hoogte. Is de jeugdbond dan ook op andere vlakken participatiever geworden? "De kloof tussen Nationaal en de afdelingen is kleiner. JNM Nationaal is veel minder een ivoren toren dan vroeger: er is veel meer betrokkenheid van en overleg met afdelingen. Ironisch genoeg dalen onze cijfers van hoe tevreden leden zijn over hun betrokkenheid bij de nationale besluitvorming. Al kunnen we die paradox misschien net verklaren doordat we meer mensen betrekken, waardoor JNM'ers kritischer worden én we meer hoofden bereiken met onze bevragingen over betrokkenheid."

Nog een oude sok met interessante inzichten over de evolutie van participatie binnen de jeugdbond is Lore. Zij schreef mee aan zowel de oude als de komende beleidsnota, en was tussendoor

twee jaar bondsvoorzitter: iemand met een uitzonderlijke staat van dienst dus als het aankomt op JNM-beleid en -democratie. "Ik denk niet dat er in deze beleidsperiode meer werd nagedacht over participatie dan in die daarvoor", zegt ze, "maar wel op een andere manier. Toen hebben we er veel meer over moeten nadenken, want toen zaten we o.a. ook met de coronalockdown. Er waren dus ook wel ideeën, maar nu hebben we meer kunnen realiseren, en waren de ideeën iets meer out-of-the-box."

"We durfden het anders te doen, we durfden het interactiever te maken, en soms bleek achteraf dat we veel tijd en moeite hadden gestoken in iets waar we niet veel uithaalden – of net omgekeerd. Als ik bv. denk aan de nieuwe beleidsnota opstellen, hebben we veel meer rechtstreeks gevraagd aan HB'ers, congresgangers, RAC'ers en afdelingen. Daarin moeten we ook de balans zoeken hoever je daarin kunt of wilt gaan. Hoeveel tijd steek je in nog een beetje extra inzichten verwerven? Hoeveel vrijwilligers- en personeelstijd wil je steken in mensen zich gehoord laten voelen, ook al haal je er niet zo veel extra uit?"

Ook rond de personeels-vrijwilligersverhouding is de visie volgens Lore verschoven: "In de beleidsperiode 2018-2021 was er een sterk onderscheid tussen wat personeel mocht doen en wat vrijwilligers moesten doen. Dit is in de afgelopen beleidsperiode veel in vraag gesteld. Er zijn afwegingen gemaakt over wat echt nodig is en wat de personeels-vrijwilligersverhouding overstijgt. Anderzijds is er nu wel weer een tegenbeweging naar een conservatievere opvatting rond deze verhouding, maar er zou zes jaar geleden bijvoorbeeld geen sprake van geweest zijn om een personeelslid aan te nemen dat zo veel initiatief mag nemen rond Limburg. Dat is een belangrijke verandering."

Projectvergadering
'How to overdracht'
in Brussel

BRUGGEN GEHULD IN MIST

De afstand tussen de afdelingen en JNM Nationaal is verkleind, dat is dus een belangrijke verdienste van de oude beleidsnota. Afdelingen ondersteunen was dan ook dé grote focus van die beleidsnota. Om te praten over hoe de afdelingsondersteuning door Nationaal gedurende de afgelopen vier jaar is getransformeerd, stap ik naar Kobe van JNM Hageland-Zuiderkempen. Als RAC'er van regio Binnenstebuitenkempen, vervolgens voorzitter van de Afdelingsondersteuningsploeg (AOP) en tegenwoordig bovobrug (de bondsvoorzitter die zich bezighoudt met afdelingsbeleid), heeft hij de afdelingsondersteuning door JNM Nationaal de voorbije tweeënhalf jaar vanop de eerste rij meegemaakt. Vindt hij ook dat we grote stappen hebben gezet in het dichten van de kloof?

"Ik merk dit werkjaar dat ploegen echt meer focussen op afdelingen. Betekent dit dat de oude beleidsnota is geslaagd in de mentaliteit van JNM Nationaal veranderen of is dit een eindspurt om de doelstellingen van de oude beleidsnota nog snel te halen? Wellicht alle twee een beetje. Al merk ik de stijgende lijn momenteel wel echt", vertelt hij.

Dat wil niet zeggen dat de beruchte 'kloof' tussen de afdelingen en JNM Nationaal al gedicht is. Kobe: "Die zal er altijd zijn, maar hij geniet nu al veel meer 'naamsbekendheid'. Mensen in JNM Nationaal zijn er zich veel meer van bewust en houden er veel meer rekening mee."

Het ravijn zal wellicht dus nooit volledig verdwijnen, maar dat hoeft volgens Kobe ook niet. Hij heeft er een mooie metafoor voor: "Als je als afdeling een eilandje bent, afgescheiden van de rest van de bond, dan ervaar je een enorme kloof. Er bestaan echter al heel veel bruggen over die afgrond, maar die zijn gehuld in mist."

JNM'ers vergaderen over acties tegen ledenuitval

Pas wanneer een eerste goed contact wordt gelegd met Nationaal, dikwijls via de AOP, ga je als afdeling de bruggen zien. Hoe meer je bezig bent met de kloof, hoe meer je de bruggen opmerkt die er zijn en hoe vlotter je erover kunt gaan. Momenteel is gewoon nog enkel de AOP bezig met die mist weg te blazen."

Hoe slaagt de ploeg er dan in om de bruggen tussen de afdelingen en Nationaal te versterken? Kobe: "Een succesverhaal was bijvoorbeeld ons projectje 'how-to-overdracht', dat voortkwam uit de beleidsnotadoelstelling om acties te ondernemen tegen ledenuitval. Afdelingen uitnodigen om samen na te denken hoe we daarrond acties konden opzetten, werkte niet. Het succesrecept dat we uiteindelijk ontwikkelden, was het samenballen van ervaringen vanuit verschillende afdelingen – zowel problemen als successen – die we via gesprekken en enquêtes verzamelden met inhoud uit de cursussen van de Vormingsploeg, tot iets waar afdelingen mee aan de slag kunnen."

De Natuurstudiewerkgroep in het veld met een groep cursisten op 't Plat in Overpelt

Moraal van het verhaal: beleidsdoelstellingen ten voordele van afdelingen werken enkel als je ze ook finetunt in samenspraak met afdelingen. “De nieuwe beleidsnota vertrekt meer uit de noden van afdelingen en dingen voor afdelingen doen dan uit zorgen dat afdelingen dingen doen, wat positief is”, vindt de bovo. “Het is een mooie stap om nog meer verbindingen te slaan over de kloof.” Al was de oude beleidsnota nog explicieter op afdelingen gefocust, de methodes in de komende zijn geschikter. Kobe: “In de oude was de achterliggende gedachte: we zien het probleem en we denken dat dit de oplossing is. In de nieuwe komt er meer inspraak van alle betrokken partijen en meer kijken wat het teweegbrengt. Dus eigenlijk hebben we in de vorige beleidsperiode de kloof niet kunnen dichten, maar we hebben wel veel geleerd over hoe we er bruggen over moeten bouwen.”

Kobe heeft nog een laatste oproep rond die kloof: “De kloof is groot en moeilijk te dichten, maar die uitdaging moet elke ploeg aangaan, en ook elke afdeling. De kloof moet ook geen taboe meer zijn. Als het ter sprake komt, draaien sommigen al eens met hun ogen, of ze willen er niet over praten – of zijn er al over uitgepraat. We moeten het niet zo met een negatieve connotatie bestrooien. De mentaliteit errond is al een groot deel van de kloof op zich.”

EEN NIEUWE ROL VOOR DE INHOUDELIJKE PLOEGEN

Niet enkel de Afdelingsondersteuningsploeg maakte een grote evolutie door, ook de inhoudelijke werkgroepen zijn anders dan vier jaar terug. Iris haalde het al aan aan het einde van ons gesprek: “Een negatieve evolutie is dat er minder onafhankelijkheid is bij de inhoudelijke werkgroepen. Vroeger kwam er vanuit hen veel meer spontaan initiatief.” Om te weten te komen wat de inhoudelijke werkgroepen daar zelf van denken, ga ik luisteren naar Karel van de Natuurstudiewerkgroep (NWG). Niemand anders zit al zo lang aan één stuk in een inhoudelijke werkgroep, en dus niemand beter om te schetsen hoe de inhoudelijke werkgroepen de afgelopen jaren zijn veranderd.

“De grootste verandering binnen de NWG is dat we laagdrempeliger zijn geworden. Dit heeft twee redenen: een om gelukkiger van te worden en een om minder gelukkig van te worden”, vertelt Karel. “Enerzijds zijn we laagdrempeliger omdat we meer openstaan voor nieuwe mensen. We zitten met een veel diversere groep dan vier jaar geleden, met een groter leeftijdsverschil, een beter genderevenwicht en een groter spectrum van minder ervaring met natuurstudie tot veel ervaring. Dat brengt mij

naadloos tot het tweede punt dat bijdraagt aan onze laagdrempeligheid, nl. dat we niet meer zo nerdy zijn als vroeger. Vroeger was de NWG meer een bende bollebozen 'ieder voor zich'. Nu zijn we geëvolueerd naar een groep die vooral van elkaar wil bijleren. Het gemiddelde kennisniveau is gedaald, maar we helpen veel nieuwe en jonge mensen op weg in de natuurstudiewereld en dit jaar ontstonden er ook leuke initiatieven als de aparte werkgroepen over planten, vogels en viezebeestjes, waar ik grote fan van ben."

Ook voor de inhoudelijke ploegen was afdelingen ondersteunen dé grote focus van de vorige beleidsnota. En als je de inhoudelijke ploegen van nu vergelijkt met die van vijf jaar geleden, heeft dat inderdaad een effect gehad. Karel: "Vroeger hield de NWG geen rekening met afdelingen als ze excursies plande, en waren de soiréetjes steevast in Gent met vooral biologiestudenten. De beleidsnota heeft ons gepusht om afdelingen te betrekken, wat nu wel een reflex is geworden bij het inplannen van activiteiten." Een succes dus, al werd de manier waarop de beleidsnota voorschreef om afdelingen te ondersteunen niet altijd als geslaagd gepercipieerd. "De beleidsnota vroeg van ons om veel kant-en-klare activiteiten en kamppakketten te voorzien. Dat was niet

heel veel werk en je kan er wel heel veel leden mee bereiken, maar het was vaak ook wel een last, want het was ondankbaar werk. Afdelingen hebben ons wel bedankt, maar we zagen zelf nooit rechtstreeks het resultaat, je ziet ini's of piepers niet zelf aan de slag gaan met het pakket dat je hebt ontworpen."

Nee, kant-en-klare pakketten maken is binnen de inhoudelijke ploegen nooit populair geworden. Samen met afdelingen of afdelingsmensen daadwerkelijk op activiteit gaan, kende wel een grote opleving. "Op onze eigen activiteiten, zoals de Natuurstudiecursus, kunnen we gemakkelijker afdelingen betrekken, mensen veel meer bijleren, en er ondertussen ook zelf van genieten", aldus Karel. Dat sluit mooi aan op de visie van de nieuwe beleidsnota 2026-2030, die JNM veel minder ziet als een organisatie die is opgedeeld in een nationale koepel enerzijds en afdelingen anderzijds – waarbij het de rol is van de koepel om de lokale werkingen te ondersteunen – maar als een beweging van onderling verbonden JNM'ers, die actief zijn in afdelingen en ook naar nationale activiteiten komen. De inhoudelijke werkgroepen liggen daarbij aan de basis van de kennisdoorstroom van dit netwerk.

Het (zeldzame) productieve Afdelingsondersteuningsoverleg (AOO) van het werkjaar 2023-2024. Het AOO was een nieuwe vergadering die voor aanvang van de beleidsperiode was bedacht, maar nooit de beoogde opkomst kon lokken. Enkel hier, op het congres van 2024, was er veel volk.

Veeleer dan een kant-en-klaar aanbod voorzien voor afdelingen, ligt de focus op mensen iets bijleren over de pijlers, die die kennis dan hopelijk meenemen naar hun afdeling. De nadruk ligt dus minder op de afdelingen an sich, maar op de hele organisatie, en voor een belangrijk deel ook op de buitenwereld – zowel kennis opdoen bij externe experts als sterk naar buiten treden met ons inhoudelijke verhaal. Zoals Iris al zei: er zit een nieuwe schwing in de inhoudelijke werkgroepen.

“In de vorige beleidsperiode zijn grote stappen gezet en hopelijk blijft de reflex om afdelingen te betrekken ook in de nieuwe beleidsperiode voortduren, maar het blijft moeilijk”, vervolgt Karel. “Daarom stel ik mij de vraag of de werkgroepen de afdelingen gaan blijven betrekken als het minder moet van de beleidsnota, of het er langzaamaan weer gaat uitsijpelen. Het is dan ook niet gemakkelijk, want de afdelingen zijn talrijk en de werkgroepen zijn beperkt van omvang.”

WAAROM FALEN SOMS BETER IS

Ik heb het gehad over enkele van de belangrijkste verwezenlijkingen van de oude beleidsnota, maar niet alles was rozegeur en maneschijn. Ik polste ook naar wat mijn gesprekspartners zien als de voornemens van de beleidsnota die mislukt zijn.

Karel deelt een leuke anekdote: “Wat volledig mislukt is – het werd bijna een meme in de ploeg – was het ruimtelijk spreiden van vergaderen. Zo kwam er zelfs eens het plan om eens een vergadering te doen op de trein van Oostende naar Genk om in één klap alle nodige provincies te kunnen afstrepen. In praktijk hebben we echter in die vier jaar geen enkele vergadering buiten het Gentse gedaan. Onze activiteiten waren wel zeer goed geografisch gespreid.”

Iris haalt niet echt een mislukking aan, eerder een insteek die naar hun mening – achteraf beschouwd – een slechte keuze is geweest: “Een belangrijk voornemen was om in deze beleidsnota ambitieus te zijn in de strategische doelstellingen, maar realistisch in de indicatoren. In de beleidsnota daarvoor hadden we immers een aantal totaal onrealistische indicatoren, vooral rond Limburg. Toen bleek dat die echt onhaalbaar waren, hebben we in onderhandeling met de overheid die indicatoren geschrapt. Als gevolg is JNM in Limburg nog meer afgezwakt.”

“Voorts waren de indicatoren rond kampen niet ambitieus genoeg opgesteld. We rapporteerden over hypothetische plekken, niet over ingevulde, maar van theoretische plekken worden onze kampen niet beter.” Soms kan je volgens Iris dus beter falen in een indicator en er eerlijk over zijn dat je de oplossing nog niet volledig gevonden hebt. Als je je indicatoren zodanig opstelt dat je al weet dat je ze gaat halen, dan pak je je uitdagingen niet aan. “In de nieuwe beleidsnota zijn we weer ambitieuzer geweest, en we gaan zeker op ons gezicht gaan, maar misschien is dat beter. We hoeven daar niet bang voor te zijn: het is niet altijd erg om een gedurfd doel te stellen en dat niet te halen.”

GENERATIE IMPLEMENTATIE

Aan het begin van deze beleidsperiode was de AOP net grondig hervormd, maar ook vier jaar later blijft de structuur van de ploeg een bouwwerf. Oud-voorzitter Kobe: “We hebben soms het gevoel gehad dat we een beetje genaaid waren door de oude beleidsnota, die duidelijk geschreven was met een andere AOP in gedachten dan de ploeg die hij nu is.” De structuur zoals die toen uitgedacht was, bleek al snel suboptimaal. Bijvoorbeeld: de regiowerking en het concept RAC'er (Regionaal AfdelingsCoördinator) is een aspect van de ploeg dat nog veel schaaftwerk vereist. “Alleen al de samenstelling van de regio's zit scheef: sommige zijn met vijf afdelingen, sommige met twee. Dat zouden we eens moeten herschikken.”

De oude beleidsnota schreef bepaalde zaken voor over die regiowerking, zoals verplichte regioactiviteiten en -vergaderingen, die niet zo vanzelfsprekend waren en door bepaalde regio's überhaupt niet als meerwaarde werden beschouwd. Soms tegen beter weten in moest de AOP dan een effort doen om die doelstellingen toch te kunnen bereiken. Ook het verdwijnen van 'losse' ploegleden uit de AOP werd al snel als een verlies beschouwd. Elke regio heeft nu wel een RAC'er, maar ze komen niet allemaal naar AOP-vergaderingen. Al vanaf het werkjaar 2022-2023, onder opper-RAC'er Dylan, werd er daarom terug nagedacht over het herinvoeren van ploegleden die niet één specifieke regio opvolgen, maar overkoepelend werken aan afdelingsondersteuning.

“We zijn naïef geweest toen we dachten: hoe we het nu hebben ontworpen, gaat het wel werken”, geeft Lore toe. “Toch heeft het gegeven dat afdelingen ondersteunen zo expliciet als hoofddoel werd benoemd veel veranderd. De manieren waarop het werd voorgeschreven dan weer niet per se, maar het heeft wel deuren geopend naar dingen. Het was de start van een proces waarop JNM nu nog steeds verder aan het bouwen is en er voor de zoveelste keer op een andere manier over aan het nadenken is.”

Misschien is dat ook wel het lot dat de nieuwe beleidsnota te wachten staat. Lore: “De vorige beleidsnota heeft van alles in vraag gesteld op veel verschillende fronten, of het nu gaat over participatie, personeels-vrijwilligersverhouding of afdelingsondersteuning, maar het heeft in praktijk niet veel veranderd. Let wel: dat is niet per se een mislukking; dat is gewoon eigen aan JNM, aan de jeugdige werking die we zijn. Ook veel ideeën in de nieuwe beleidsnota zijn weer bedacht door de oudere leeftijdsklasse van JNM. De kans dat wij dingen in ons hoofd hadden die de volgende generaties toch weer anders zien, en dat de implementatie dus toch weer anders loopt, is dan ook groot.”

Die implementatie begint officieel enkele weken nadat deze Euglena bij jou op de deurmat valt – al zijn sommige ploegen er al stevig ingevlogen. Eén ding is zeker: of de uitvoering ervan verloopt zoals de schrijvers van de nota hadden voorzien of JNM zich toch weer helemaal op een andere manier zal ontwikkelen, het worden ongetwijfeld weer vijf ontzettend interessante jaren. Ik ben nu al razend benieuwd naar hoe er binnen een half decennium op de komende beleidsperiode zal worden teruggeblikt.

NACHT VAN DE DUIS- TERNIS: OP NACHT- UITSTAP MET REGIO BENEDENSCHDELDE!

Door: Twan
Sanders

Tijdens de nacht van zaterdag 11 op zondag 12 oktober trokken afdelingen Klein-Brabant, Durmeland en 's Heerenbosch van regio Benedenschede (weliswaar apart) de donkere nacht in! De Nacht van de Duisternis is een campagne tegen lichtvervuiling, waarbij sommige gemeenten het licht doven en activiteiten in het donker worden georganiseerd om mensen bewust te maken van de schoonheid en het belang van een donkere nacht. In dit artikel lees je hoe elk van de afdelingen de Nacht van de Duisternis op hun eigen manier beleefde. Misschien word je wel geïnspireerd of leer je een interessante les voor je eigen afdeling?

JNM KLEIN-BRABANT

"Tijdens een van de donkerste nachten van het jaar trokken we met de piepers, Ini's en gewone leden van JNM Klein-Brabant de natuur in. Dat deden we niet alleen! Onze gezellige bende voegde zich bij een uilenwandeling georganiseerd door Natuurgidsen Klein Brabant in Sint-Amands. Voordat we aan die tocht konden beginnen, moesten we ons uiteraard even uitleven via een aantal spelletjes in thema. Eens we helemaal opgewarmd waren, vertrokken we met een grote bende medenatuurlijkebbers op wandeltocht tussen akkers, over dijken en in de bossen. Onderweg leerden we heel wat bij over de verschillende soorten uilen en stonden een aantal van onze enthousiaste Ini's de gidsen bij in hun uitleg. Met hun leerrijke feitjes en verhalen wisten ze de harten van heel wat niet-JNM'ers te veroveren en daar stonden wij als leidingsploeg uiteraard met trots naar te kijken. Als je uilen wil horen, moet je heel stil zijn en dat is niet altijd even evident met zo'n grote groep, maar toch is dat stil zijn ons gelukt. Een uil horen daarentegen ... dat jammer genoeg niet. Dat neemt niet weg dat we ons als groep hebben geamuseerd en we veel hebben bijgeleerd. Shout-out naar de Natuurgidsen Klein Brabant! Dit was een eerste samenwerking met hen en een begin van nog heel wat leuks." ~ JNM Klein-Brabant

©Elias Valenzuela Nunez

JNM DURMELAND

©Elias Valenzuela Nunez

De gewone leden van JNM Durmeland trokken 's avonds laat door Lokeren, gewapend met een camera, een goede portie nieuwsgierigheid en een zelfgemaakte kaart met de lichtemissies en biologisch meest waardevolle plekken. Terwijl we door de straten fietsten, gingen we op zoek naar verlichtingselementen die de Lokerse natuur (Molsbroek & Buylaers) verstoren. Op het einde van de activiteit bundelden we alle problematische lichtpunten die beter gedimd, aangepast of zelfs uitgeschakeld zouden worden tot een inventaris. Die kunnen jullie vinden op onze website via de QR-code. Naast het inventariseren wilden we de Lokeraars ook sensibiliseren. Daarom staken we rond deze verlichtingspunten briefjes in de bus met info over lichtvervuiling en de vraag om een petitie te ondertekenen, waarmee we het Lokerse stadsbestuur willen vragen een actieplan tegen lichtvervuiling op te stellen. Helaas heeft tot op heden maar één niet-JNM'er de petitie ingevuld, dus dit was zeker geen groot succes. We vrezen dat dit bewijst dat er nog veel werk aan de winkel is en dat lichtvervuiling een moeilijk thema blijft.

Bekijk de inventaris
en teken de petitie hier:

JNM 'S HEERENBOSCH

©Elias Valenzuela Nunez

"Tijdens de Nacht van de Duisternis trokken we met onze 's Heerenboschers (a.k.a Sfeer en Boschers) naar het vogelopvangcentrum van Malderen. We kregen er eerst een demonstratie van enkele vogelringers, gevolgd door een boeiende uitleg over het herkennen van onze inheemse uilensoorten en hun ecologie. Met deze vers opgedane kennis trokken we daarna naar een verder gelegen open veld voor dé headliner van de avond: het vrijlaten van gerevalideerde uilen! Drie van onze Sfeer en Bos-leden kregen de eer om een van de elf uilen hun vrijheid terug te schenken. Met een sierlijke worp keerden bosuilen, kerkuilen, ransuilen en een steenuil terug naar de wildernis. Een magisch moment voor alle toeschouwers, onze JNM'ers en misschien ook voor de uiltjes zelf. Toen alle uilen weer hun vleugels hadden uitgeslagen, was het de beurt aan enkele egels. Die werden natuurlijk niet met een hoge worp vrijgelaten, maar voorzichtig neergezet onder het waakzame oog van onze JNM'ers. Kortom, een zeer geslaagde Nacht van de Duisternis voor mens en dier!" ~ JNM 's Heerenbosch

NAWOORD

Pfieuw, wat een fijne verhalen! Zoals je las, wordt de Nacht van de Duisternis op heel veel verschillende, creatieve manieren beleefd. JNM Klein-Brabant beleefde een primeur: ze gingen op wandeling met Natuurgidsen Klein-Brabant. Gaan jullie soms op stap met jullie lokale natuurgidsenvereniging? Bij JNM Durme-land lag de focus eerder op het aankaarten van de problematiek rond lichtvervuiling. Ze startten een petitie maar merkten dat er in Lokeren nog weinig draagkracht is om luchtvervuiling bij de wortels aan te pakken. JNM 's Heerenbosch hield zich dan weer nuttig bezig door bij te leren over (gerevalideerde) uilen.

Wat zou jij graag willen beleven of waarvoor zou je willen inzetten tijdens de Nacht van de Duisternis? Een ideeetje voor volgend jaar?

P.S: Heeft jouw afdeling ook iets cools, verbazingwekkends of leerrijks meegemaakt? Of zet je je afdeling gewoon eens graag in de kijker? Stuur dan een artikeltje of een simpele alinea op naar twan.sanders@jnm.be. Zo kunnen andere JNM'ers hier ook van meegenieten tijdens het lezen van de Euglena. Een vraag? Aarzel niet om contact op te nemen met Twan!

©Elias Valenzuela Nunez

PERSONEEL IN DE KIJKER: SILKE

KORT PROFIEL

Naam:

- Silke Eloot

Functie:

- Communicatiemedewerker

Hoe te bereiken:

- Via silke@jnm.be of [@silke_jnm](https://www.instagram.com/silke_jnm) op Instagram

Favoriete JNM-pijler:

- Natuurstudie! Fun fact: ik had als pieper verschillende zoekkaarten, onder andere over dagvlinders en paddenstoelen en deed dan quizjes à la Buzzfeed met mijn vrienden: zitten er oogvlekken op al je vleugels en heb je gele vlekken? Dan ben jij een bont zandoogje! Ondanks mijn beperkte natuurstudiekennis lees ik ook met veel plezier jullie nerdy artikels.

Favoriete dansmove:

- Misschien wel de shimmy-shimmy, maar een goede kick-ball-change kan me ook altijd bekoren.

Favoriete app:

- Oké, ik haat deze vraag en het probleem is dat ik die zelf ook gesteld heb aan mijn collega's in de vorige edities van Euglena. Ik zal liegen en "ObsIdentify" zeggen en de vraag niet meer stellen aan het volgende personeelslid dat in de kijker staat.

Favoriet eten:

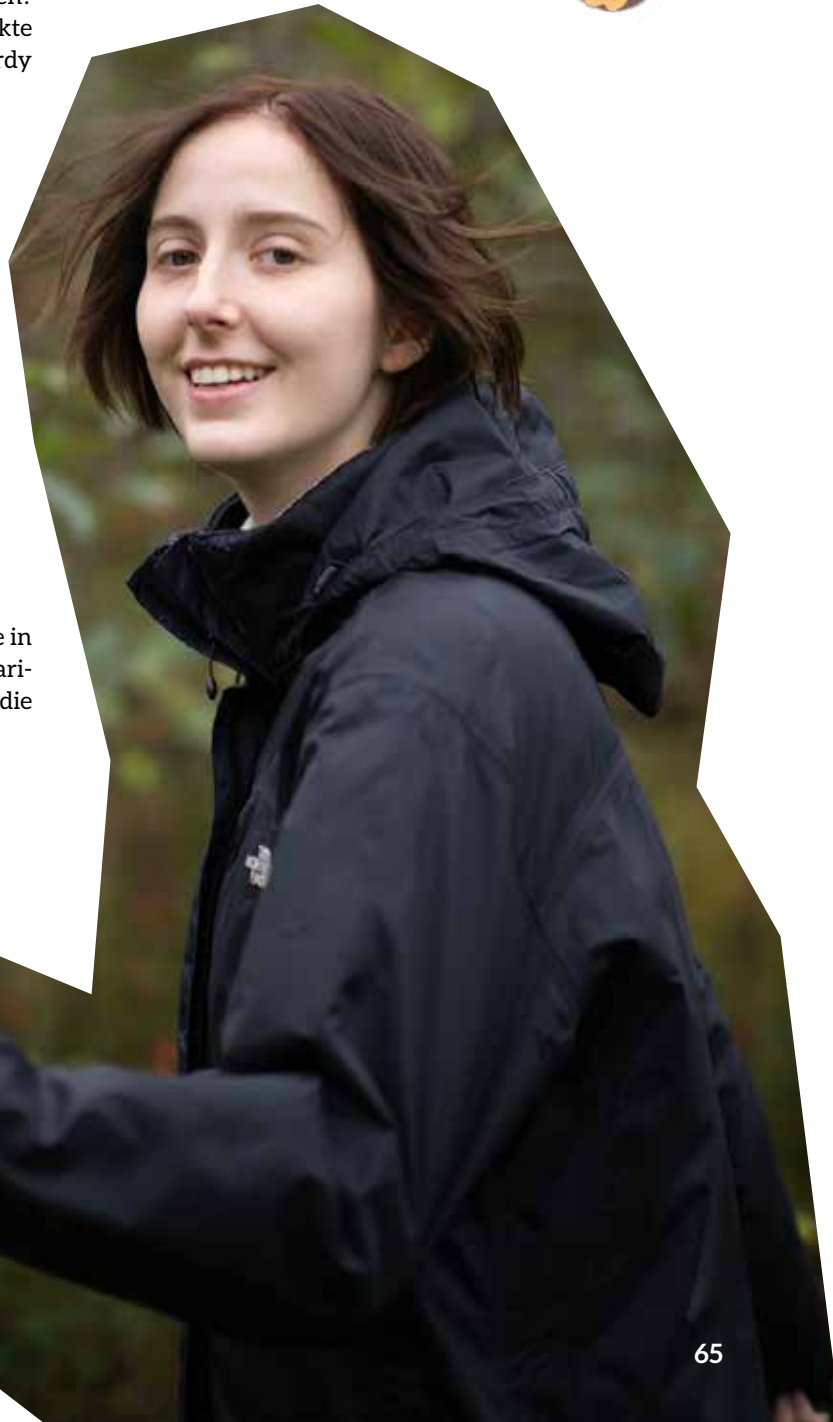
- Frieten

Favoriete JNM-herinnering:

- Vorig jaar ging ik met de Plantenwerkgroep op excursie in de Uitkerkse Polder. We waren er om zilte flora te inventariseren, maar wat me vooral is bijgebleven, is de roerdomp die we gezien hebben.

WAT DOE JE BIJ JNM?

Ik ondersteun de Communicatieploeg. Samen met vrijwilligers doe ik de eindredactie van alle tijdschriften. Ik check ook de lay-out om te zien of alles in orde is alvorens alles naar de drukker te sturen. Verder help ik het socialemediateam, schrijf ik nieuwsbrieven, geef ik advies over promo en perscommunicatie en ben ik officieus de voorzitter van het personeelsfeestcomité.

API-VOORSTELLING

Door: De API's

Dag lieve JNM'ers,

JNM heeft ook dit werkjaar weer drie geweldige API's (Aanspreekpunt Persoonlijke Integriteit)! Kwam je in aanraking met integriteitsschending* binnen JNM? Zit iets je dwars, of heb je het gevoel dat jouw grenzen, of die van iemand anders, werden overschreden? Dan kan je met ons contact opnemen. Op jnm.be/api lees je hoe!

We zijn geen professionele hulpverleners of 'miracle workers', maar we luisteren graag, denken mee en verwijzen je, indien nodig, met zorg en discretie door naar verdere hulp. Om de drempel wat te verlagen, stellen we ons graag even voor!

HEYHOI! IK BEN SIEN.

Sinds dit werkjaar vervoeg ik het leuke API-team!

Mijn lievelingsorganisme is goudsbloem, een geneeskrachtig plantje met (hart)verwarmende kleuren! Net als zij ben ik een beetje verliefd op de zon :))

Mijn ideale, deugddoende dag begint met blote voeten in vochtig gras en een theetje (zo kan ik aarden na het dromen).

Daarna wroetel ik met plezier in de moestuin, observeer ik het leven, verbind mij met lieve schepsels, en zet ik me graag in voor een zorgzame wereld.

's Avond sluit ik die mooie dag af met een muzikale improvisatie en een goed boek.

HEY! IK BEN MERET.

Ik zit sinds mijn 8 jaar in JNM en ben, net zoals vorig jaar, een van jullie API's!

Mijn lievelingsorganisme is de kolibrievlinder! Een nachtvlinder die overdag actief is. Ze valt op omdat ze tussen verschillende werelden beweegt, een beetje zoals ik als API probeer te doen: iemand zijn bij wie je terecht kan, die luistert, begrijpt en helpt verbinden wanneer dat nodig is.

Een deugddoende dag breng ik graag door met iets leuks en actiefs, zoals een toffe herfstwandeling! Daarna lekker ontprikkelen met vrienden, familie of mijn lief. 's Avonds nog een gezellig filmpje met een kopje thee (en ijs, natuurlijk) en mijn dag is compleet! :)

HEY! IK BEN LOUISE.

Ik ben inclusiemedewerker en API bij JNM sinds december 2024 (net een jaartje dus, jubilee!).

Mijn lievelingsorganisme is... ik kan moeilijk kiezen, maar ik ga voor de vlierstruik. Niets is voor mij meer 'lente' dan mijn neus planten in elke vlierbloesem die ik tegenkom, en die dan oogsten om mijn eigen vlierbloesemsiroop van te maken.

Hoe vul je je leven in op een deugddoende dag? In mijn tuintje, lezend onder de boom met een kop thee erbij (of een glaasje rosé huppakee).

*Iedereen heeft eigen normen en waarden. Wanneer die geschonden worden, spreken we over een integriteitsschending. Denk hierbij aan thema's als pesten, discriminatie, seksueel grensoverschrijdend gedrag, ...

ANNA'S MIJMERINGEN

Door: Anna Cluckers

Altijd als ik naar het Bondssecretariaat ga, heb ik een routine. Ik kom vanuit station Gent-Dampoort, dus het eerste wat ik tegenkom is de kringwinkel. Ik stap altijd binnen, voor de geur van zolder, grootouders en mijn kindertijd. Ik stap naar buiten met de naweeën van dopamine (of was het adrenaline?) in het zoeken naar een vondst.

Ik vervolg mijn tocht met of zonder kringtrofee in de zak, en passeer die antiekzaak die al eeuwen in totale uitverkoop is (al zal die er niet meer zijn wanneer je dit leest). Ik kijk eens rond, vind niets wat me echt raakt en trek verder. Langs de werken, naar het Bondssec. - daar ging ik het eigenlijk niet over hebben.

Ik stap door richting station Gent-Sint-Pieters. Daar is ze dan, de vitrine die me altijd raakt: de muur bezet met zwembadblauwe tegels en het raam zelf omringt een soort poging tot bevrijding: een kamerplant die het licht opzoekt en het gestreepte gordijn opzij trekt. Ontroerend, want de strijd duurt duidelijk al jaren en zal nog wel even doorgaan, denk ik zo. Zoals een kind dat langzaamaan de haven die zijn ouders voor hem schiepen ontgroeit, zo ontgroeit deze kamerplant ook zijn huis. Waar kom je toch terecht? Valt de pot ooit om, komt er een breekpunt? En is dat erg als plant, een barst in je pot hebben?

Een liedje dat mij hieraan doet denken, is 'Struik' van FULCO en Teletext.

'STRUIK ... WAAR IS HET MISGEGAAN?'

263

**WIL JE ZICHTBAAR BLIJVEN,
IN DE VOORTUIN STAAN?'**

INTERVIEW MET ECKHART KUIJKEN, DEGRONDLEGGER VAN JNM BRUGGE

Door: Clara
Coudenys

JNM Brugge werd 50 jaar en voor die gelegenheid wilde ik graag een interview doen met de grote pionier van de afdeling in Brugge. Ik stel u voor ... Eckhart Kuijken. Hij groeide op in Assebroek, studeerde biologie in Gent en doctorerde daar rond de ganzen in Damme. Hij richtte het Instituut voor Natuurbehoud (het huidige INBO) op in 1986 en leidde het ook 20 jaar. Aan Universiteit Gent doceerde hij de cursus 'Landschapsecologie en natuurbehoud' tot aan zijn pensioen in 2007. Hij deed en doet onderzoek naar overwinterende ganzen en andere watervogels. Ondertussen is hij 83 jaar oud, maar die leeftijd, daar merk je niets van. Als conservator vind je hem samen met Christine al jaar en dag in het natuurgebied Gulke Putten. Ik kon hem interviewen op het Werkhanenweekend van 2024. Zo ontstond hier een stukje heerlijk informatieve lectuur. Veel leesplezier!

HET BEGIN VAN ECKHARTS BJN-CARRIÈRE

De toenmalige Belgische Jeugdbond voor Natuurstudie had zijn eerste afdeling in Antwerpen en stamde af van de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie (NJJN). Later startten ze een afdeling in Gent. Zo ben ik een afdeling begonnen in Brugge op 1 januari 1960, een half jaar na de start in Antwerpen. Het begin van wat lange tijd de beste BJN-afdeling was.

TROEVEN VAN BRUGGE

We hebben het voordeel dat we veel variatie in landschap hebben in onze omgeving: kust, duinen, polders, de zandstreek met bos- en heidegebieden. Door die variatie en de geweldige aantrekkingskracht van de natuur in die tijd was het voor jonge gasten aantrekkelijk om bij BJN te komen. We deden alles per fiets. We hadden geen gsm om af te spreken, evident was het dus niet, maar het ging. Uit die eerste generatie kwam dan het initiatief om samen te werken met De Wielewaal en de Belgische Natuur- en Vogelreservaten. Dat waren twee grote verenigingen. Die besteedden hun aandacht aan natuurstudie en terreinbeheer, terwijl BJN vooral actief was met jongeren die op kamp gingen of excursies deden in functie van natuurstudie.

Ik werd oude sok in 1967 op mijn 25 jaar. Ik bleef wat actief en hielp met de opstart van afdelingen in Blankenberge, Oostende, Knokke-Heist, ...

KAMPEN

Een van de eerste grote activiteiten van die periode toen ik net oude sok was (naast de kampen in o.a. Zeeland), was hier in de Gulke Putten: het eerste werkkamp in 1970 met Herman Stieperaere. De zomerkampen bleven we tot in 2006 verwelkomen (vaak samen met Jonge Torenvalkers). Daarna volgden de jaarlijkse werkweekends in november. We organiseerden wel eerder met BJN Brugge in (waarschijnlijk) 1961 een allereerste werkkamp in De Blankaart. De gelijknamige Volkshogeschool gaf ons de kans om in het Kasteel te logeren. We bleven er een week en voerden allerlei werken uit (o.a. een brug bouwen over de beek). Op dat kamp viel de nachtelijke roep van de roerdomp ons sterk op. Vandaar de naam van het tijdschrift van afdeling Brugge dat toen van start ging.

EXCURSIE VERTREKT!

De meeste afspraken waren aan de Scheepsdalebrug in Brugge om vanaf daar te fietsen richting de polders, de zee of Damme. JNM had zelfs geen vast adres. Toen ik afstudeerde in Gent werkte ik op het labo van Prof. Jan Hublé (labo voor ecologie en natuurbehoud) en konden we in samenspraak het adres van BJN Nationaal op de universiteit laten vastzetten: Ledeganckstraat 35 te Gent. Dat bleef even zo tot JNM het Bondssecretariaat kocht, lang na mijn tijd.

KAMPEN ORGANISEREN

We deden toffe activiteiten en kampen in Zeeland of de huidige Achterhaven van Zeebrugge – voor er een haven was. Ik herinner me nog een oud boerderijtje dat volgestapeld was met hooi om daar te slapen. Toen een ouder dat zag, mocht die gast niet meer mee. Dat was niet chic of veilig genoeg. Het toffe was dat we alles zelf organiseerden, mee op kamp gingen in Torgny of het Hageven, terwijl in De Wielewaal alles van bovenuit georganiseerd werd. Door alles zelf te doen, konden we een aantal deuren openen. Zo was er een grote nestkastentimmeractie op het Simon Stevinplein dat veel bekijks kreeg. Eind jaren '60 organiseerden we mee de grote betogingen in Brugge tegen de vogelvangst, die uiteindelijk in 1972 werd afgeschaft.

We zijn met NJN en BJN begonnen aan de eerste tellingen van stookolieslachtoffers in 1961. Vogels die door stookolie besmeurd waren en dus dood op het strand lagen. We deden elk jaar tellingen rond eind februari, ik kon dat uitbreiden naar NJN. Ook een internationale Beached Birds Survey (tellingen van aangespoelde vogels aan de kust) werd gestart en ik ging daarvoor naar Engeland. Trektellingen in Tillegem gingen bijna elke week door. Het tofste is dat het trektellen nog altijd bestaat en in de lift zit. Dat er nog zoveel méér mensen doen wat we toen deden.

DE GULKE PUTTEN

Oprichting van het reservaat Gulke Putten is gebeurd door Herman Stieperaere, een van de pioniers van afdeling Brugge. Hij werkte later als plantkundige in de Plantentuin in Meise. Hij heeft de Gulke Putten ontdekt in 1969, en kon er meteen een reservaat van maken door een contract tussen RTT (later Belgacom, eigenaar van het domein) en Belgische Natuur- en vogelreservaten (later Natuurpunt). te laten opstellen. Het jaar daarop konden we het eerste BJN-werkkamp organiseren. We hebben er dus geen gras over laten groeien.

Hier in het reservaat doen we monitoring van een soort die ten noorden van Samber en Maas heel zeldzaam is, de aardbeivlinder. Heel bijzonder zijn heischrale graslanden, waar een aantal graslandsoorten voorkomen die voor de vlinder erg belangrijk zijn. Die moet zijn eitjes kunnen leggen op tormentil. Dus als je geen tormentil hebt, heb je ook geen aardbeivlinder. Heb je de plant wel, dan is het uiteraard nog niet gegarandeerd dat je de vlinder hebt.

De andere vindplaatsen zijn vooral ten zuiden van Samber en Maas. Dus we zijn er erg zuinig op. Er is weinig bekendheid bij het grote publiek omdat je het beestje toch niet ziet. Wat jullie vandaag doen met het beheren, is mee hun leefgebied in stand houden door gericht beheer: SUPER!

DE MENS IN DE GULKE PUTTEN

Als wandelaar ben je bezoeker, maar vandaag zijn jullie hier ongelooflijk gewaardeerde vrijwilligers die komen helpen met noodzakelijk beheer. Wij hebben verschillende types van bezoekers, mensen die komen wandelen met honden of mensen met familie die niets van natuur kennen. We proberen die aan te spreken en iets bij te leren over het gebied. Wat we voor het publiek kunnen bieden? Toen dit gebied gekocht werd, was het eerste dat we deden sommige dreven openstellen voor het publiek, maar wel met beperkingen: geen fietsers en honden moesten aan de lijn. Dat wordt niet altijd gerespecteerd, maar toch proberen we het vol te houden.

De andere bezoekers, of bijna 'gebruikers' van het gebied, zijn vrijwilligers zoals jullie, JNM. Jullie gebruiken het gebied voor activiteiten om soortenkennis bij te spijkeren. We bieden heel graag dit soort reservaten aan voor jeugdbonden, werkgroepen en afdelingen van Natuurpunt om aan natuurstudie te doen en monitoring om achteruitgang en vooruitgang van bepaalde soorten te volgen. Dat is een van de punten waarop je als JNM kan mikken om aantrekkelijk te zijn. Natuurstudie wordt gestimuleerd door Natuurpunt, maar je kan het vanuit de jeugdbond ook een beetje aanwakkeren.

NOOD AAN EEN NATUURJEUGDBOND

Er bestond heel weinig voor jongeren met een passie voor natuur. Er was De Wielewaal (met focus op vogels), de ornithologische vereniging; ik zat in afdeling Brugge als jong lid tussen een ouder gezelschap van mensen uit het onderwijs – veelal niet-getrouwen – die er een soort sociaal contact vonden. Ze gingen op weekend naar Cap Gris-Nez of naar de Kempen. Ik trok dan mee als jongeling samen met Guido Burggraeve. We waren dus altijd samen op stap en vonden in De Wielewaal niet echt ons niveau.

OPRICHTING

Toen ik hoorde van BJN Antwerpen, begon ik daarmee op mijn 17 jaar. Dat trok wel volk, omdat er zo'n groot contrast was qua leeftijd met De Wielewaal. We hadden ervaring met het herkennen van vogels en mochten meteen excursies leiden als een soort supersterren. Later kwam ik bij het bestuur van De Wielewaal Brugge. Op een gegeven moment startten we met BJN Brugge. Op een jaarlijks feestje van De Wielewaal kondigde ik dit aan en zij reageerden met de boodschap dat het een aderlating was voor De Wielewaal, maar integendeel. Het is een garantie dat wij als oude sok op 25 jaar veel meer kennis zullen hebben om De Wielewaal te trekken, wat ook gebeurde.

GEMENGDE JEUGDBEWEGING

Een van onze problemen bij de start van BJN Brugge was dat we scheef bekeken werden omdat we een gemengde vereniging waren. In het brave katholieke Brugge bestond het niet dat een jeugdvereniging met jongens en meisjes samen op kamp gingen of in dezelfde tenten sliepen. Het waren vooral mannen en vooral vogelaars.

DE FUSIE

De fusie van De Wielewaaljongeren en BJN tot JNM kwam veel later. Ook tussen De Wielewaal en Natuurreservaten vzw (dit was de Vlaamse vleugel van de nationale BNVR) opgericht in 1980 en waar ik voorzitter van was tot 1986) was er goede samenwerking en later gebeurde dan de fusie naar wat nu Natuurpunt heet. In BNVR probeerden we op nationaal niveau met onder andere Herman Stieperaere, Hugo Abts en Walter Roggeman wat dynamiek te brengen. Maar onze activiteiten met jongeren in de jaren '60 en '70 waren dus heel bescheiden. Telescopen en al dat soort dure optiek bestond allemaal niet. We hadden gewoon een fiets. Uitnodigingen gebeurden per post via een gele briefkaart, die nu niet meer bestaat. We hadden veel leden die geen telefoon hadden. Dat is iets wat velen zich niet meer kunnen voorstellen, maar dat ging. Hoewel we veel minder mensen konden bereiken, natuurlijk.

HET LEVEN VAN EEN OUDE SOK

Het leuke aan BJN en JNM is dat vele van die oude sokken allerlei belangrijke functies kregen. Dat is tot op de dag van vandaag een kweekvijver voor mensen die later voor natuurbescherming ongelooflijk belangrijk zijn. Hoeveel mensen wij sinds 1970 tot vandaag hier in de Gulke Putten hebben zien passeren en die dan later professor, directeur of plaatselijke trekker geworden zijn, of actief zijn in Natuurpunt, dat is ongelooflijk.

WAT VOND JE FIJN AAN HET OPRICHTEN VAN EEN VERENIGING?

Dat was op zich vrij vanzelfsprekend en logisch. We wilden van alles bereiken en met mensen op excursie gaan. Communiceren over natuur: gezien er nauwelijks tijdschriften bestonden of betaalbare tijdschriften waren voor jonge mensen, was dat een logische stap. De beestige jeugdbond die jullie zijn, bestond niet hè, dus die heeft met onze inspanningen zijn eerste vorm gekregen. Dat heeft altijd wel aangetrokken. Afdeling Brugge was jarenlang een van de beste afdelingen van BJN.

EEN OPROEP

Kom naar de Gulke Putten. Kom in de winter naar de ganzen kijken, waar ik al heel mijn leven mee bezig ben. Het tellen van de ganzen in de polders heeft heel veel mensen geboeid voor de natuur. Daar ben ik in Damme mee begonnen in '58 (nog voor de BJN bestond) en doe ik nog altijd. Honderden mensen komen op excursies naar de ganzen kijken in Blankenberge, Damme, het Zwin en de IJzervallei. Dat is een van de gekende topics, ook voor vogelaars uit Nederland en Frankrijk. De maandelijkse ganzen tellingen worden gecoördineerd door Christine en mezelf en mee uitgevoerd in samenwerking met tientallen vrijwilligers, waar we heel dankbaar voor zijn. Ons onderzoek maakt onder-tussen deel uit van internationale netwerken, conventies en programma's.

DE BOODSCHAP

Volhouden, volhouden, mensen enthousiast maken, ouders overtuigen om hun kinderen naar JNM te sturen. JNM aantrekkelijk maken: ik heb soms reacties gehoord van ouders die ik als oude sok ken, die hun kinderen naar JNM sturen. Sommige kinderen zeggen dat ze niet meer naar vogels kijken, maar met milieu of klimaat bezig zijn. De rest speelt niet meer (genoeg) mee. Je eigenlijke basis als beestige jeugdbond is echt wel met die beesten en planten bezig zijn. Niet alleen met milieuproblematiek, die uiteraard belangrijk is, maar daar is voor jonge gasten zo weinig te realiseren, dat glipt door je vingers.

WERKEN IN DE NATUUR IS BOVEN-DIEN OOK GEZOND VOOR LICHAAM EN GEEST

Dat terwijl de studie en het ontdekken van nieuwe soorten met ObsIdentify altijd toegankelijker wordt. Wat een ongelooflijk instrument is dat! Dat kan zoveel mensen enthousiast maken! En dan hoor ik soms van sommige afdelingen dat er te weinig aandacht is voor natuurstudie. Dat is een van mijn tips voor JNM: terug die natuur in!

DE GROTE PROMOSTRIJD DER AFDELINGEN

Dit werkjaar gaan we op zoek naar de afdelingen die het beste promo kunnen voeren in maar liefst 8 categorieën. Verdient jouw afdeling een van die prijzen? Steek dan snel je handen uit de mouwen, want het wordt spannend! Alle info over de wedstrijd vind je op jnm.be/promo. Houd ook zeker de socials van JNM in de gaten, want daar komen nog veel meer tips en verklappen we ook welke prijzen er te winnen vallen! Heb je nog vragen? Stuur dan snel een mailtje naar promo@jnm.be

1. Grootste
absolute
groei

2. Grootste
relatieve
groei

3. Zotste
promostunt

4. Beste vriend van de pers

7. Beste
influencer

5. Beste
netwerker

6. Meest
artistieke
promo

8. Beste promo-
verantwoordelijke

de 8 categorieën

“Seg maar euhh...

**Hoe doe je dat
eigenlijk zo
promo voeren?”**

TIP 3: Sociale media

Je kan heel veel mensen bereiken via sociale media, zorg er dus zeker voor dat geïnteresseerden je daar kunnen terugvinden.

Denk op voorhand na over een strategie. Enkele dingen om rekening mee te houden:

- Wat zetten jullie online?
- Welke boodschap wil jullie brengen?
- Wie wil jullie bereiken?
- Hoe krijgen jullie je boodschap bij het juiste publiek?

En onthoud: hoe creatiever, hoe beter!

↪ Tag op Instagram ook zeker @JNM_vzw, dan reposten we jullie stories en bereik je nog meer mensen!

TIP 1: Samenwerken

- Samenwerken is natuurlijk altijd een goede tip! Ga dus zeker eens horen bij je regio, hoe doen zij het? Waarmee kunnen jullie elkaar helpen?
- Even stiekem gluren bij andere afdelingen mag natuurlijk ook altijd.
- Er staan allerlei andere coole organisaties klaar die graag met ons willen samenwerken. Check snel jnm.be/samenwerkenmetpartners.

TIP 3: De promomap

In onze SharePoint staat superveel informatie over promo. Je vindt er allerlei sjablonen, draaiboeken en voorbeelden. En neem zeker ook eens een kijkje in de syllabus!

Scan de QR-code of surf snel naar jnm.be/promo, daar vind je ook de link naar de SharePoint.

↪ Vorming Op Maat

TIP 4: Vraag een VOM aan

Willen jullie met je afdeling echte experts worden? JNM Nationaal biedt veel leerrijke vormen aan, waaronder de VOM Promo en VOM Pers.

Vraag jullie VOM aan via vom@jnm.be en dan proberen we bij jullie langs te komen. Alle info vind je op jnm.be/vom.

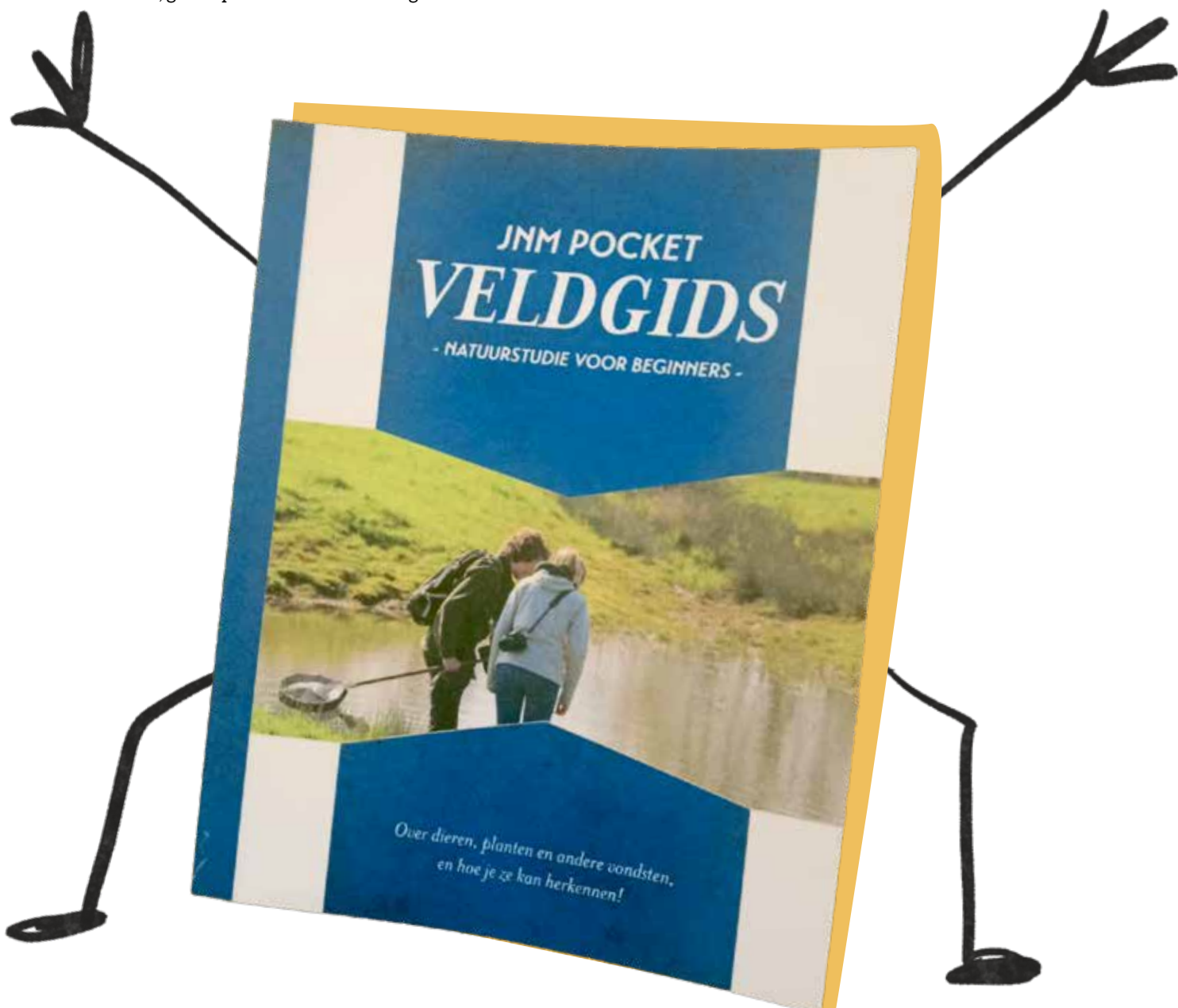
OPROEP: HAAL DE JNM-POCKETVELDGIDS UIT DE VERGETELHEID!

Door: Ides
Temmerman

We noteren 2023, ofwel het heugelijke jaar waarin de NWG de JNM-pocketveldgids uitbracht. Na jaren van bloed, zweet en tranen volbracht de NWG haar nobele taak om een toegankelijke natuurstudiegids voor afdelingen en hun leden te maken. Kosten noch moeite werden gespaard bij het zoeken naar de beste foto van een waterschorpioen of het geven van de beste beschrijving van een inktzwam. Met deze veldgids kunnen afdelingen en hun JNM'ers snel en doelgericht soorten determineren. Zo vermelden de auteurs bij elke soortgroep waar, wanneer en bij welk weer je deze prachtige organismen in ons land kunt vinden. Daarnaast kunnen door deze info afdelingen doelgericht activiteiten plannen doorheen het jaar; zo sta je nooit meer voorjaarsbloeiërs te zoeken in het midden van de winter. Vegeet zeker de laatste pagina's niet te bekijken, daar vind je een handige kaart met de beste natuurgebieden van ons Belgenlandje. Voor het gemak staan ook telkens de dichtstbijzijnde treinstations vermeld, geen opzoekwerk meer nodig dus.

Deze veldgids combineert met andere woorden het beste van twee werelden, gebruiksgemak en volledigheid gaan hand in hand. Vergeet dus maar de *ANWB Vogelgids van Europa* en *De grote paddenstoelengids van Kosmos*; dit heilige document zou standaard in de rugzak van iedere JNM'er moeten zitten. Iedere afdeling heeft de veldgids gratis ontvangen bij uitgave, hoog tijd dus om hem van onder het stof te halen.

Wie als afdeling toch geen pocketgids heeft ontvangen, kan altijd mailen naar onze opperspotter (voorzitter van de Natuurstudiewerkgroep) Mauro (mauro.impens@jnm.be). Daarnaast kunnen enthousiastelingen hem nog steeds aankopen in de JNM Winkel (Kortrijksepoortstraat 192, Gent).

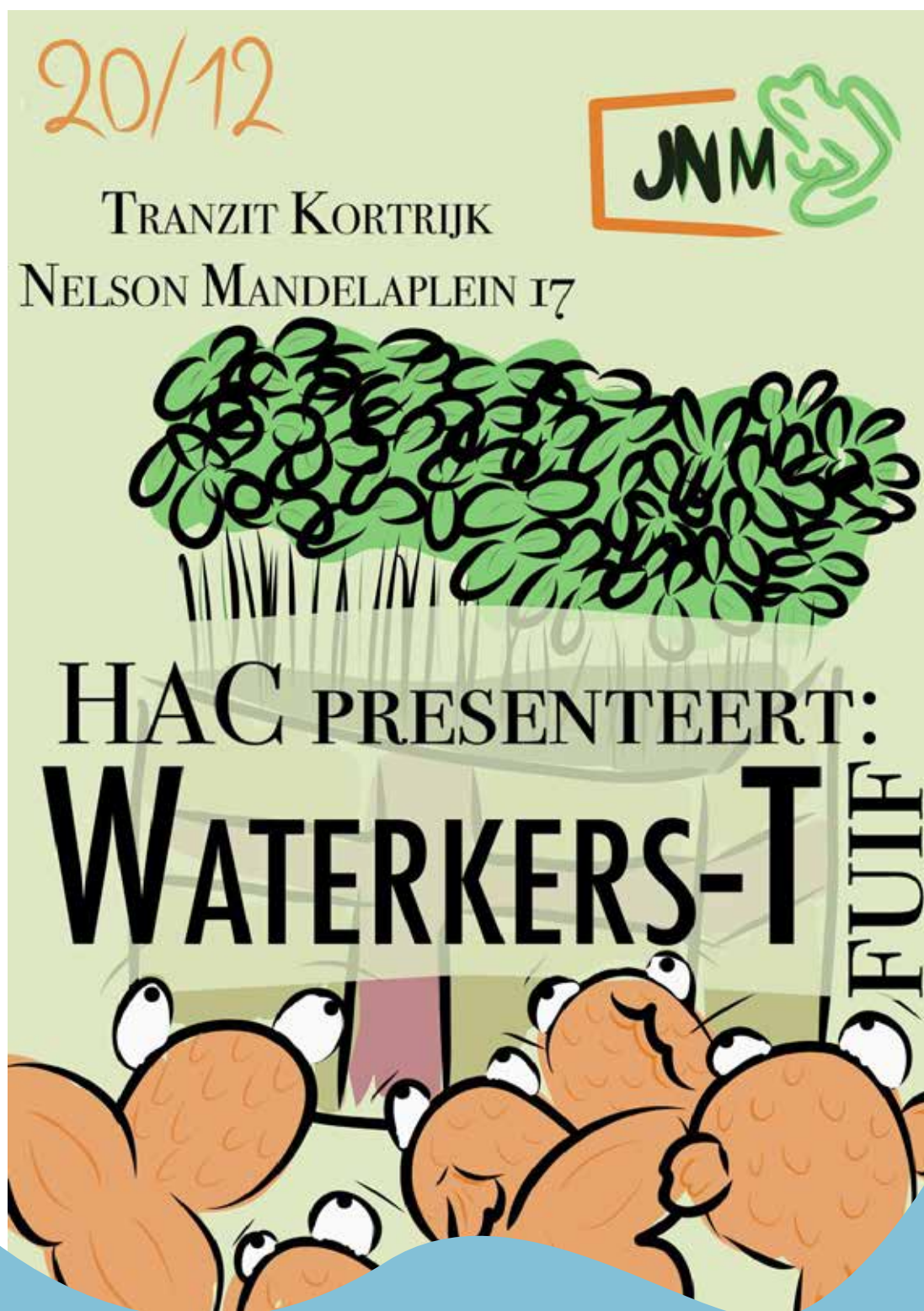
Beste JNM'ers,

Zijn jullie klaar voor een WA WA WAANZINNIGE WATER-kerstfuif? HACQUA zorgt op de valreep voor een SPETTERENDE Waterkers-T-fuif. Zet je beste zwembril maar al op, want we gaan diep in het glas duiken. Voor dit zotte feestje laten we ons afzakken naar Kortrijk, waar de Leie ons gaat meeslepen in grote golven van gezelligheid.

We hopen jullie te vinn(d)en op 20 december om 21 uur aan de Transit te Kortrijk!

Meermeer is te vinden op de website.

Waterige groetjes,
HACQUA

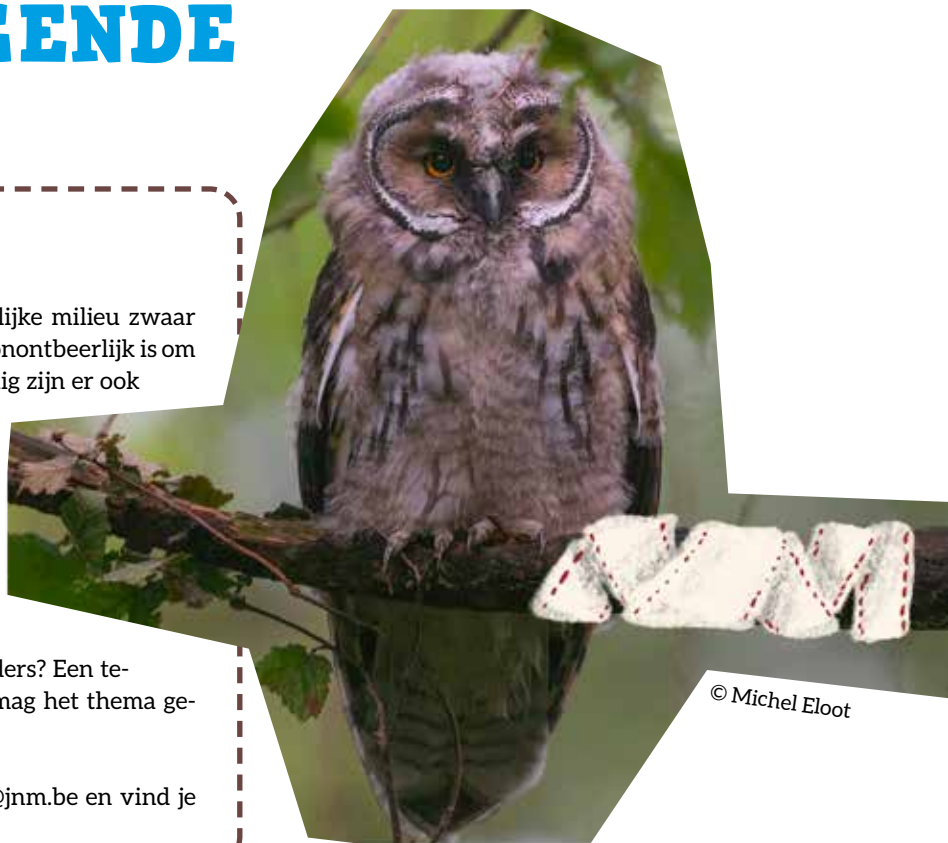
AANKONDIGING: THEMA VOLGENDE EUGLENA

HERSTEL

We leven in een tijdperk waarin het natuurlijke milieu zwaar onder druk staat en natuurherstel onmisbaar onontbeerlijk is om het terug sterk en weerbaar te maken. Gelukkig zijn er ook hoopgevende signalen van verschillende ecosystemen en soorten die zich – jawel – herstellen. In de volgende editie gaan we daarom uitgebreid in op het thema herstel!

Waar aan denk jij bij 'herstel'? Wil jij hier iets over kwijt? Schrijf je graag iets over dit thema? Een gedichtje, opinie, interview, verhaal, weetje, aankondiging of nog iets helemaal anders? Een tekening misschien? Laat je helemaal gaan! Je mag het thema gerust breed opvatten.

Stuur je schrijfsel of creatie op naar euglena@jnm.be en vind je bijdrage in de lente-editie van Euglena!

© Michel Eloot

EUGLENA WINTER 2025

JE BEESTIGSTE JEUGDBEWEGING

JNM, de Jeugdbond voor Natuur en Milieu, is een jeugdbeweging voor iedereen tussen 7 en 26 jaar die zich goed voelt in de natuur en zijn schouders niet ophaalt voor het milieu. Samen trekken we het hele jaar door de mooiste natuurgebieden in en laten we ons betoveren door de zotste waarnemingen. We nemen zelf een zaag of schop in de hand en maken ruimte voor natuur. Bovendien gaan we op een duurzame en milieuvriendelijke manier door het leven en proberen we anderen daar ook warm voor te maken. En tijdens de zomermaanden? Dan kan je tijdens een van onze veertig zomerkampen in binnen- en buitenland dagenlang genieten met vrienden in de natuur. Kom zelf op ontdekking bij een van onze dertig afdelingen in Vlaanderen en Brussel.

LID WORDEN EN BLIJVEN

We vinden het belangrijk dat iedereen met interesse voor natuur en milieu bij JNM terecht kan. Daarom kan je kiezen uit drie verschillende lidgeldtarieven. Het standaardtarief is 26 euro. Als je JNM wat meer wil steunen, kan je kiezen voor het verhoogd tarief van 32,5 euro. Als je het financieel moeilijker hebt, dan kies je het verlaagd tarief van 5 euro. Voor steunleden is het standaardtarief 30 euro. Er is ook een verlaagd tarief van 24 euro (je krijgt ook een abonnement op Euglena). Voor instellingen, bibliotheken, scholen... kan je lid worden voor 40 euro (je krijgt een abonnement op Euglena + Kikkertje).

JNM vzw
Kortrijksepoortstraat 192, 9000 Gent
ON: 0413892466
RPR, gerechtelijk arrondissement
Gent

CONTACTEER ONS

Op lokaal niveau zetten honderden vrijwilligers zich in om JNM'ers van dertig afdelingen uren speelplezier te bezorgen. Vul je gemeente in bovenaan op jnm.be en je komt terecht op de contactpagina van jouw afdeling.

DE EUGLENA

Euglena is het driemaandelijks nationale tijdschrift van JNM. De artikels en foto's worden gemaakt door onze vrijwilligers. Dank aan alle schrijvers en fotografen!
Vragen? Inzendingen? Eén adres: euglena@jnm.be
Werkten mee aan dit nummer: Mihiel Soenen, Ilias Bijmens, Florus Van Camp, Robin Haemers, Maxim Hallaert, Raf Vanisterbecq, Simon Vandepitte, Elewout Acke, Vic Verhaeghe, Louis Lema, Tijs Van De Velde, Bram Impens, Marjolein Acke, Nel Top, Twan Sanders, Silke Eloot, Louise Deschryver, Meret Vandamme, Sien Lens, Anna Cluckers, Clara Coudenys, Mori Wuytens, Drees Vandenberghe, Louise Schelfhout en Ides Temmerman.

Vormgeving: Marit Liekens

Illustraties: Marit Liekens, Emma Vanbosseghem en

Oona Mohammad

Coverfoto 's: Raf Vanisterbecq

Redactieteam: Muryel Maes, Ides Temmerman, Luka Depoortere

Eindredactie: Raf Vanisterbecq en Elewout Acke

JNM WINKEL

www.jnm.be

VETBOLHOUDER

€3,70

MINI VOGEL SILHOUETTES

€19,99

**GENIETEN VAN DE
WINTER DOE JE ZO!**

€5,99

KIEVIT MOK

VLEERMUIS BUFF

€7,50

JNM Winkel
Kortrijksepoortstraat 192 - 9000 Gent
Of online op jnm.be/winkel
Open woensdag 14-18u en vrijdag 12u-16u
Gesloten op maandag, dinsdag, donderdag,
zaterdag, zon- en feestdagen.

foto @rune_nature_pics